

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Τμήμα Γεωγραφίας

Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΑΓΩΓΩΝ

ΕΦΟΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΜΕ ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ – ΝΕΑΡΧΟΣ ΖΟΜΠΑΝΑΚΗΣ

A.M.: 20958

Αθήνα, Ιούλιος 2014

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΡΩΣΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ	12
Α. ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	12
Β. ΟΙ ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ	17
Γ. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΕΕ.....	23
Α. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ.....	23
Β. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	24
1. ΥΠΟΔΟΜΗ.....	24
2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΑΜΕΝΗ.....	32
3. Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΑΜΕΝΗ	35
Γ. ΤΟ ΥΠΕΡΣΥΣΤΗΜΑ: ΔΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΜΕ ΜΟΧΛΟ ΤΟ ΣΧΙΣΤΟΛΙΘΙΚΟ ΑΕΡΙΟ..	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΕ ΩΣ ΣΗΜΕΙΟ ΤΡΙΒΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑ	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: ΤΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ	48
Α. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	48
Β. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ	51
Γ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΕΕ: Η ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΟΣ «ΧΡΟΝΟΣ»	54
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	59
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	63

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η πτυχιακή αυτή εργασία αυτή αποτελεί μέρος των ακαδημαϊκών υποχρεώσεων για την απόκτηση του προπτυχιακού τίτλου σπουδών, του τμήματος Γεωγραφίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου.

Επέλεξα να ασχοληθώ με το θέμα της Ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφαλείας και ειδικώς με τις διακρατικές σχέσεις όπως αυτές επηρεάζονται από την αγορά του φυσικού αερίου. Είναι ένα θέμα το οποίο έχει πολλές διαστάσεις (γεωπολιτική, διπλωματική, στρατηγική, οικονομική) και επομένως προσφέρει πολύ υλικό για ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων, σε ένα ή και περισσότερους από αυτούς τους τομείς.

Ελπίζω να είναι κατανοητό ότι το έως τώρα ακαδημαϊκό μου υπόβαθρο δεν επαρκεί για την διερεύνηση του θέματος στο βάθος όπως θα επιθυμούσα. Όμως με την συνδρομή και την κατανόηση του επιβλέποντος καθηγητού μου, κυρίου Γ. Μαυρομμάτη πιστεύω και ελπίζω ότι η εργασία αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως μία σωστή βάση για την περαιτέρω διερεύνηση ενός τόσο ενδιαφέροντος, πολυδιάστατου και σημαντικού για τα Ελληνικά συμφέροντα θέματος.

Επίσης, οφείλω να ευχαριστήσω τον καθηγητή Γ. Φίλη για τις πολύτιμες συμβουλές του, καθώς και τους καθηγητές Π. Ήφαιστο, Μ. Ευρυβιάδη και Ν. Χατζηιωακείμ για τις κατευθύνσεις που μου έδωσαν κατά τη διάρκεια της συλλογής της σχετικής βιβλιογραφίας. Ευχαριστώ και τους δύο καθηγητές, Σ. Σκορδίλη και Π. Αρτελάρη για την υπομονή και το χρόνο που αφιέρωσαν για την αξιολόγηση της εργασίας αυτής.

Τέλος, ευχαριστώ την μητέρα μου για την υποστήριξη που μου προσέφερε σε όλα τα καθημερινά πράγματα και τον πατέρα μου για την καθοδήγηση, την βοήθεια και κυρίως για την υπενθύμιση ότι «δεν υπάρχει σύντομος δρόμος προς την επιτυχία, παρά μόνο αυτός της σκληρής και αφοσιωμένης δουλειάς».

Εξυπακούεται ότι την ευθύνη για οποιαδήποτε λάθη ή παραλήψεις βαρύνει αποκλειστικώς εμένα.

Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

7 Ιουλίου 2014

Στυλιανός – Νέαρχος Ζομπανάκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία μελετά το σημαντικό ζήτημα της ενεργειακής ασφαλείας, και επικεντρώνεται στις γεωπολιτικές, στρατηγικές και οικονομικές σχέσεις, κυρίως μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ενώσεως και της Ρωσίας, εξετάζοντας παράλληλα και άλλες πτυχές, όπως τον αναδυόμενο ρόλο της αγοράς σχιστολιθικού φυσικού αερίου και τις ευκαιρίες τις οποίες παρέχει η εξόρυξη φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο. Η μεθοδολογία που ακολουθείται στην παρούσα μελέτη είναι αυτή που προτείνεται από τον καθηγητή Ι. Μάζη, δηλαδή της «Συστημικής Μεθοδολογικής Αναλύσεως», ενώ ιδιαίτερα βαρύτητα δίδεται στα συμφέροντα της Ελλάδος και στο ρόλο της συγκεκριμένης χώρας στην επίλυση του προβλήματος εφοδιασμού με φυσικό αέριο της ΕΕ μακροπροθέσμως. Η ανάλυση υπαινίσσεται ότι υπάρχει το ενδεχόμενο διαταράξεως της σημερινής γεωπολιτικής ισορροπίας στην περιοχή, οι συνέπειες της οποίας ίσως αποδείξουν την διαχρονική ισχύ της θεωρίας του Mackinder για ακόμα μια φορά.

Λέξεις – Κλειδιά: Γεωπολιτική, Ενεργειακή Ασφάλεια, Υδρογονάνθρακες, Φυσικό Αέριο, Σχιστολιθικό Αέριο, Αγωγοί, Ανατολική Μεσόγειος, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ηνωμένες Πολιτείες, Ρωσία, Ελλάδα, Ελληνική Προεδρία 2014, Χ. Μακίντερ, Ι. Μάζης, Συστημική Μεθοδολογική Ανάλυση.

ABSTRACT

The present thesis examines a major energy security issue, which focuses on the geopolitical, strategic and economic relations mainly between the European Union and the Russian Federation, while considering additional dimensions like the emerging role of the shale gas market and the opportunities offered by the possibilities of extracting gas from the East Mediterranean Basin. The methodology used in this study is the “Systemic Methodology Analysis” proposed by professor J. Mazis. Special attention is given to the interests of Greece and the role of the specific country in contributing to solving the EU natural gas supply problem in the long run. The analysis traces certain possibilities that a disturbance of the current geopolitical equilibrium in the area may prove the intertemporal validity of Mackinder’s theory once again.

Keywords: Geopolitics, Energy Security, Hydrocarbons, Natural Gas, Shale Gas, Pipelines, Eastern Mediterranean, European Union, United States, Russia, Greece, Hellenic Presidency 2014, Sir H. Mackinder, J. Mazis, Systemic Methodology Analysis.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παραγωγή, χρήση και εκμετάλλευση των διαφόρων μορφών ενεργείας αποτελεί ένα από τα σημαντικά μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται στο διεθνές γεωπολιτικό, στρατηγικό και οικονομικό περιβάλλον από κράτη τα οποία αποσκοπούν σε διατήρηση ή και ενδυνάμωση της ισχύος τους στο διεθνές περιβάλλον. Δεν θα ήταν, μάλιστα, υπερβολή να χαρακτηρισθεί η ενέργεια ως όπλο η ιδιαιτερότητος του οποίου είναι ότι, αντιθέτως προς τα στρατιωτικά όπλα, έχει την δυνατότητα να χρησιμοποιείται επί καθημερινής βάσεως με στόχο την αποτελεσματική άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Επομένως η πολιτική της διπλωματίας της ενεργείας και των αγωγών είναι δυνατόν να εμπλέκει όλα τα κράτη τα οποία θεωρούνται ως «δρώντες» στον συγκεκριμένο τομέα, σε βαθμό ο οποίος ορίζεται από το ειδικό βάρος εκάστου. Αυτό, με την σειρά του, προσδιορίζεται ως η συνισταμένη πολλών παραγόντων, κυριότεροι των οποίων είναι τα υπάρχοντα αποθέματα της μορφής ενεργείας (αργό πετρέλαιο και προϊόντα, φυσικό αέριο, λιγνίτης, άνθρακας, ουράνιο, κτλ), η ζήτηση για εγχώρια κατανάλωση και εξαγωγές, η σχέση εξαρτήσεως και αλληλεξαρτήσεως μεταξύ προμηθευτού και καταναλωτού και τη γεωγραφική θέση. Τέλος, ιδιαίτερο ρόλο διαδραματίζει και η εγγενής τάση των μεγάλων δυνάμεων να ελέγχουν τις διεθνές εξελίξεις μέσω καθοριστικών παρεμβάσεων σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η επιρροή τους στην διεθνή πολιτική σκηνή απειλείται από άλλες, αναδυόμενες, εν δυνάμει υπερδυνάμεις.

Οι παράγοντες αυτοί αποτελούν γνώμονα για την κατάταξη των δρώντων στην διεθνή γεωπολιτική και οικονομική σκηνή στις εξής τέσσερις βασικές κατηγορίες: Τους προμηθευτές ενεργείας, τους καταναλωτές ενεργείας, τα κράτη τα οποία αποτελούν διαμετακομιστικά κέντρα και τέλος, τις μεγάλες δυνάμεις. Ο καθορισμός, συνεπώς, του ρόλου, αλλά και του δυναμισμού του κάθε κράτους επιτρέπει την μελέτη των γεωοικονομικών επιδιώξεών του, την κατανόηση και ερμηνεία επακολούθων διπλωματικών, ακόμη και στρατιωτικών ενεργειών του καθώς και την πρόβλεψη μελλοντικών κινήσεων και ελιγμών από πλευράς του.

Το διεθνές περιβάλλον διανύει μια περίοδο συνεχών και ποικίλων μεταβολών: Η Ρωσία διανύει την μετά-σοβιετική εποχή, όπου μετά από μία δεκαετία αισθητής απουσίας ως πρωταγωνίστρια στο παγκόσμιο περιβάλλον και ταλανιζόμενη από τεράστια οικονομικά και εσωτερικά προβλήματα, διαδραματίζει τώρα κυρίαρχο ρόλο στον ενεργειακό, αλλά και σε πληθώρα άλλων τομέων. Οι ΗΠΑ δείχνουν να στρέφουν το

ενδιαφέρον τους μάλλον προς την Ανατολή, αντιμετωπίζοντας όχι μόνον την Κίνα και την Ινδία, αλλά ακόμη και το Ιράν και βεβαίως την Ρωσία ως ανατέλλουσες υπερδυνάμεις. Και όλα αυτά εν μέσω μιας εκτεταμένης οικονομικής κρίσεως η οποία άρχισε πλήττοντας την αξιοπιστία των ΗΠΑ και συνέχισε συμπαρασύροντας την Ευρώπη, η συνοχή της οποίας δοκιμάζεται εξ αιτίας όχι μόνον των οικονομικών προβλημάτων της, αλλά και των πολιτικών συσχετισμών, ακόμη και των σχέσεών της με την Ρωσία.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην μελέτη του ρόλου συγκεκριμένης μορφής ενεργείας, εκείνης του φυσικού αερίου, τον οποίο αυτή διαδραματίζει στην διαμόρφωση των ισορροπιών μεταξύ Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ενώσεως, αφ' ενός, αλλά και των υπολοίπων υπερδυνάμεων, ενώ εξετάζονται και τα περιθώρια τα οποία παρέχονται στην Ελλάδα ώστε αυτή να επηρεάσει τις εξελίξεις προς όφελός της.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιείται η μεθοδολογία της «Συστημικής Γεωπολιτικής Αναλύσεως» με σκοπό την μελέτη του ρόλου τον οποίο διαδραματίζει το φυσικό αέριο επί των γεωπολιτικών και οικονομικών σχέσεων κυρίως μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ, αλλά και τρίτων χωρών όπως οι ΗΠΑ και η Κίνα, ιδίως μετά και τις πρόσφατες εξελίξεις στην Ουκρανία. Ο ρόλος αυτός, ενδέχεται να είναι τόσο καθοριστικός ώστε να έχει την δυνατότητα να προκαλέσει ανακατανομές ισχύος – αμυντικής, οικονομικής και πολιτικής – στο σύνολο των συστημάτων των παγκοσμίων εθνικών – κοινωνικών σχηματισμών (Εθνικοκρατικών), εξ αιτίας, μεταξύ άλλων, και των επιπτώσεων της μελλοντικής αξιοποίησής των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου (Μάζης, 2007).

Η εξέταση των ενδεχομένων αυτών προϋποθέτει τον καθορισμό των ορίων των Γεωπολιτικών Συστημάτων εντός των οποίων θα γίνει η επεξεργασία της δράσεως ή των δράσεων του συγκεκριμένου γεωπολιτικού παράγοντος, δηλαδή του φυσικού αερίου, ως εξής:

Υπάρχουν τρεις κλίμακες Συστημάτων οριζόμενες ως προς το εύρος του γεωγραφικού χώρου αναφοράς τους:

- 1) Τα Υποσυστήματα, τα οποία αποτελούν υποσύνολα του Συστήματος.
- 2) Το Σύστημα το οποίο αποτελεί το κύριο προς εξέταση Γεωγραφικό Σύμπλοκο.
- 3) Το Υπερσύστημα, το οποίο εμπεριέχει ως υποσύνολο το κύριο εξεταζόμενο Σύστημα.

Εν συνεχεία, ακολουθεί ο προσδιορισμός των τριών αυτών Γεωγραφικών Συμπλόκων με όρους φυσικο-γεωγραφικούς. Βασικό χαρακτηριστικό του προσδιορισμού τους είναι το ποιοτικό χαρακτηριστικό το οποίο θα προσδιορίσει – με την ύπαρξή του, τη μορφή του, τη δράση του και το βαθμό επιρροών του – το εύρος των γεωγραφικών χώρων των προαναφερθέντων συστημάτων. Χωρίς το ποιοτικό αυτό χαρακτηριστικό και τα επί μέρους χαρακτηριστικά του δεν είναι δυνατός, αλλά δεν έχει και νόημα, ο προσδιορισμός των τριών προαναφερθεισών κλιμάκων συστημάτων. Δηλαδή, αυτό που απαιτείται είναι η περιγραφή τους, όπως ακολουθεί στην επομένη σελίδα.

Απαιτείται συνεπώς η περιγραφή τους ως εξής:

1) Σύστημα

Είναι το Γεωγραφικό Σύμπλοκο της Ευρωπαϊκής Ενώσεως (Ε.Ε.) και της ευρύτερης Ευρωπαϊκής Ηπείρου, επειδή ο «Γεωπολιτικός Παράγων» που είναι το φυσικό αέριο υπάρχει, δρα και επηρεάζει το σύνολο του Γεωγραφικού Χώρου του Συμπλόκου. Δηλαδή, η ανάγκη της διασφάλισης της παροχής του αγαθού στην ΕΕ είναι τέτοια που την επηρεάζει σε περισσότερα από ένα επίπεδα (οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό, στρατηγικό).

2) Υποσυστήματα

- i) Ο Γεωγραφικός Χώρος της Νοτιοανατολικής Μεσογείου αποτελεί το κυρίως Υποσύστημα λόγω των ιδιαιτεροτήτων του οι οποίες ανάγονται στο οικονομικό, πολιτικό και ενεργειακό στρατηγικό σχεδιασμό όχι μόνο της Ελλάδος και της Ε.Ε., αλλά και των χωρών – δορυφόρων της γεωγραφικής περιοχής, δηλαδή την Κύπρο, την Τουρκία και το Ισραήλ.
- ii) Οι χώρες αυτές αποτελούν το πλαίσιο του Υποσυστήματος, καθώς επηρεάζουν αμέσως – όπως προαναφέρθηκε – με την ύπαρξή τους, τη μορφή τους, τη δράση τους και το βαθμό επιρροών τους, το βασικό Υποσύστημα.
- iii) Λόγω της διεθνούς νομοθεσίας περί Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (Α.Ο.Ζ.), ο ορισμός αυτών και το επίπεδο εκμεταλλεύσεως τους επηρεάζεται αμέσως από την συνεννόηση μεταξύ της Ελλάδος (και της ΕΕ) με τις προαναφερθείσες χώρες. Οι Α.Ο.Ζ. λοιπόν αποτελούν έναν ακόμα σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την δυναμική του Συστήματος και τις εξελίξεις σε αυτό, οπότε και ορίζεται ως ένα ακόμα Υποσύστημα.
- iv) Ακόμα μία παράμετρος που διακρίνεται ως Υποσύστημα είναι τα ίδια τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, από την σκοπιά κυρίως της γεωπολιτικής σημασίας αλλά και της οικονομικής και διπλωματικής.
- v) Μετά από πετυχημένες συνεννοήσεις σε όλα τα αυτά τα επίπεδα (οικονομικά, διπλωματικά και γεωπολιτικά), διαμορφώνεται ο παράγων του σχεδιασμού της διακινήσεως του φυσικού αερίου στην περιοχή μέσω αγωγών ως το σημαντικότερο χαρακτηριστικό του συστήματος.

vi) Για αυτό το λόγο, κατά την Ελληνική προεδρία στην Ε.Ε. υπό το βάρος των Α.Ο.Ζ. και του μεταναστευτικού ζητήματος, η εύρεση λύσεων για τον συγκεκριμένο γεωγραφικό παράγοντα, σε όλα τα επίπεδα, αποτελεί πρώτη προτεραιότητα.

3) Υπερσύστημα

Ως Υπερσύστημα μπορεί να ορισθεί η διεθνής αγορά υδρογονανθράκων, σε συνδυασμό με τον τεχνολογικό και οικονομικό ανταγωνισμό, καθώς και οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων εκμεταλλεύσεως των πηγών υδρογονανθράκων. Επίσης, σημαντικός παράγων στο Υπερσύστημα που μελετάται είναι το Σχιστολιθικό Αέριο του οποίου η εκμετάλλευση και εμπορευματοποίηση δύναται να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην παγκόσμια αγορά ενέργειας.

Πίνακας 1: Απεικόνιση της Συστημικής Μεθοδολογικής Αναλύσεως

	ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ
ΥΠΟΣΥΣΤΗΜΑΤΑ	1. ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ 2. ΕΛΛΑΣ, ΚΥΠΡΟΣ, ΙΣΡΑΗΛ, ΤΟΥΡΚΙΑ 3. ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΥΔΡΟΓΟΝΑΝΘΡΑΚΩΝ	4. Α.Ο.Ζ. 5. ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΑΓΩΓΩΝ 6. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ
ΣΥΣΤΗΜΑ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΥΠΕΡΣΥΣΤΗΜΑ	ΗΠΑ, ΕΕ, ΡΩΣΙΑ, ΚΙΝΑ	ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΚΙΝΤΕΡ

Πηγή: Προσωπική Ανάλυση.

Έχοντας ορίσει τις τρεις κλίμακες των Συστημάτων θα πρέπει να προσδιοριστούν επίσης και τα υπό εξέταση πεδία επιρροής του γεωπολιτικού παράγοντος. Δηλαδή θα πρέπει να καθοριστούν για ποιο συνδυασμό εκ των γεωπολιτικών πυλώνων θα εξεταστούν οι επιρροές του γεωπολιτικού παράγοντος στο πλαίσιο της επιλεγμένης συστημικής κλίμακος (Μάζης, 2007).

Συγκεκριμένα λοιπόν, θα εξετασθούν οι επιρροές της υπάρξεως κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στα υποσυστήματα και ειδικά στους πυλώνες της Οικονομίας, της Πολιτικής και της Διπλωματίας.

Ευθύς αμέσως μετά τον ορισμό της συστημικής δομής ακολουθεί η φάση του προσδιορισμού των γεωπολιτικών τάσεων-δυναμικών των εξετασθέντων υποσυστημάτων. Οι τάσεις αυτές προσδιορίζονται μόνο και αποκλειστικά με όρους ισχύος και απαντούν στα εξής ερωτήματα:

- 1) Σε ποιους πυλώνες κατισχύει ο γεωπολιτικός παράγων που εξετάζουμε. Συνεπώς καθορίζει ήδη ή δύναται να καθορίσει τη συμπεριφορά τους στο πλαίσιο του υποσυστήματος. Αυτή η μορφή του συμπεράσματος ορίζεται ως «Θετική Υποσυστημική Συνιστώσα Τάση Ισχύος του γεωπολιτικού παράγοντος στο εσωτερικό του συστήματος».
- 2) Σε ποιους πυλώνες απορροφάται η επιρροή του γεωπολιτικού παράγοντος και ως εκ τούτου δεν επηρεάζει τη συνολική συμπεριφορά του υποσυστήματος. Αυτή η μορφή του συμπεράσματος ορίζεται ως «Μηδενική Υποσυστημική Συνιστώσα Τάση Ισχύος του γεωπολιτικού παράγοντος στο εσωτερικό του Συστήματος»¹.

Ο σκοπός της γεωπολιτικής αυτής αναλύσεως είναι ο προσδιορισμός και η περιγραφή του γεωπολιτικού παράγοντος ως προς την μορφή, την δομή, την δράση, τις λειτουργίες του, τις επιρροές, και την δυναμική του. Ο προσδιορισμός του σκοπού της γεωπολιτικής αναλύσεως είναι σημαντικό να γίνει κατανοητός ώστε να γίνει κατανοητή με την σειρά της η διαφοροποίηση μεταξύ της γεωπολιτικής αναλύσεως και της «Γεωστρατηγικής Προσεγγίσεως», διαφοροποίηση η οποία έγκειται στο ρόλο τους.

¹ Τα δύο τελευταία βήματα της «Συστημικής Μεθοδολογικής Αναλύσεως», δηλαδή η Σύνθεση και τα Συμπεράσματα (Μάζης, 2007), δεν προσθέτουν στον σκοπό της εργασίας αυτής, καθώς πρόκειται περί γεωπολιτικής αναλύσεως και όχι περί γεωστρατηγικής και συνεπώς δεν εξετάζονται.

Συγκεκριμένα, η γεωπολιτική ανάλυση προηγείται της γεωστρατηγικής, στην οποία όμως βασίζεται με σκοπό την παρουσίαση προτάσεων σε περίπτωση που κάτι τέτοιο απαιτείται. Οι προτάσεις, αποτελούν αντικείμενο της γεωστρατηγικής προσεγγίσεως και όχι της γεωπολιτικής αναλύσεως. Τα αποτελέσματα όμως της δευτέρας μπορεί να χρησιμοποιηθούν από την πρώτη, με στόχο πάντοτε να μην υπάρχει σύγχυση μεταξύ του υφισταμένου (γεωπολιτικής αναλύσεως) με το επιθυμητό (γεωστρατηγική άποψη).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΡΩΣΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ

Α. ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Η ενεργειακή πολιτική είναι ένα από τα σημαντικότερα όπλα τα οποία χρησιμοποιούνται από τα κράτη με σκοπό την ενίσχυση της θέσεως και του ρόλου τους στην διεθνή σκηνή. Ως όπλο, η ενεργειακή πολιτική έχει το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι, σε αντίθεση με τα στρατιωτικά όπλα, αυτή παρέχει την δυνατότητα καθημερινής χρήσεως κυρίως σε σχέση με την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Επομένως έχουμε την δυνατότητα να καθορίζουμε την διπλωματία της ενεργείας ως την άσκηση εξωτερικής πολιτικής στην οποία εμπλέκονται οι παράγουσες ενέργεια χώρες, εκάστη με το δικό της ειδικό βάρος, ως συντελεστού σταθμίσεως. Ο συντελεστής αυτός προσδιορίζεται ως η συνισταμένη παραγόντων, όπως τα διατιθέμενα ενεργειακά αποθέματα, η γεωγραφική θέση και η σχέση μεταξύ παραγωγού, διαμετακομιστού και καταναλωτού. Βάσει, λοιπόν, αυτού του σκεπτικού οι εμπλεκόμενες στην ενεργειακή πολιτική σκηνή χώρες διακρίνονται σε χώρες – προμηθευτές ενέργειας, καταναλώτριες χώρες και διαμετακομιστικά κέντρα, ενώ βεβαίως υπάρχει και η κατηγορία των μεγάλων δυνάμεων, οι οποίες εξ ορισμού αποτελούν βασικούς παίκτες στο διεθνές πολιτικό, στρατηγικό και ενεργειακό περιβάλλον.

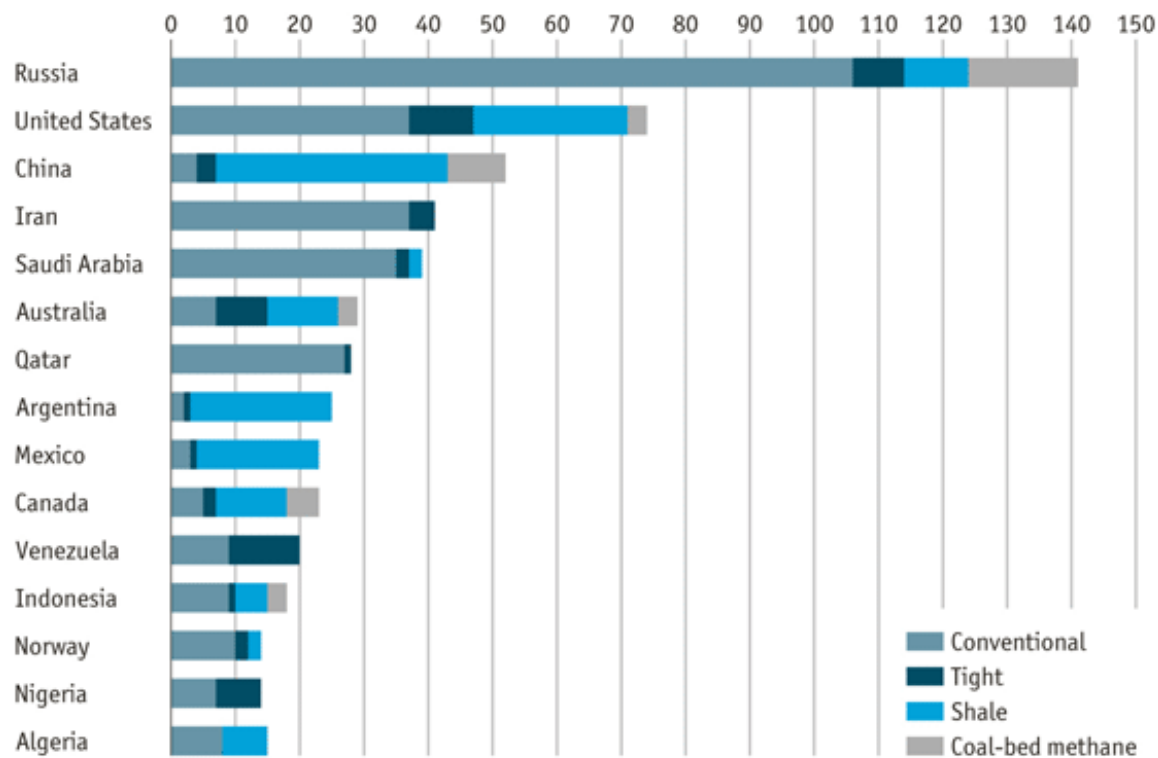
Το σύνθετο αυτό περιβάλλον υφίσταται συνεχείς και ποικίλες μεταβολές, με την Ρωσία να διεκδικεί πρωταγωνιστικό ρόλο στον ενεργειακό τομέα και τις ΗΠΑ να αποδίδουν πλέον περισσότερη βαρύτητα στην αντιμετώπιση ανερχομένων υπερδυνάμεων όπως η Κίνα και η Ινδία εν μέσω οικονομικών προβλημάτων για το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και κυρίως την Ευρώπη.

Στην συνέχεια, το Διάγραμμα 1 απεικονίζει το επίπεδο των κυριοτέρων αποθεμάτων φυσικού αερίου ανά κράτος.

Διάγραμμα 1: Εκμεταλλεύσιμα Αποθέματα Φυσικού Αερίου ανά Κράτος, 2011 (τρεις. κυβ. μ.)

Recoverable natural-gas reserves

2011, trn cubic metres

Source: IEA

Πηγή: Economist, April 5th – 11th 2014.

Το μεθάνιο, το οποίο είναι γνωστό ως φυσικό αέριο υπάρχει σε κοιτάσματα υδρογονανθράκων μόνο του ή μαζί με πετρέλαιο και ανήκει στα ορυκτά καύσιμα αντιπροσωπεύοντας ποσοστό περίπου 25% της παγκοσμίου παραγωγής ενέργειας με την διαθεσιμότητα των υπαρχόντων κοιτασμάτων να υπολογίζεται σε 60 έτη². Η Ρωσία διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα αερίου στον κόσμο και βεβαίως είναι πρώτη στην παραγωγή και εξαγωγές του προϊόντος. Τα αποθέματα αυτά υπολογίζονται σε 48 tcm, περισσότερα από το άθροισμα των αποθεμάτων όλων των κρατών σε Βόρεια, κεντρική και νότια Αμερική, Ευρώπη και Ευρασία. Το Ιράν έχει περίπου το ήμισυ των ρωσικών αποθεμάτων, είναι όμως

² Πηγές των παγκοσμίων επιβεβαιωμένων αποθεμάτων αλλά και του ρυθμού καταναλώσεως: EIA και CIA, 2013.

στις πρώτες θέσεις παραγωγής φυσικού αερίου, αλλά και πετρελαίου και επομένως θέτει υποψηφιότητα ενεργειακής υπερδυνάμεως.

Πίνακας 2: Παραγωγοί και Εξαγωγείς Φυσικού Αερίου Παγκοσμίως, 2012 (δισ. κυβ. μ.).

Producers	bcm	% of world total
United States	681	19.8
Russian Federation	656	19.1
Qatar	160	4.7
Islamic Rep. of Iran	158	4.6
Canada	157	4.6
Norway	115	3.3
People's Rep. of China	107	3.1
Saudi Arabia	95	2.8
Netherlands	80	2.3
Indonesia	77	2.2
Rest of the world	1 149	33.5
World	3 435	100.0

2012 data

Net exporters	bcm
Russian Federation	185
Qatar	120
Norway	109
Canada	57
Algeria	48
Turkmenistan	37
Indonesia	37
Netherlands	34
Nigeria	27
Malaysia	21
Others	154
Total	829

2012 data

Πηγή: Key World Statistics. EIA, 2013.

Η Ρωσία είναι ο κύριος προμηθευτής φυσικού αερίου για την αγορά της ΕΕ. Η ρωσική Gazprom προμηθεύει την ΕΕ με το 40% των εισαγωγών της σε φυσικό αέριο, που αντιστοιχούν σε περίπου 60% των εξαγωγών της συγκεκριμένης εταιρείας. Σημειωτέον ότι η Gazprom διακινεί το 80% της παγκοσμίου παραγωγής φυσικού αερίου, διαθέτοντας ταυτόχρονα το μονοπώλιο στην εξαγωγή του, με εξαίρεση ένα μικρό ποσοστό συμμετοχής της ExxonMobil. Ωστόσο, ο γεωγραφικός χάρτης εντός του οποίου δραστηριοποιούνται οι ρωσικές εταιρείες περιορίζεται στην Ευρώπη και στην Ευρασία³.

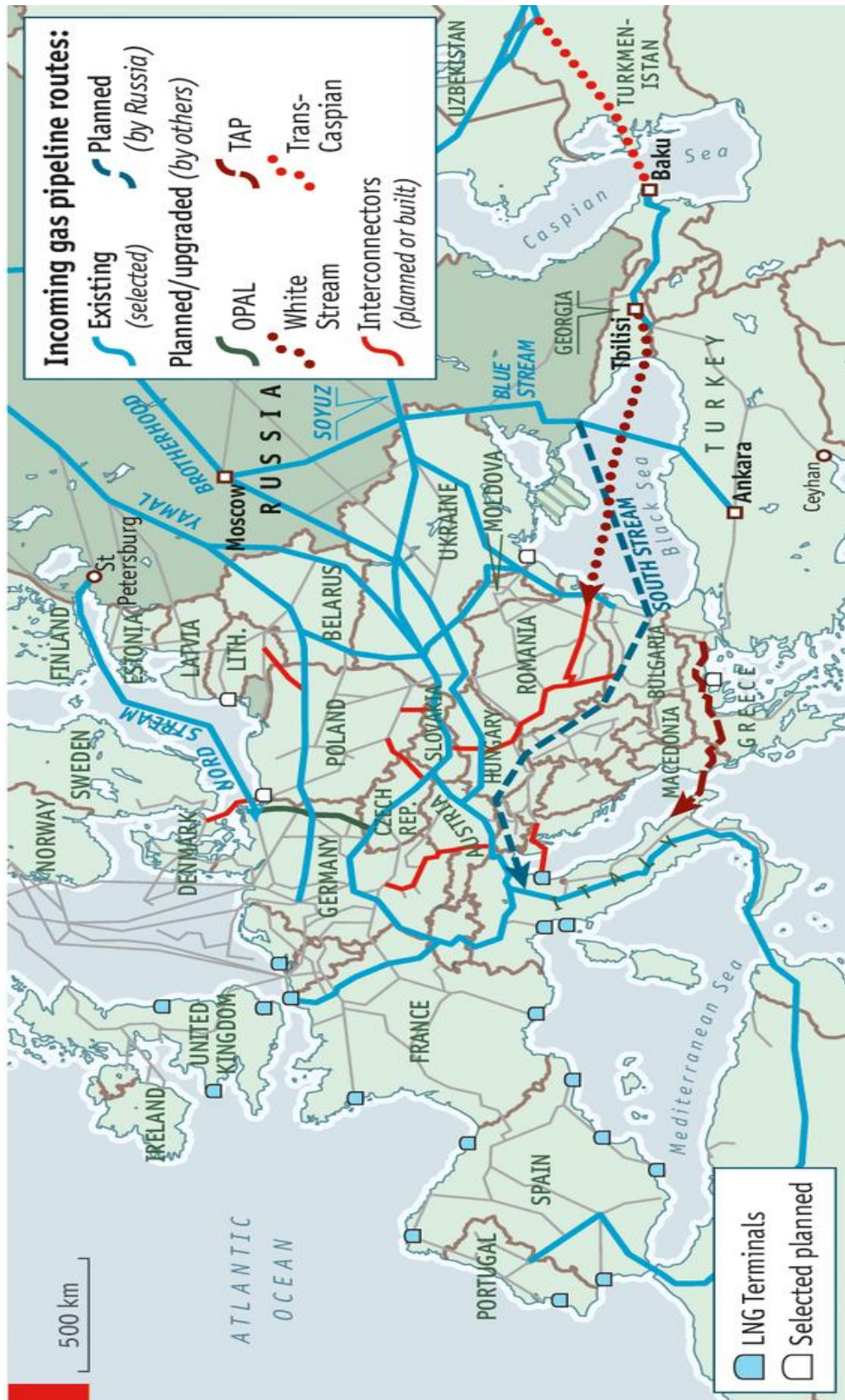
³ Παρά ταύτα, σημειώνονται και κάποιες ενεργειακές συνεργασίες με τις νοτιοαμερικανικές χώρες, έχοντας και πολιτικό-στρατιωτικό χαρακτήρα. Επιπροσθέτως, αξίζει να τονιστεί ότι κάποιες συμφωνίες στον τομέα της ενέργειας συνοδεύονται με αντίστοιχες συμφωνίες της στρατιωτικής βιομηχανίας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται η συμφωνία Ρωσίας- Ινδίας κατά την οποία η Ρωσία θα προβεί στην

Στην αγορά αυτή η Ρωσία διαθέτει ένα τεράστιο δίκτυο αγωγών φυσικού αερίου με τους εξής κύριους λειτουργικούς αγωγούς:

- 1) Yamal Pipeline. Είναι αγωγός συνολικού μήκους 4.196 km με μέγιστη ετήσια παροχή τα 33 bcm. Ξεκινά από τη Ρωσία και διέρχεται από Λευκορωσία και Πολωνία για να καταλήξει στην Φρανκφούρτη.
- 2) Ο Blue Stream Pipeline. Έχει κατασκευασθεί το 2005, είναι συνολικού μήκους 1.213 km και μέγιστης παροχής 16 bcm. Ενώνει τον ρωσικό σταθμό Beregonaya και τον τουρκικό σταθμό Durgusu με έναν υποθαλάσσιο αγωγό στη Μαύρη Θάλασσα και με τελικό προορισμό την Άγκυρα.
- 3) Ο Nord Stream: Ξεκινάει από τον κόλπο του Portonaya και κατά μήκος της Βαλτικής Θάλασσας φτάνει στο Greifswald της Γερμανίας, διανύοντας μία απόσταση 1.222 km. Το έργο περατώθηκε το 2011 έχοντας ικανότητα μεταφοράς 55 bcm το χρόνο.
- 4) Ο South Stream έχει σα στόχο να διανέμει φυσικό αέριο σε Αυστρία και Ιταλία διασχίζοντας τη Μαύρη Θάλασσα και διερχόμενος από τις βαλκανικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδος. Με την ολοκλήρωσή του το 2015 θα μπορεί να μεταφέρει 63 bcm φυσικού αερίου το χρόνο στην ευρωπαϊκή αγορά.

Οι δύο τελευταίοι αγωγοί έχουν ως στόχο την παράκαμψη πολλών ανατολικών χωρών, ώστε η Ρωσία να αποκτήσει τον πλήρη έλεγχο των αγωγών της. Στην επομένη σελίδα ακολουθεί αναλυτικός χάρτης των δικτύων φυσικού αερίου στην περιοχή.

Χάρτης 1: Διαδρομές Αγωγών Φυσικού Αερίου μεταξύ Ευρώπης και Ρωσίας, 2012.

Πηγή: Economist, April 5th – 11th 2014.

Β. ΟΙ ΙΣΟΡΡΟΠΙΕΣ

Παραλλήλως, η Ρωσία, προκειμένου να αυξήσει τις ποσότητες που εξάγει, είτε εισάγει φυσικούς πόρους από τις γείτονες χώρες για δική της εσωτερική κατανάλωση, είτε εξάγει για λογαριασμό της τα αποθέματα των γειτονικών χωρών και βέβαια σε υψηλότερες τιμές. Σημειώνεται ότι η οικονομία των γειτονικών χωρών κατά κύριο λόγο εξαρτάται από τις εξαγωγές υδρογονανθράκων, οπότε η πρόσβαση στο ρωσικό δίκτυο είναι ζωτικής σημασίας⁴.

Επίσης, πολλές πρώην σοβιετικές δημοκρατίες χρησιμοποιούν το ρωσικό φυσικό αέριο ως βασική πρώτη ύλη για την παραγωγή της ενέργειας που χρειάζονται. Πάνω από το 90% του φυσικού αερίου της Πολωνίας είναι ρωσικό και αποτελεί το 13% της πρωτογενούς ενεργειακής κατανάλωσης της χώρας. Στην περίπτωση της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας το ποσοστό αυτό αυξάνεται αγγίζοντας το 40% και 70% αντιστοίχως, καταδεικνύοντας την σημαντική ενεργειακή εξάρτηση των χωρών αυτών από τη Ρωσία (Pirani, 2009).

Ειδική μνεία μπορεί να γίνει για το Τουρκμενιστάν, το οποίο αποτελεί παραδοσιακά έναν βασικό ενεργειακό συνεργάτη της Ρωσίας στην κεντρική Ασία. Η προσπάθειά του, όμως, να απεξαρτηθεί από τη Ρωσία και να διαθέτει το αέριο του σε ευρωπαϊκές τιμές έχει φέρει τις δύο χώρες σε διαμάχη. Η Ρωσία εισάγει από το Τουρκμενιστάν περί τα 50 bcm φυσικού αερίου ετησίως, ενώ οι ποσότητες εξαγωγών του στην Κίνα είναι μόνο κατά τι χαμηλότερες. Επομένως είναι πιθανόν στο εγγύς μέλλον το τουρκμένικο αέριο να μην μπορεί να φτάσει τις μέγιστες δυνατότητες μεταφοράς σε Ρωσία, Κίνα και Ιράν (Pirani, 2009).

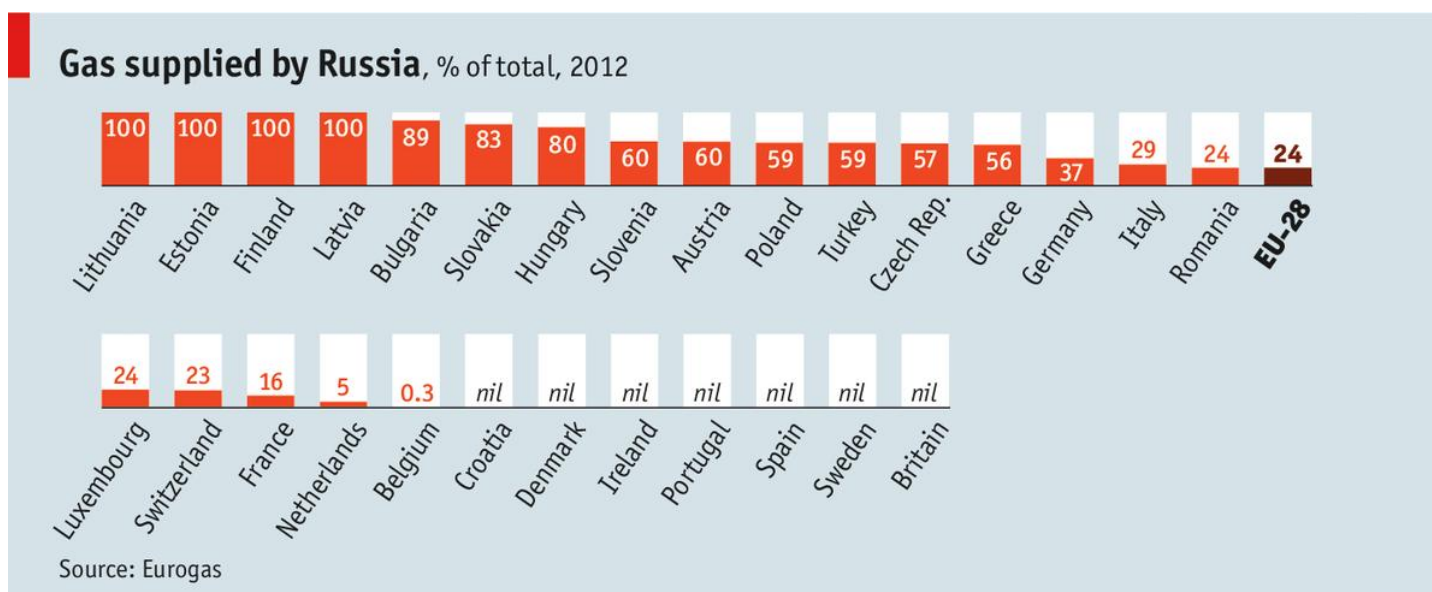
Βάσει των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι οι εξελίξεις στην αγορά ενεργείας και δη σε αυτή του φυσικού αερίου καθορίζονται από την Ρωσία (με αντίπαλο πόλο τις ΗΠΑ), αλλά και την Κίνα και την Ινδία. Ειδικώς οι ΗΠΑ έχουν θέσει ως στόχο τον περιορισμό της ρωσικής ισχύος όπως αυτή εκδηλώνεται μέσω των εξαγωγών φυσικού αερίου, αλλά και πετρελαίου στην Ευρώπη. Τα πρόσφατα γεγονότα στην Ουκρανία και η πασιφανής αδυναμία της Ευρώπης αλλά και των ΗΠΑ να προτάξουν σοβαρές αντιρρήσεις και αντιδράσεις στην ρωσική πολιτική, ίσως δικαιολογούν το βάσιμο των αμερικανικών φόβων για την εξάρτηση της Ευρώπης από το ρωσικό φυσικό αέριο, δεδομένων των υψηλών ποσοστών συμμετοχής του ρωσικού φυσικού αερίου στην κατανάλωση των ευρωπαϊκών

⁴ Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το 80% των εξαγωγών του Καζακστάν και του Τουρκμενιστάν αποτελείται από προϊόντα καυσίμου και εξορύξεως.

χωρών της ευρωπαϊκής ζώνης. Πράγματι το ρωσικό αέριο που εισάγουν οι δύο βασικοί μέτοχοι της Ευρωζώνης, Γαλλία και Γερμανία αντιστοιχεί σε περίπου το 1/3 της συνολικής τους καταναλώσεως, ενώ σε μερικά άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως οι χώρες της Βαλτικής, η εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο είναι απόλυτη!

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται σαφώς το πρόβλημα της Ευρώπης.

Πίνακας 3: Απεικόνιση της Εξαρτήσεως των Ευρωπαϊκών Χωρών από το Ρωσικό Φυσικό Αέριο, 2012.

Πηγή: Economist, April 5th – 11th 2014.

Η επίλυση του προβλήματος της εξαρτήσεως από το ρωσικό αέριο, όμως δεν φαίνεται εύκολο εγχείρημα, δεδομένου ότι η μεταφορά του από εναλλακτικούς προμηθευτές όπως το Αζερμπαϊτζάν, το Τουρκμενιστάν και το Καζακστάν παρουσιάζει πολλά προβλήματα και η κατασκευή της απαιτούμενης προς τούτο υποδομής είναι εξαιρετικά ακριβή. Υπάρχει όμως ένα γενικότερο ζήτημα το οποίο αναφέρεται στην περίπτωση αυτή, το οποίο συνίσταται στις αντιφάσεις οι οποίες χαρακτηρίζουν τις διάφορες αυτές εναλλακτικές προτάσεις. Συγκεκριμένα, ενώ προβάλλονται οι αγωγοί που παρακάμπτουν την Ρωσία (Nabucco, South Caucasus Pipeline, ITGI), διατυπώνονται αντιρρήσεις, κυρίως από αμερικανικής πλευράς, για την τροφοδότηση αυτών των αγωγών από το Ιράν. Αλλά και το ενδεχόμενο η Ρωσία να ασκήσει επιθετική πολιτική εναντίον της

Ευρώπης με αιχμή του δόρατος το φυσικό αέριο, όπως έχει κάνει στην περίπτωση της Ουκρανίας, της Γεωργίας και της Λευκορωσίας δεν φαίνεται πιθανόν, εφ' όσον η πολιτική αυτή θα κατέληγε σε τεράστια οικονομική ζημία για την Ρωσία.

Για την συνολική και πλήρη εκτίμηση του ζητήματος πρέπει επίσης να λάβουμε υπ' όψιν ότι η Ρωσία δείχνει αποφασισμένη να απεξαρτηθεί από τους αγωγούς της Ουκρανίας και να αποφύγει οριστικά επανάληψη των συνεπειών παλαιότερων κρίσεων μεταξύ των δύο πλευρών, όπως η τρέχουσα αλλά και αυτή του 2006. Όπως έχει ήδη αναφερθεί οι δύο αγωγοί Nord Stream και South Stream έχουν ακριβώς αυτό το σκοπό: Να παρακάμψουν όχι μόνον την Ουκρανία, αλλά και άλλες χώρες που αποτελούν εμπόδιο στην ρωσική ενεργειακή κυριαρχία και που προσπαθούν να εκβιάσουν τη Μόσχα εκμεταλλευόμενες τη γεωπολιτική τους θέση⁵.

Είναι όμως σημαντικό να τονισθεί ότι η κίνηση αυτή της Ρωσίας καταλήγει σε όφελος τόσο της ιδίας, όσο και της ΕΕ, αντιθέτως προς τις περί του αντιθέτου απόψεις, δεδομένου ότι οι δύο αυτοί αγωγοί ενισχύουν τις πιθανότητες απρόσκοπτης ροής του αερίου εφ' όσον περιορίζουν τον ενεργειακό έλεγχο από πλευράς Ουκρανίας και Πολωνίας.

Ένα πρόσθετο επιχείρημα υπέρ των αγωγών αυτών είναι ότι, αντιθέτως προς ανταγωνιστικούς αγωγούς, όπως ο ITGI και ο Nabucco, δεν προσβλέπουν σε εναλλακτικές πηγές τροφοδοτήσεως με στόχο την βιωσιμότητα μέσω μειώσεως του κόστους, δεδομένου ότι θα τροφοδοτείται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό του από το ρωσικό φυσικό αέριο με μόνο δευτερεύουσες πηγές κατά περίπτωση, από το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν και το Ουζμπεκιστάν⁶. Είναι, τέλος, σημαντικό το γεγονός ότι στην περίπτωση αυτών των αγωγών δεν προβλέπεται η τροφοδοσία από προβληματικές πηγές, όπως το Ιράν και το Ιράκ.

⁵ Με την κατασκευή αυτών των αγωγών συνολικής χωρητικότητας 55 bcm και 63 bcm αντίστοιχα, όπως έχει ήδη αναφερθεί και με τη δυνατότητα μεταφοράς του 55-75% του ρωσικού φυσικού αερίου προς την Ευρώπη, η Πολωνία, η Ουκρανία και η Λευκορωσία πραγματικά χάνουν βασικά διαπραγματευτικά χαρτιά στη διπλωματική αρένα.

⁶ Τα τρία αυτά κράτη παράγουν το 90% των κεντρασιατικών αποθεμάτων αερίου και αποτελούν γεωστρατηγικούς δορυφόρους της Ρωσίας. Οι κατά καιρούς απόπειρες των ΗΠΑ να αποσπάσουν από την ρωσική σφαίρα επιρροής αυτές τις τρεις δημοκρατίες απέβησαν άκαρπες. Απεναντίας παρατηρούμε ότι υπογράφονται πολυετής συνθήκες συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας που αποκλείουν τις εν λόγω χώρες ως εναλλακτικούς προμηθευτές της Ευρώπης (Vladimir Saprykin, "Gazprom of Russia in the Central Asian Countries", Central Asia and the Caucasus, Volume 29 (2004), σελ. 81-93).

Γ. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

Από τα ανωτέρω, όμως, ανακύπτει το ερώτημα για το ενδεχόμενο απολύτου ενεργειακής εξαρτήσεως της Ευρώπης από την Ρωσία. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι η προτροπή της στροφής προς εισαγωγές από χώρες όπως η Αλγερία, η Νορβηγία και το Ιράν. Ειδικώς το τελευταίο, λόγω των τεραστίων αποθεμάτων που διαθέτει αποτελεί αξιόπιστη εναλλακτική εισαγωγών φυσικού αερίου και επομένως, όλες οι κατά καιρούς κινήσεις και προτροπές που ακούγονται από αμερικανικής και κυρίως από ισραηλινής πλευράς, περί κυρώσεων εναντίον του Ιράν λόγω του πυρηνικού του προγράμματος, απλώς ωθούν την Ευρώπη στον εναγκαλισμό της από το ρωσικό μονοπώλιο (Mosavi, 2014, σ. 25).

Η εξάρτηση αυτή της Ευρώπης από την ρωσική αγορά είναι ζήτημα μείζονος σημασίας, δεδομένου ότι, ειδικώς τα τελευταία χρόνια, η Ρωσία ακολουθεί στρατηγική διαφοροποιήσεως της παροχής του φυσικού της αερίου εκτός ΕΕ και σε άλλες χώρες όπως η Κίνα. Η πολιτική αυτή από πλευράς Ρωσίας, καθώς και οι συνεχείς ενέργειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission) με σκοπό την θέσπιση νόμων για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και την κατάργηση μακροπροθέσμων συμβολαίων παροχής ενέργειας, σε συνδυασμό προς τον έντονο ανταγωνισμό για τις πλούσιες πηγές υδρογονανθράκων στην Ανταρκτική, έχουν περιορίσει κατά πολύ τα περιθώρια συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας⁷.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι οι στρατηγικές επιδιώξεις της Ρωσίας προϋποθέτουν την επανάκτηση του απολύτου ελέγχου της πολιτικής των διαφόρων πρώην Σοβιετικών δημοκρατιών, ώστε η ίδια να επανέλθει στην διεθνή πολιτική σκηνή ως υπερδύναμη και να είναι εις θέσιν να ανταγωνισθεί στο επίπεδο αυτό την Κίνα. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι πολύ λογικό να ερμηνευθεί η πολιτική προσέγγιση της Ευρώπης από ρωσικής πλευράς μέσω της αλληλεξαρτήσεως και των κοινών συμφερόντων, ως πρωταρχικός στρατηγικός στόχος της χώρας αυτής στον τομέα του φυσικού αερίου, αλλά και της ενεργείας, γενικότερα. Είναι προφανές, επίσης, ότι η αλληλεξάρτηση αυτή

⁷ Η απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου στην ΕΕ (Ντιρεκτίβες του 1998 και 2003, όπως επίσης και το Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο του 2009) αποτελεί σημαντική οργανωτική και θεσμική μεταβολή της συγκεκριμένης αγοράς στις χώρες της ΕΕ. Η επιδιωκόμενη απελευθέρωση των συναλλαγών θα αυξήσει τον ανταγωνισμό μεταξύ προμηθευτών, αλλά και την συχνότητα των βραχυπροθέσμων συναλλαγών. Παραλλήλως όμως θα εκθέσει τους συναλλασσόμενους σε περισσότερους κινδύνους οι οποίοι συνδέονται με τις διακυμάνσεις των τιμών του προϊόντος. Έτσι δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι μία σημαντική πηγή διαφωνιών μεταξύ της ΕΕ και της Gazprom (αλλά ίσως και άλλων προμηθευτών) είναι η πιθανότητα αναθεωρήσεως ορισμένων άρθρων των ισχυόντων μακροπροθέσμων συμβολαίων στον βαθμό κατά τον οποίον τα άρθρα αυτά κρίνονται μη συμβατά με την ευελιξία η οποία απαιτείται για την ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς φυσικού αερίου στην ΕΕ (Chevalier and Percebois, 2007).

επιδιώκεται μέσω συγκεκριμένων στρατηγικών επενδυτικών κινήσεων με στόχο την αναβάθμιση των ήδη υπαρχουσών ρωσικών υποδομών με την προσέλκυση ευρωπαϊκών επενδύσεων και της αναλόγου τεχνογνωσίας. Το σκεπτικό των κινήσεων αυτών διέπεται, τέλος, και από την επιδίωξη του μακροπρόθεσμου περιορισμού της αμερικανικής επιρροής στην ευρωπαϊκή σκηνή.

Παραλλήλως, όμως, η Ρωσία δεν βλέπει την Κίνα μόνον ως ανταγωνίστρια. Αντιθέτως, επιδιώκει να επεκταθεί και στην χώρα αυτή, αποβλέποντας σε ένα σημαντικό μερίδιο της τεράστιας αγοράς της. Για το σκοπό αυτό έχει εντείνει τις επενδύσεις της σε υποδομές στην ασιατική Ρωσία, αναπτύσσοντας τα ήδη υπάρχοντα πεδία και δημιουργώντας ένα τεράστιο δίκτυο αγωγών το οποίο ταυτόχρονα αποσκοπεί και στον ευρύτερο έλεγχο της διακίνησης των ενεργειακών αγαθών στην Ασία. Έτσι, στις 21 Μαΐου του 2014 υπεγράφη η συμφωνία Ρωσίας – Κίνας, μεταξύ της Gazprom και της National Petroleum Corporation, για την παροχή 38 bcm ρωσικού φυσικού αερίου στην Κίνα για χρονικό διάστημα 30 ετών με συμβόλαιο \$400 δις. Η παροχή θα γίνεται μέσω ενός νέου αγωγού ο οποίος συνδέει τα κοιτάσματα της Σιβηρίας με τα μεγάλα κέντρα καταναλώσεως κοντά στις κινεζικές ακτές και η παρεχόμενη ποσότης θα αντιπροσωπεύει περίπου το ¼ της ετησίας καταναλώσεως αερίου της Κίνας, η οποία ανέρχεται σε 150 bcm. Η ροή του αερίου, αναμένεται να ξεκινήσει στις αρχές του 2018 (Economist, May 2014)⁸.

Στην επομένη σελίδα ακολουθεί ένα παραστατικό σχόλιο του περιοδικού Economist για την φύση της ενεργειακής συμφωνίας των δύο χωρών.

⁸ Η πολιτική προσέγγιση της Ρωσίας σε αυτό το θέμα είναι αποτέλεσμα των πιέσεων που αντιμετωπίζει η χώρα με την διακοπή της παροχής φυσικού αερίου δια μέσου Ουκρανίας, μετά τα πρόσφατα συμβάντα. Ο Thomas Friedman χαρακτηρίζει τις χώρες που προβαίνουν σε τέτοιου είδους συμφωνίες μεταξύ τους, παρά τα αντικρουόμενα συμφέροντά τους, πολύ ευστόχως, ως “Frenemies”.

Εικόνα 1: Γελοιογραφία του Περιοδικού Economist για την Ενεργειακή Συμφωνία Ρωσίας – Κίνας.

Πηγή: Economist, May 24th – 30th 2014.

Η συμφωνία αυτή αποσκοπεί σε αναπροσανατολισμό των εξαγωγών ρωσικού αερίου στην Ασία, δεδομένου ότι η ΕΕ προσπαθεί να περιορίσει την ενεργειακή εξάρτησή της από την Ρωσία, εν μέσω της Ουκρανικής κρίσεως. Για τον λόγο αυτό η Ρωσία σχεδιάζει να επενδύσει \$55 δις. σε έρευνα και κατασκευή του ρωσικού τμήματος του αγωγού. Από πλευράς Κίνας, η οποία είναι η δεύτερη σε μέγεθος οικονομία παγκοσμίως, αυτή η συμφωνία θα βοηθήσει σημαντικά στην κάλυψη των ελλείψεων στο εν λόγω αγαθό και θα μειώσει την εξάρτηση από το γαιάνθρακα συμβάλλοντας σημαντικά στην απομάκρυνση του νέφους από τις κινεζικές πυκνοκατοικημένες μεγαλουπόλεις, ενώ η Κίνα θα κατασκευάσει το Κινεζικό τμήμα του αγωγού και θα καταβάλει \$20 δις. για ανάπτυξη και δημιουργία υποδομών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΕΕ

Α. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Η ενεργειακή ασφάλεια εξαρτάται αμέσως από τα εθνικά σύνορα ασφαλείας, παρ' όλο που η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από την ραγδαία παγκοσμιοποίηση και την υψηλή αλληλεξάρτηση μεταξύ των εθνών. Ως σύνορα ασφαλείας ορίζεται ο βαθμός και τα όρια των συμφερόντων ενός έθνους – χώρας μέσα στα οποία χώρες δύνανται να ασκήσουν το δικαίωμά τους να διασφαλίσουν την ενεργειακή τους πολιτική (Stringer, 2008). Για να πραγματοποιηθεί αυτό, δεν πρέπει απλώς να διασφαλιστούν οι επαρκείς ποσότητες ενεργειακής παροχής που απαιτούνται για την επίτευξη προσιτών τιμών, καθώς το θέμα της ενεργειακής ασφαλείας αποτελεί μία περίπλοκη έννοια η οποία περιλαμβάνει παραμέτρους πολιτικής, οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής φύσεως (Winrow, 2002).

Αδιαμφισβητήτως, χώρες που φιλοδοξούν να επιτύχουν την επιθυμητή ενεργειακή ασφάλεια στην προσπάθειά τους να ελαχιστοποιήσουν την εξάρτησή τους – και τελικώς την ευαισθησία τους σε ενδεχόμενες διαταραχές στην αλυσίδα εφοδιασμού – θα πρέπει να αναζητήσουν εναλλακτικές λύσεις οι οποίες θα μπορέσουν να οδηγήσουν στην επίτευξη διαφοροποιήσεως των πηγών ενεργείας (Φίλης, 2013). Η διαφοροποίηση των πηγών ενεργείας είναι μια συνετή στρατηγική για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφαλείας, η οποία όμως είναι σαφώς υποδεέστερη σε σύγκριση με την ενεργειακή αυτάρκεια μέσω εγχώριας παραγωγής, η οποία όχι μόνον διαφοροποιεί, αλλά εξαλείφει τον πολιτικό και οικονομικό έλεγχο που οι ενεργειοδότες χώρες ασκούν εις βάρος χωρών που εισάγουν ενέργεια.

Αυτό αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για την ΕΕ καθώς πολλές Ευρωπαϊκές χώρες βασίζονται πάρα πολύ σε εισαγωγές και επομένως καθιστούν εαυτές ιδιαιτέρως ευάλωτες σε ραγδαίες, διεθνής αλλαγές στην αγορά ενεργείας (Cohen, 2007). Το Ρωσικό μονοπώλιο στις εξαγωγές ενεργείας προς την ΕΕ, προσφέρει στο Κρεμλίνο σημαντική πολιτικό-οικονομική επιρροή σε επίκαιρα ζητήματα γεωπολιτικής που λαμβάνουν χώρα στην Γηραιά Ήπειρο. Δεν προκαλεί επομένως, έκπληξη το γεγονός πως τη σπουδαιότερη προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι η βελτίωση της ενεργειακής ασφαλείας της ΕΕ μέσω της διαφοροποιήσεως των παρόχων και του εκσυγχρονισμού του δικτύου παροχής, δημιουργώντας μια εσωτερική, Ευρωπαϊκή, ενεργειακή αγορά που θα χαρακτηρίζεται από

υψηλό βαθμό διασυνδεσιμότητας και διαφοροποιήσεως. Βεβαίως, για την επίτευξη ενός τέτοιου στόχου, η Ανατολική Μεσόγειος – και ειδικώς η Ελλάδα – απεικονίζεται ως η επικείμενη, κυρία προμηθεύτρια χώρα φυσικού αερίου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2007).

Β. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1. ΥΠΟΔΟΜΗ

Κράτη – μέλη της ΕΕ προμηθεύονται φυσικό αέριο από την Ρωσία δια μέσου δύο οδών: Πρώτον από την Ουκρανία, με τη Σλοβακία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και την Πολωνία να ενεργούν ως κράτη – διαμετακομιστές και δεύτερον δια μέσου Λευκορωσίας με την Πολωνία πάλι να ενεργεί ως κράτος – διαμετακομιστής που τροφοδοτεί την Γερμανία.

Χάρτης 2: Διαδρομές Αγωγών Φυσικού Αερίου μεταξύ Ευρώπης και Ρωσίας, 2012.

Πηγή: Economist, April 5th – 11th 2014.

Η Φιλανδία, η Εσθονία και η Λετονία προμηθεύονται αέριο απ' ευθείας από τη Ρωσία, ενώ η Λιθουανία μέσω Λευκορωσίας. Το ποσοστό του φυσικού αερίου επί των ενεργειακών εισαγωγών μιας χώρας χρησιμοποιείται συχνά ως μέτρο της ενεργειακής εξαρτήσεως από τα ρωσικά αποθέματα. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3 του πρώτου κεφαλαίου, οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης – αλλά και η Φιλανδία, η Ελλάδα και η Αυστρία – εισάγουν αέριο κυρίως ή αποκλειστικώς από την Ρωσία. Οι Βαλτικές χώρες είναι σε μεγάλο βαθμό αποκομμένες από την υπόλοιπη ΕΕ και επομένως η τροφοδοσία τους σε φυσικό αέριο εξαρτάται αποκλειστικώς από την Ρωσία. Μερικές Ευρωπαϊκές χώρες – κυρίως της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης – χρησιμοποιούν αέριο που προέρχεται από την Νορβηγία, την Γερμανία ή την Γαλλία, αλλά και αυτές όμως εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την Ρωσία. Η εξάρτησή τους αυτή, η οποία επιτείνεται από το γεγονός ότι στερούνται υποδομής για την αποθήκευση και διακίνηση υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) είναι συνέπεια της στενής πολιτικής και οικονομικής σχέσεως που είχαν οι χώρες αυτές με την πρώην ΕΣΣΔ.

Χάρτης 3: Απεικόνιση Υπαρκτών και Πιθανών Λύσεων Τροφοδοσίας Φυσικού Αερίου

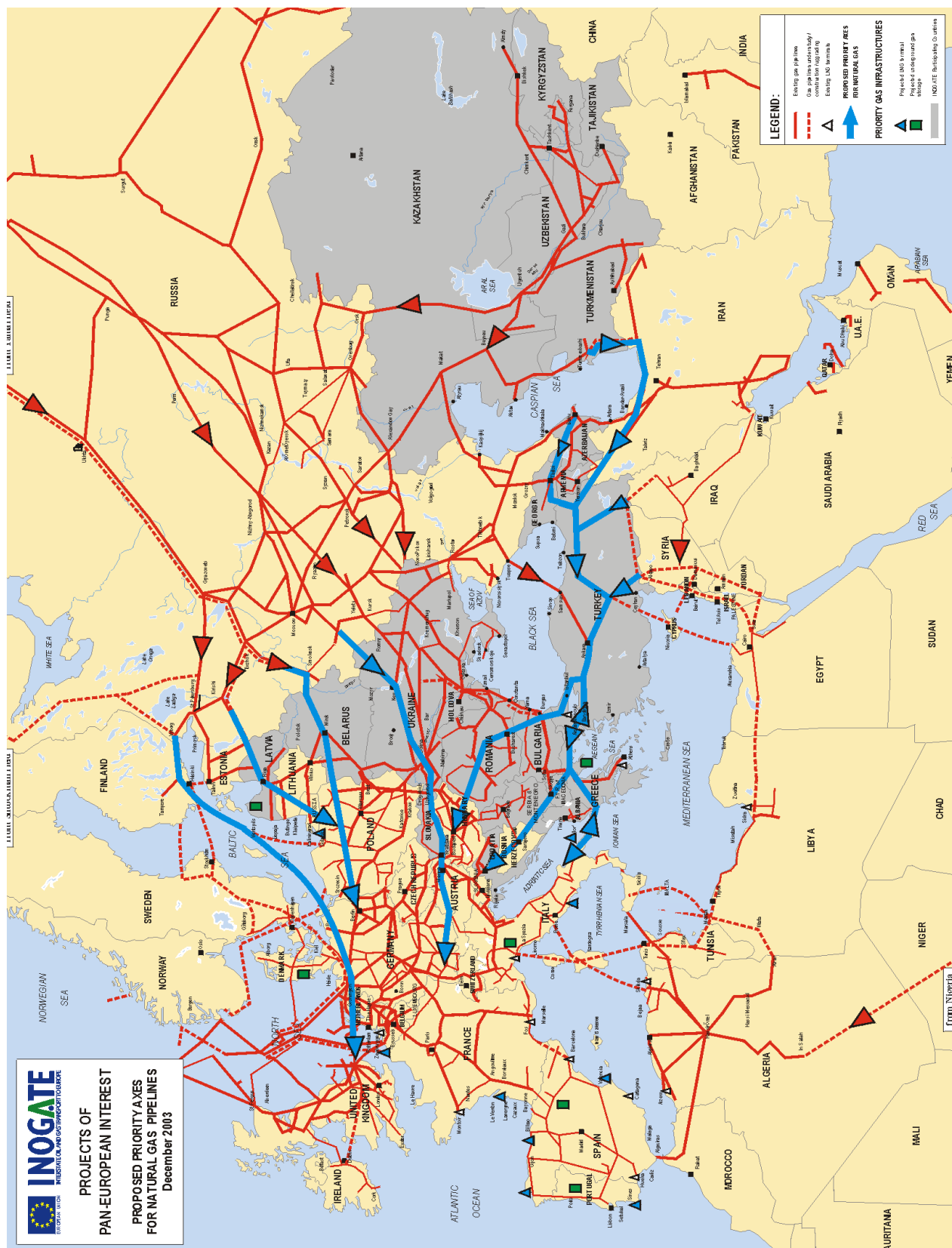
Πηγή: Παρίσης, 2013.

Η Ελλάδα εισάγει το μεγαλύτερο μέρος του αερίου της από την Ρωσία, παρά τη μεγάλη απόσταση που μεσολαβεί ανάμεσα στις δύο χώρες. Προμηθεύεται αέριο επίσης από την Αλγερία, αλλά και από άλλες χώρες. Η κρίση του 2009 απέδειξε ότι η Ελλάδα μπορεί να αντιμετωπίσει μία διακοπή της παροχής φυσικού αερίου από την Ρωσία. Η Αυστρία προμηθεύεται αέριο από την Ρωσία αλλά και από την Νορβηγία και οι υψηλές δυνατότητες που έχει για αποθήκευση φυσικού αερίου τις παρέχουν την δυνατότητα να αντιμετωπίζει διαταραχές στην ροή της παροχής του προϊόντος.

Οι Δυτικές Ευρωπαϊκές χώρες έχουν εναλλακτικές πηγές προμηθείας φυσικού αερίου. Η Γερμανία έχει πολλές πηγές προμηθείας, ενώ η Γαλλία και η Ιταλία εισάγουν φυσικό αέριο μέσω αγωγών από την Αλγερία. Η Γερμανία και η Ιταλία προμηθεύονται αέριο από την Νορβηγία και τη Λιβύη αντιστοίχως, ενώ η Γαλλία προμηθεύεται αέριο από την Νιγηρία. Η Βρετανία, η Ολλανδία και η Δανία παράγουν οι ίδιες σημαντικές ποσότητες φυσικού αερίου αλλά τα αποθέματά τους μειώνονται πράγμα που σημαίνει ότι θα αρχίσουν κι αυτές να εξαρτώνται από το ρωσικό φυσικό αέριο στο μέλλον. Η Σουηδία – παρά την γειτνιάσή της με την Ρωσία – και παρά το ότι δεν παράγει η ίδια φυσικό αέριο, δεν εισάγει από την Ρωσία αλλά από την Δανία. Όμως, τόσο η Σουηδία όσο και η Ιρλανδία, της οποίας οι ανάγκες αντιμετωπίζονται από εισαγωγές από την Βρετανία και την εγχώριο παραγωγή, μάλλον θα πρέπει στο μέλλον να απευθυνθούν στην Ρωσία όταν τα αποθέματα της Βρετανίας και της Δανίας μειωθούν.

Στον Χάρτη 4 της επομένης σελίδος διαφαίνεται η ολοκληρωμένη εικόνα των πηγών ενεργείας της Ευρώπης

Χάρτης 4: Διαδρομές Αγωγών Φυσικού Αερίου, 2009.

Πηγή: Inogate, European Commission, 2009.

Η διαταραχή στην ομαλή παροχή φυσικού αερίου μέσω Ουκρανίας το 2009 αλλά και προσφάτως το 2014 λόγω κρίσεως στις ρώσο-ουκρανικές σχέσεις, ανέδειξαν τις συνέπειες μίας παρατεταμένης διακοπής στην παροχή φυσικού αερίου στις χώρες της ΕΕ. Οι συνέπειες αυτές ήταν πολύ πιο σημαντικές για τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αλλά και την Ελλάδα, η οποία προμηθεύτηκε από εναλλακτικές πηγές δια θάλασσης. Για μερικές χώρες οι συνέπειες της διαταραχής της ομαλής παροχής φυσικού αερίου δεν ήταν σημαντικές (Σλοβακία και Βουλγαρία). Άλλες χώρες όμως (Ουγγαρία, Ρουμανία και Πολωνία) έκοψαν την παροχή φυσικού αερίου σε αρκετές βιομηχανίες ώστε να διασφαλίσουν την ομαλή τροφοδοσία της οικιακής οικονομίας.

Ένας άλλος τρόπος μετρήσεως της εξαρτήσεως της ΕΕ από το ρωσικό αέριο είναι οι ποσότητες που εισάγονται από τις χώρες αυτές. Οι χώρες που εισάγουν μεγάλες ποσότητες έχουν και ισχυρή διαπραγματευτική ισχύ έναντι της Ρωσίας, δεδομένου ότι οι ποσότητες που εξάγονται από την Ρωσία είναι ευθέως ανάλογες των φόρων που εισπράττει το ρωσικό κράτος. Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι οι καλοί πελάτες της Ρωσίας έχουν την δυνατότητα να προμηθεύονται φυσικό αέριο και από άλλες πηγές.

Ο Πίνακας 4 που ακολουθεί στην επομένη σελίδα δείχνει ότι περίπου το μισό από το αέριο που εξάγει η Ρωσία στην ΕΕ κατευθύνεται στην Ιταλία και στην Γερμανία, καθώς δίνει και μια καθαρή εικόνα της ενεργειακής κρίσεως του 2009.

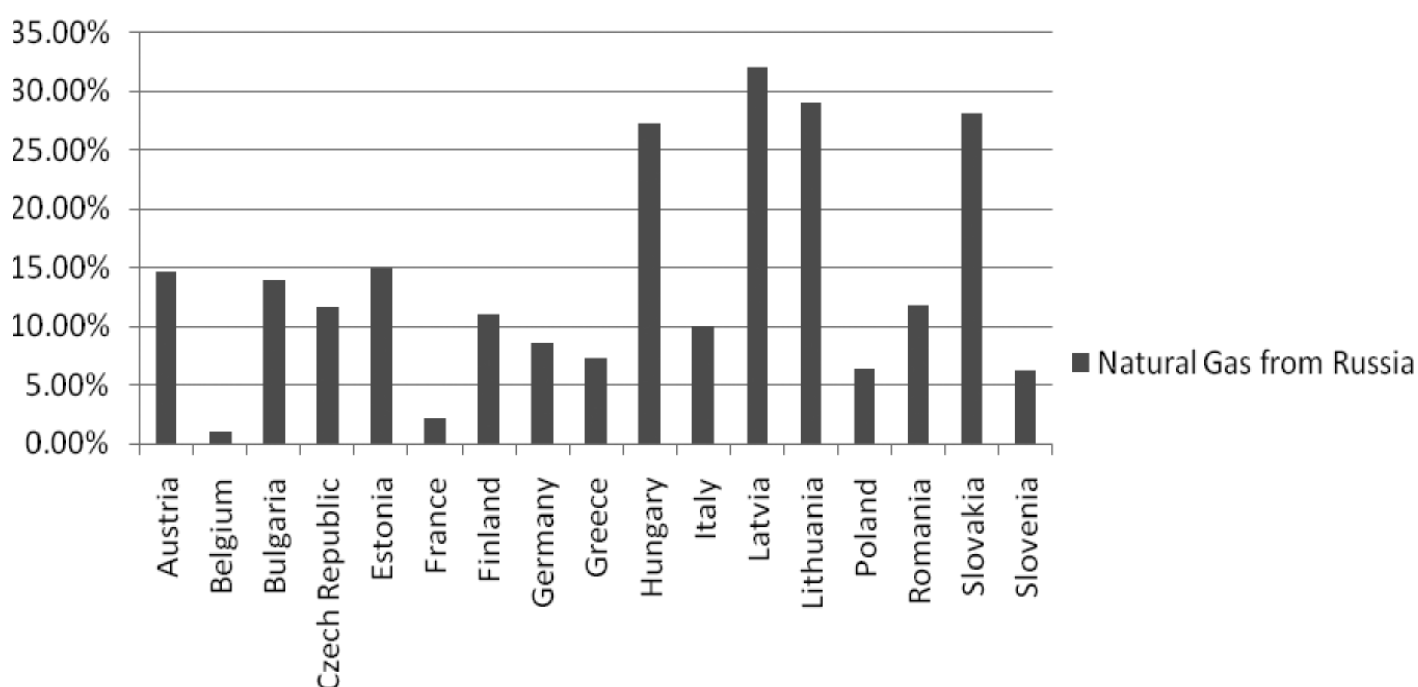
Πίνακας 4: Εισαγωγές των μελών – κρατών της ΕΕ από την Ρωσία την περίοδο της κρίσεως, 2009.

	Ποσοστό Εισαγωγών από την Ρωσία	Ποσοστιαία Μείωση Παροχής
Εσθονία	100%	n/a
Λιθουανία	100%	n/a
Λετονία	100%	n/a
Φινλανδία	100%	n/a
Βουλγαρία	100%	-100%
Σλοβακία	100%	-97%
Ρουμανία	94%	n/a
Ελλάς	81%	-80%
Τσεχία	73.9%	-71%
Αυστρία	82%	-66%
Ουγγαρία	80%	-45%
Πολωνία	68.84%	-33%
Σλοβενία	52%	-50%
Γερμανία	44%	-10% (Μ.Ο.) (Νότος: -60%)
Ιταλία	30%	25%
Γαλλία	16%	15%
Βέλγιο	4%	n/a
Ηνωμένο Βασίλειο	2%	n/a

Πηγή: European Commission, “Europe’s Current and Future Energy Position”. Part B – Statistical Annex, 2010.

Επί πλέον, το ποσοστό του ρωσικού φυσικού αερίου στην συνολική ενεργειακή κατανάλωση μιας χώρας προ οικονομικής και ενεργειακής κρίσεως, παρέχει ακόμα ένα μέτρο της εξαρτήσεως από τις ρωσικές ενεργειακές εξαγωγές. Έτσι, το Διάγραμμα 2 δείχνει ότι οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης χρησιμοποιούν περίπου τρεις φορές περισσότερο αέριο στην εθνική τους κατανάλωση σε σχέση με τις Δυτικές χώρες της ΕΕ.

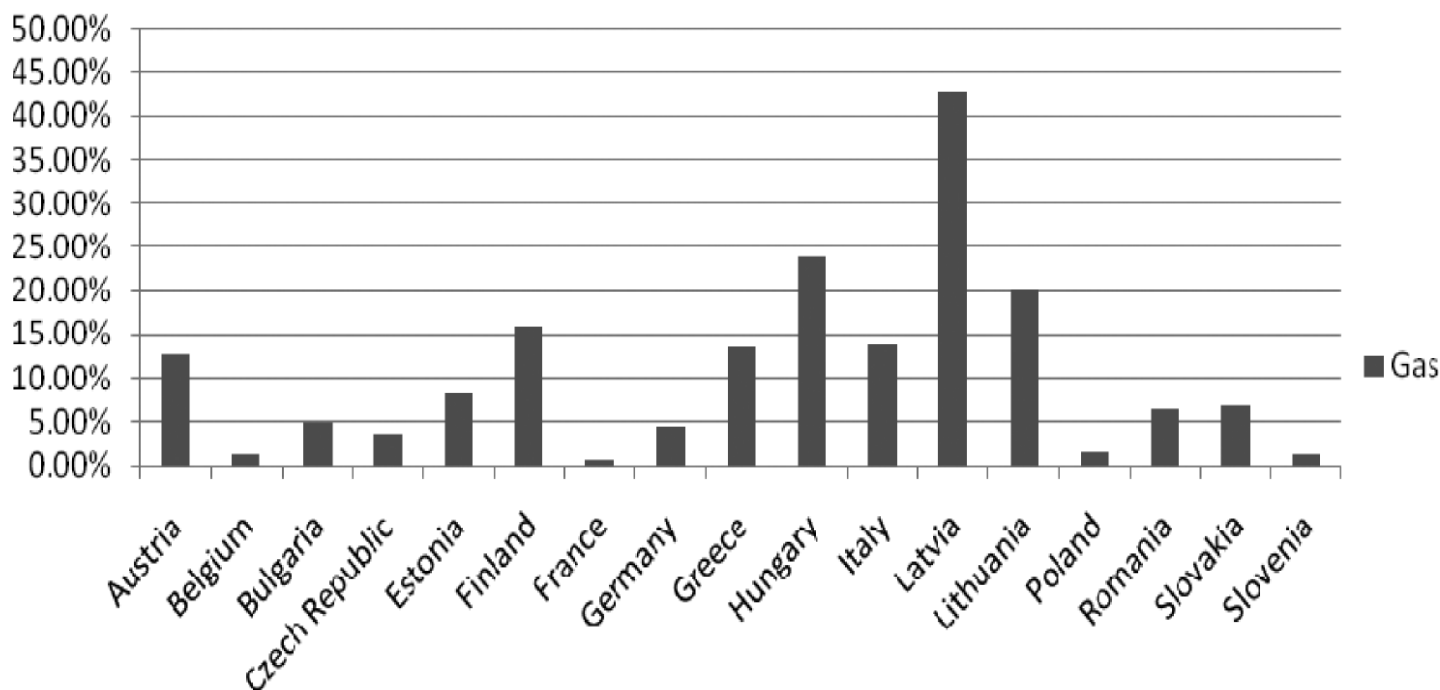
Διάγραμμα 2: Ποσοστό Χρίσεως Ρωσικού Φυσικού Αερίου στην Συνολική Κατανάλωση Ενεργείας των Ευρωπαϊκών Χωρών προ Κρίσεως (Οικονομικής και Ενεργειακής), 2009.

Πηγή: European Commission, "Europe's Current and Future Energy Position". Part B – Statistical Annex, 2010.

Το Διάγραμμα 3 στη συνέχεια δείχνει ότι το ρωσικό φυσικό αέριο διαδραματίζει μικρό ρόλο στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής πολλών χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Αντιθέτως, χώρες της Δυτικής Ευρώπης όπως η Ιταλία, η Αυστρία και η Ελλάδα, χρησιμοποιούν πολύ περισσότερο το ρωσικό φυσικό αέριο για τις ανάγκες ηλεκτροπαραγωγής.

Διάγραμμα 3: Ποσοστό Χρίσεως Ρωσικού Φυσικού Αερίου στην Παραγωγή Ηλεκτρικής Ενεργείας, 2009.

Πηγή: European Commission, “Europe’s Current and Future Energy Position”. Part B – Statistical Annex, 2010.

Η Τσεχία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία, η Βουλγαρία και η Ρουμανία χρησιμοποιούν πυρηνική ενέργεια για την ηλεκτροπαραγωγή. Αντιθέτως, η Πολωνία για τον ίδιο σκοπό χρησιμοποιεί άνθρακα και σχιστολιθικό αέριο (Shale Gas), ενώ η Εσθονία μόνον σχιστολιθικό αέριο. Η Σουηδία, η Λιθουανία και η Πολωνία προγραμματίζουν την κατασκευή νέων πυρηνικών σταθμών για περιορίσουν το ρόλο του φυσικού αερίου στην παροχή ενέργειας, αντιθέτως προς την Αυστρία η οποία όμως έτσι εξαρτάται περισσότερο από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Τα προαναδειχθέντα στοιχεία παρουσιάζουν και διασαφηνίζουν το ενεργειακό κατεστημένο μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών και της Ρωσίας, προ κρίσεως αλλά και μετά τις πρόσφατες εξελίξεις που έχουν επηρεάσει τις σχέσεις μεταξύ τους.

2. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΑΜΕΝΗ

Η παγκοσμία κατανάλωση και παραγωγή του φυσικού αερίου έχει αυξηθεί ραγδαία τα τελευταία χρόνια. Με τις υπάρχουσες τάσεις στην κατανάλωση του αερίου, η ζήτηση για το εισαγόμενο φυσικό αέριο θα αυξηθεί στο μέλλον πολύ γρήγορα στις ΗΠΑ και στις χώρες της Νότιο – Ανατολικής Ασίας. Υπό αυτές τις συνθήκες, ακόμα και η περιορισμένη αύξηση της ζήτησεως από τις χώρες της Ευρώπης (2,7% ετησίως σύμφωνα με την Εκκον Mobil) θα απαιτεί 488 bcm εισαγωγών ως το 2030, πράγμα που θα θέσει την ΕΕ σε μία κατάσταση ακραίου ανταγωνισμού για την παροχή φυσικού αερίου, με άλλες χώρες – καταναλωτές. Οι δυνατότητες διαφοροποίησης της παροχής φυσικού αερίου μοιάζουν να είναι εφικτές, τουλάχιστον για τις επόμενες δύο δεκαετίες. Οι δυνατότητες αυτές, όμως, αναμένεται να μειωθούν μετά την εξάντληση των κοιτασμάτων σε χώρες που διαθέτουν μεσαίου μεγέθους αποθέματα (όπως η Νορβηγία, η Αλγερία και η Νιγηρία). Από το σημείο αυτό και μετά, ο ρόλος της Ρωσίας ως κύριος πάροχος φυσικού αερίου θα γίνει ακόμα πιο σημαντικός καθώς ο μοναδικός ανταγωνιστής της θα είναι η Μέση Ανατολή, με αποτέλεσμα τον περιορισμό των εναλλακτικών λύσεων από πλευράς διαφοροποίησης πηγών προμηθείας για την ΕΕ.

Παρά την ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών ενέργειας, το αέριο και το πετρέλαιο θα παραμείνουν οι βασικές πηγές ενέργειας τουλάχιστον για τα επόμενα 20 με 30 χρόνια. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Εκκον Mobil, η ετησία αύξηση της παγκοσμίας ζήτησεως για φυσικό αέριο ανέρχεται κατά μέσο όρο στο 2,4%. Η κύρια αιτία για αυτήν την τάση είναι η παραγωγή ενέργειας, ένας οικονομικός τομέας όπου η ζήτηση για φυσικό αέριο αυξάνεται κατά 3,6% ετησίως. Η ζήτηση για οικιακή κατανάλωση (κυρίως θέρμανση) αυξάνεται κατά 2,1% και για βιομηχανική χρήση κατά 1,9% ετησίως. Το μεγαλύτερο ποσοστό στην ετήσια αύξηση παρουσιάζουν οι χώρες της Νότιο-Ανατολικής Ασίας με 4,5%, ενώ η Δυτική Ευρώπη με μόλις 2,7%, παρ' όλο που ακόμα ως το 2030 η ζήτηση για ενεργειακές εισαγωγές θα είναι μεγαλύτερη από αυτής των χωρών της Νότιο-Ανατολικής Ασίας. Η Ρωσία και η περιοχή της Κασπίας Θάλασσας θα παραμείνουν οι κύριοι πάροχοι φυσικού αερίου ως το 2020 με την Αφρική και την Μέση Ανατολή να ακολουθούν, πράγμα που θα αλλάξει ως το 2030, με την Αφρική να λαμβάνει τα ηνία της κυρίας τροφοδοσίας⁹.

⁹ Εκτιμήσεις Εκκον Mobil για τον OPEC, 2013.

Αυτή η εξέλιξη παρουσιάζεται καθαρά ως γεωγραφική λύση του προβλήματος της Ευρωπαϊκής τροφοδοσίας, δεδομένου ότι τα αφρικανικά αποθέματα φυσικού αερίου είναι περιορισμένα, αφού η Νιγηρία και η Αλγερία διαθέτουν μόλις το 5,5% των παγκοσμίων αποθεμάτων, αντιθέτως προς το 15,7% του Ιράν. Όμως η λύση της τροφοδοσίας από ιρανικό αέριο παρουσιάζει γεωπολιτικής φύσεως προβλήματα, καθώς οι αγωγοί θα διέρχονται μέσω Ιράκ, Συρίας και Λιβάνου πιθανότατα, χώρες με ασταθή πολιτικά καθεστώτα είτε σε εμπόλεμη κατάσταση. Μόνη εναλλακτική λύση θα ήταν η διακίνηση του ιρανικού αερίου μέσω Τουρκίας, αν και αυτό ακόμα παρουσιάζει σοβαρές πολιτικές επιπλοκές μετά τις τελευταίες εξελίξεις που αφορούν θρησκευτικές (ISIS) και εθντικές (Κούρδοι) αψιμαχίες. Το φαινόμενο αυτό της ραγδαίας αύξησης στην ζήτηση για εισαγωγές ενεργείας από την ΕΕ δεν βασίζεται αποκλειστικώς στην αυξημένη κατανάλωση αλλά και στην σταθερή εκμετάλλευση των Ευρωπαϊκών αποθεμάτων, κυρίως αυτών της Βορείου Θάλασσας.

Παρ' όλα αυτά, ο ρυθμός εκμεταλλεύσεως είναι πολύ πιθανόν να αλλάξει στο μέλλον. Εάν η πρόβλεψη της Εχρη Mobil αποδειχθεί έγκυρη, ο βαθμός στον οποίο αξιοποιούνται τα κοιτάσματα στην Αφρική θα αυξηθεί δραματικά ως το 2020, ξεπερνώντας ακόμα και τα σημερινά επίπεδα εξαγωγών της Ρωσίας, ακόμα ψηλότερα και από αυτά της Μέσης Ανατολής. Βεβαίως, με αυτόν το ρυθμό τα Αφρικανικά αποθέματα θα επαρκέσουν για 10 με 15 χρόνια εμπορικής εκμεταλλεύσεως.

Ο Πίνακας 5 που ακολουθεί δείχνει τις χώρες στις οποίες ανήκουν τα είκοσι (20) μεγαλύτερα αποθέματα του κόσμου, μαζί με τον λόγο των αποθεμάτων προς την παραγωγή (R/P) και τα επίπεδα παραγωγής ως είχαν το 2008. Το ενδιαφέρον αυτού του πίνακα έγκειται στην στήλη του λόγου R/P όπως θα αναλυθεί εν συνεχεία.

Πίνακας 5: Κύρια Αποθέματα, Κατανάλωση, Εξαγωγές, Παραγωγή και ο Λόγος R/P, 2008.

N	Country	Reserve	% wor. res.	R/P, yrs	Prod., bcm	YUS	Cons., bcm	Export, bcm	Exp., %
1	Russia	44.65	25.2	73.5	607.4	68.39	438.8	168.6	27.8
2	Iran	27.8	15.7	248.4	111.9	42.58	111.8	0.1	0.1
3	Qatar	25.6	14.4	428.1	59.8	39.21	20.5	39.3	65.7
4	Saudi Arabia	7.17	4	94.5	75.9	10.98	75.9	0	0.0
5	UAE	6.09	3.4	123.8	49.2	9.33	43.2	6	12.2
6	United States	5.98	3.4	11.0	545.9	9.16	652.9	-107	-19.6
7	Nigeria	5.3	3	151.4	35	8.12	n/a	21.16	60.5
8	Algeria	4.52	2.5	54.5	83	6.92	24.4	58.6	70.6
9	Venezuela	5.15	2.9	180.7	28.5	7.89	28.5	0	0.0
10	Iraq	3.17	1.8	251.6	12.6	4.86	n/a	0	0.0
11	Indonesia	3	1.7	45.0	66.7	4.59	33.8	32.9	49.3
12	Norway	2.96	1.7	33.0	89.7	4.53	4.3	85.4	95.2
13	Turkmenistan	2.67	1.5	39.6	67.4	4.09	21.9	45.5	67.5
14	Australia	2.51	1.4	62.8	40	3.84	25.1	14.9	37.3
15	Malaysia	2.48	1.4	41.0	60.5	3.80	28.3	32.2	53.2
16	China	1.88	1.1	27.1	69.3	2.88	67.3	2	2.9
17	Kazakhstan	1.9	1.1	69.6	27.3	2.91	19.8	7.5	27.5
18	Uzbekistan	1.74	1	29.7	58.5	2.67	45.6	12.9	22.1
19	Azerbaijan	1.28	0.7	124.3	10.3	1.96	8.3	2	19.4
20	The Netherlands	1.25	0.7	19.4	64.5	1.91	37.2	27.3	42.3

Πηγή: BP, 2008.

Σύμφωνα με έρευνα της BP το 2008, ο λόγος R/P για το φυσικό αέριο ήταν 60 χρόνια. Είναι ενδιαφέρον επίσης το γεγονός πως από το 1995 έως 2005, τα αποθέματα φυσικού αερίου αυξήθηκαν κατά 25%, ενώ η παραγωγή αυξήθηκε κατά 29%. Όσον αφορά τη Ρωσία, ο λόγος R/P είναι 74 χρόνια για το φυσικό αέριο, το οποίο όμως δεν σημαίνει πως η Ρωσία έχει τη δυνατότητα να παράγει φυσικό αέριο για 74 χρόνια. Για την ακρίβεια, ένας σταθερός λόγος R/P ο οποίος δεν συνοδεύεται από νέες ανακαλύψεις κοιτασμάτων υποδεικνύει μείωση παραγωγής με εκθετικό βαθμό.

Αντιθέτως, βλέποντας ότι ο λόγος R/P των ΗΠΑ για το φυσικό αέριο διατηρείται σταθερός περί τα 10 με 11 χρόνια από τον προηγούμενο αιώνα, συμπεραίνει κανείς πως οι ΗΠΑ έχουν τη δυνατότητα να αυξήσουν την παραγωγή τους σε σημαντικό βαθμό¹⁰. Σε σύγκριση με την περίπτωση αυτή, ο λόγος R/P της Ρωσίας μοιάζει να εκφράζει μια οικονομική εκμετάλλευση τύπου ολιγοπωλίου. Δηλαδή, παρ' όλο που μία πολιτική εξοικονομήσεως παραγωγής φυσικού αερίου – με υψηλότερο λόγο R/P δηλαδή – θα ήταν πιο κερδοφόρος, οι Ρώσοι παραγωγοί έχουν επιλέξει μια πιο επιθετική πολιτική η οποία ερμηνεύεται από το γεγονός ότι οι πλουτοπαραγωγικές πηγές ανήκουν σε ένα μικρό αριθμό εταιρειών με βραχυπρόθεσμο σχεδιασμό και ακραία εκμετάλλευση των πηγών αυτών.

¹⁰ Η λύση της προμηθείας σχιστολιθικού αερίου από τις ΗΠΑ παρουσιάζει όμως πρακτικές δυσκολίες, όπως εξηγείται στο επόμενο τμήμα του κεφαλαίου αυτού.

3. Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΥΝΙΣΤΑΜΕΝΗ

Μετά τα πρόσφατα γεγονότα στην Ουκρανία, οι Ρώσοι απεφάσισαν να πιέσουν την χώρα μέσω του ευαίσθητου τομέα της ενεργείας. Πράγματι, από την 1η Απριλίου, η Gazprom ανήγγειλε ότι η τιμή του αερίου που διοχετεύεται στην Ουκρανία θα ανέβει κατά 44%, φτάνοντας τα \$385,5 ανά tcm. Αυτή είναι σημαντική αύξηση σε σχέση με τα \$268,5 ανά tcm που ήταν το 2013. Επίσης, η Gazprom διέκοψε την τροφοδοσία της Ουκρανίας με φυσικό αέριο εφαρμόζοντας σύστημα προπληρωμής, αφού το Κίεβο δεν αποπλήρωσε το χρέος του για τις παραδόσεις ρωσικού φυσικού αερίου στη Μόσχα.

Όπως είναι προφανές, αυτά είναι ανησυχητικά νέα για την Ευρώπη, δεδομένου ότι η Ουκρανία ήδη οφείλει άλλα \$1,7 δις. και επομένως σε περίπτωση που η Ουκρανία αδυνατεί να πληρώσει, η Gazprom απλώς θα κόψει την παροχή. Υπό κανονικές συνθήκες, μία τέτοια διαφωνία δεν θα έπρεπε να έχει επιπτώσεις στην παροχή αερίου μέσω Ουκρανίας στις χώρες της Ευρώπης. Όμως, εάν η Gazprom μειώσει την παροχή αερίου ώστε να πιέσει την Ουκρανία και εάν η Ουκρανία χρησιμοποιήσει ένα τμήμα της παροχής αερίου που προορίζεται για τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες, καθώς επίσης και αν η Gazprom σφραγίσει τελείως τους αγωγούς που περνάνε μέσω Ουκρανίας, τότε η τροφοδοσία της Ευρώπης θα έχει πρόβλημα.

Το 24% του αερίου που χρησιμοποιεί η Ευρώπη έρχεται από την Ρωσία. Το μισό αυτής της ποσότητας (80 bcm το χρόνο) περνάει μέσω της Ουκρανίας. Ήδη στο παρελθόν μία διαφωνία μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, τον Ιανουάριο του 2009, προκάλεσε το σφράγισμα των αγωγών για δύο βδομάδες¹¹.

Εάν κάτι τέτοιο συμβεί για ένα βραχυπρόθεσμο διάστημα δεν θα προκαλέσει σημαντικά προβλήματα. Όμως, μακροπροθέσμως, η κατάσταση αυτή καθιστά την Ευρώπη ιδιαίτερος ευάλωτη λόγω του Ρωσικού ελέγχου επί της παροχής αερίου που χρησιμοποιεί. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι Ρώσοι πιστεύουν ότι τελικώς η Ευρώπη δεν θα αντιδράσει στις διεκδικήσεις της Ρωσίας στο θέμα της Κριμαίας. Επομένως το ερώτημα

¹¹ Ανάλογες επιπτώσεις είναι δυνατόν να υπάρξουν από περιστατικά όπως η έκρηξη σε αγωγό φυσικού αερίου στην Ουκρανία στις 17 Ιουνίου 2014. Το υπουργείο Ενέργειας της Ουκρανίας εξέφρασε υπόνοιες ότι η έκρηξη στον αγωγό ενδέχεται να είναι το αποτέλεσμα μιας «τρομοκρατικής επιθέσεως» που είχε στόχο να πλήξει την αξιοπιστία του ως διαμετακομιστή, ενώ ο υπουργός Εσωτερικών της χώρας δήλωσε ότι η έκρηξη οφείλεται σε βομβιστική επίθεση. Από την πλευρά της η Gazprom κατηγορεί την Ουκρανία για κακή συντήρηση του δικτύου των αγωγών μέσω των οποίων μεταφέρεται το ρωσικό φυσικό αέριο.

είναι σε ποιο βαθμό αυτή η εξάρτηση της Ευρώπης από το φυσικό αέριο της Ρωσίας μπορεί να περιοριστεί.

Όπως ειπώθηκε προηγουμένως, σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, οι επιπτώσεις δεν θα είναι οδυνηρές για την Ευρώπη δεδομένου ότι διανύουμε τους καλοκαιρινούς μήνες και ότι ο χειμώνας που πέρασε δεν ήταν ιδιαίτερος βαρύς¹². Όμως δεν μπορεί κανείς πάντα να επαφίεται στις καιρικές συνθήκες για την μακροπρόθεσμη λύση των προβλημάτων αυτών. Διότι υπάρχουν χώρες με πολλά αποθέματα και χώρες με καθόλου. Επομένως, πρέπει να βρεθούν τρόποι να μεταφερθεί αέριο μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Δυστυχώς, το Ευρωπαϊκό δίκτυο δεν είναι κατασκευασμένο με αυτήν την λογική, διότι οι επιμέρους χώρες (εννοείται οι επιμέρους εταιρείες φυσικού αερίου των Ευρωπαϊκών χωρών) ποτέ δεν ευνόησαν τις διασυνοριακές συνδέσεις, διότι κάτι τέτοιο σημαίνει περισσότερες επιλογές για τους καταναλωτές και επομένως χαμηλότερες τιμές. Όμως η πίεση που έχει αυξηθεί από την ΕΕ, μέσω του «Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου» για την απελευθέρωση της αγοράς, μαζί με τον προβληματισμό που έχει δημιουργηθεί μετά την κρίση του 2009, είχαν κάποιο αποτέλεσμα προς την κατεύθυνση αυτή. Έτσι, η Πολωνία έχει συνδεθεί με την Τσεχία με έναν αγωγό από το 2011, με περισσότερες προοπτικές για σύνδεση των δύο χωρών μέχρι το 2017. Η Σλοβακία έχει μόλις εγκαινιάσει έναν αγωγό προς την Ουγγαρία, ενώ η Γερμανία μπορεί τώρα να στέλνει αέριο στην Ιταλία, την Πολωνία και την Τσεχία. Επομένως όλα εξαρτώνται από την πολιτική βούληση προς αυτήν την κατεύθυνση.

Αντιθέτως, η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία εξαρτώνται αποκλειστικώς από παροχές που έρχονται από την Ρωσία, με μόνο μία προοπτική διασυνδέσεως με την Πολωνία από το 2018. Επίσης η Βουλγαρία έχει πρόβλημα διότι όχι μόνο παίρνει όλο το αέριο από την Ρωσία μέσω ενός αγωγού που περνάει από την Ουκρανία, αλλά έχει και πολύ περιορισμένη αποθηκευτική ικανότητα (λιγότερο από δύο μήνες). Υπάρχει όμως η προοπτική να κατασκευάσει διαμετακομιστικό αγωγό μέσω της Σερβίας ή μέσω τερματικού σταθμού LNG στην Ελλάδα.

Όμως, ακόμα και το καλό διασυνοριακό δίκτυο, για να είναι εφικτή λύση προϋποθέτει την απρόσκοπτη παροχή αερίου το οποίο να κυκλοφορεί σε αυτό το δίκτυο. Επομένως εάν κοπεί η παροχή μέσω Ουκρανίας θα υπάρχει πρόβλημα επαρκείας.

¹² Κατά τον Richard Mallinson της Energy Aspects (εταιρεία συμβούλων) διατείνεται ότι οι χώρες της ΕΕ έχουν αποθέματα 36 bcm, 15 bcm περισσότερα από την αντίστοιχη περσινή περίοδο ενώ έχουν την δυνατότητα να αποθηκεύσουν την διπλάσια ποσότητα (75 bcm).

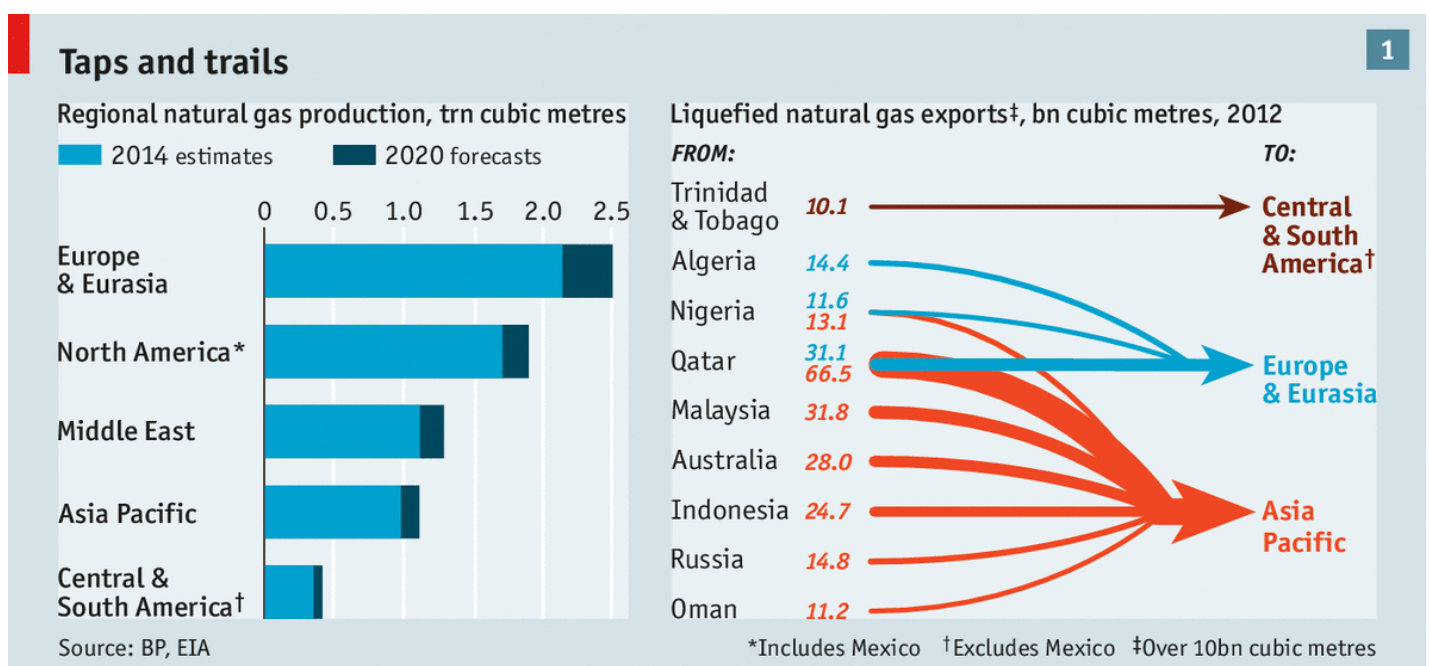
Μία λύση θα μπορούσε να δοθεί από την ίδια την Ρωσία. Συγκεκριμένα, εάν η Ρωσία κόψει την παροχή στους αγωγούς που περνάνε μέσω Ουκρανίας με βασικό σκοπό να την πλήξει, θα μπορούσε να εξάγει φυσικό αέριο μέσω διαφορετικών δικτύων αγωγών. Πράγματι, ένα τέτοιο δίκτυο, το Nord Stream στην Βαλτική, κατασκευάστηκε με αυτήν την λογική, δεδομένου ότι διοχετεύει αέριο κατ' ευθείαν από την Ρωσία στην Γερμανία. Η χρησιμότης, ή μάλλον η σκοπιμότης της χρήσεως του συγκεκριμένου αγωγού, επιδέχεται διάφορες ερμηνείες, όπως συμβαίνει συχνά σε παρόμοιες περιπτώσεις: Η Ρωσία θα υποστηρίξει ότι ο ρόλος του Nord Stream είναι η παράκαμψη της Ουκρανίας και επομένως η απρόσκοπτη παροχή αερίου στην ΕΕ. Υπάρχει όμως και η ερμηνεία η οποία υποστηρίζει ότι η Ρωσία εξασφαλίζει την τροφοδοσία κυρίως της Γερμανίας και πλέον εναπόκειται στους Γερμανούς να μεριμνήσουν για την περαιτέρω προώθηση του αερίου στις υπόλοιπες χώρες. Η προοπτική όμως αυτή μοιραία αναβιώνει την συζήτηση της κατασκευής διασυννοριακών αγωγών οι οποίοι συνδέουν τις χώρες – μέλη της ΕΕ, θέμα στο οποίο δεν έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος τα τελευταία χρόνια. Το βέβαιο είναι πάντως ότι στην περίπτωση αυτή αν η Ρωσία θελήσει στο μέλλον να πιέσει την ΕΕ μέσω της πολιτικής των αγωγών δεν θα έχει την δυνατότητα να μέμφεται την Ουκρανία για τυχόν προβλήματα στην ομαλή ροή αερίου στην Ευρώπη, εφ' όσον θα έχει την επιλογή να κόψει την παροχή αερίου κατά βούλησιν¹³.

Στο σημείο αυτό, η εξεύρεση άλλων λύσεων παροχής φυσικού αερίου αρχίζει και γίνεται δύσκολη. Πιθανόν άλλα 10 bcm να βρεθούν από την Νορβηγία. Αλλά ο στόχος για περισσότερη παραγωγή μέσα στην Ευρώπη δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί. Παραδείγματος χάριν, η Ολλανδία ζητάει την παραγωγή λιγότερου φυσικού αερίου και όχι περισσότερου, διότι τους απασχολεί το θέμα των εκπομπών άνθρακος. Επίσης και οι Βρετανικές πηγές σιγά-σιγά εξαντλούνται. Η Βόρειος Αφρική έχει αποδειχθεί μη αξιόπιστος πάροχος λόγω πολιτικών αναταραχών και τρομοκρατικών ενεργειών. Έτσι, η Ιταλία η οποία πάντοτε επαφίετο στην Λιβύη για την προμήθεια φυσικού αερίου, εισήγαγε το 2013 κατά 12% λιγότερες ποσότητες. Επίσης, το ίδιο έτος, η παροχή από την Αλγερία έχει πέσει κατά 40% διότι υπάρχει αυξημένη ζήτηση στο εσωτερικό της χώρας.

¹³ Οι εξελίξεις αυτές σχετικώς με την παροχή φυσικού αερίου απ' ευθείας στην Γερμανία από την Ρωσία έχουν δώσει αφορμή για συζητήσεις σχετικώς προς την αναβίωση του λεγομένου «Αγγλοσαξονικού Εφιάλτη», δηλαδή της δημιουργίας άξονος Γερμανίας – Ρωσίας εναντίον των Αγγλοσαξονικών συμφερόντων, όπως διατυπώθηκε από τον Halford Makinder στις αρχές του προηγούμενου αιώνας.

Η Ευρώπη έχει την δυνατότητα να εισαγάγει πολύ περισσότερο φυσικό αέριο από ότι το 2013. Συγκεκριμένα, το 2013 εισήγαγε 47,7 bcm, πολύ λιγότερο από ότι το 2011, (86,5 bcm). Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει ανελαστική προσφορά δεδομένου ότι οι χώρες που παράγουν το αέριο δεν έχουν την δυνατότητα να το αυξάνουν κατά βούληση. Τα εργοστάσια που υγροποιούν το αέριο στοιχίζουν δισεκατομμύρια δολάρια και ήδη παράγουν στο όριο των δυνατοτήτων τους. Επίσης, το περισσότερο από το αέριο που υγροποιούν εξάγεται σε πολύ ψηλές τιμές στην Ασία, δεδομένου ότι η Ιαπωνία χρειάζεται φυσικό αέριο για να αντικαταστήσει την πυρηνική ενέργεια μετά την καταστροφή της Φουκουσίμα ενώ η Κίνα επίσης προσπαθεί να χρησιμοποιεί λιγότερο άνθρακα λόγω της μόλυνσας της ατμοσφαιρας.

Διάγραμμα 4: Παραγωγή ανά Γεωγραφική Περιοχή (τρικ. κυβ. μ.) και Εξαγωγές LNG (δισ. κυβ. μ.), 2012.

Πηγή: Economist, April 5th – 11th 2014.

Υπάρχει επίσης η επιλογή της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από άνθρακα αντί αερίου αλλά εδώ υπεισέρχεται το ζήτημα της εξαγωγής αμερικανικού σχιστολιθικού αερίου στην Ευρώπη σε πολύ χαμηλές τιμές, ζήτημα το οποίο εξετάζεται στο επόμενο τμήμα αυτού του κεφαλαίου.

Εάν προστεθούν όλες αυτές οι εναλλακτικές πηγές, συμποσούνται περίπου 50 bcm. Αυτό σημαίνει ότι η Ευρώπη θα αντιμετωπίσει την έλλειψη περίπου 30 bcm σε περίπτωση κατά την οποία η παροχή αερίου από την Ουκρανία διακοπεί εντελώς, ποσότητα περίπου μισή από αυτήν που η Γερμανία καταναλώνει σε ένα χρόνο. Βεβαίως, μία τέτοια λύση θα σημαίνει και περίπου \$50 δις υψηλότερη δαπάνη για φυσικό αέριο. Ενδεχομένως μάλιστα, ένας βαρύς χειμώνας θα μπορούσε να κάνει τα πράγματα ακόμα χειρότερα. Δεν πρέπει πάντως να παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η Ευρώπη είναι εις θέσιν να παράγει 117 GWatt ηλεκτρικής ενεργείας από ηλεκτρογεννήτριες, ποσότητα η οποία αυξάνεται κατά 10% ετησίως. Συνεπώς, σε περίπτωση βαρέως χειμώνα με ισχυρούς ανέμους η δυνατότητα αυτή θα μπορούσε να βελτιώσει κάπως την κατάσταση.

Όπως φαίνεται λοιπόν, η Ευρώπη μάλλον θα πρέπει να βοηθήσει την Ουκρανία να πληρώσει το χρέος της στην Ρωσία, παρά να υποστεί η ίδια την έλλειψη 30 bcm φυσικού αερίου. Επίσης, είναι πολύ σημαντικό η ΕΕ να παρέμβει ώστε ο ενεργειακός τομέας της Ουκρανίας να εκσυγχρονιστεί. Είναι χαρακτηριστικό ότι η Ουκρανία δεν διαθέτει καν μετρητές στα σημεία εισόδου των αγωγών από την Ρωσία. Η Ευρώπη επίσης θα προσπαθήσει να ελαχιστοποιήσει της εξάρτησή της από την Ρωσική παραγωγή μακροπροθέσμως. Αυτό βεβαίως φαίνεται δύσκολο καθώς οι προβλέψεις για την ζήτηση φυσικού αερίου δείχνουν ανοδικές τάσεις για την επομένη δεκαετία¹⁴.

Το Μάρτιο του 2014 δρομολογήθηκε μία μελέτη από πλευράς ΕΕ με σκοπό την μείωση της ενεργειακής εξαρτήσεως από την Ρωσία. Η μελέτη αυτή μάλλον θα αναδείξει το ζήτημα της αποθηκεύσεως αλλά και αυτό των περισσότερων αλλά και πιο εκτεταμένων διασυννοριακών δικτύων. Αναμένεται επίσης να κάνει και πιο απαιτητικές τις υποχρεώσεις των κρατών για την διατήρηση στρατηγικών αποθεμάτων φυσικού αερίου, καθώς και να υπογραμμίσει την ανάγκη περισσότερης αποδοτικότητας στο ζήτημα της ενεργείας. Ένα άλλο ζήτημα στο οποίο θα επικεντρωθεί η μελέτη αυτή θα είναι αυτό της κατασκευής νέων αγωγών. Το συγκεκριμένο ζήτημα θα έχει στο επίκεντρό του τον Ρωσικό αγωγό South Stream, ο οποίος όπως και ο Nord Stream έχει σχεδιαστεί για να μειώσει την εξάρτηση των εξαγωγών της Gazprom από την Ουκρανία. Ο αγωγός αυτός, η κατασκευή του οποίου πρόκειται να ολοκληρωθεί το 2018 και έχει σχεδιαστεί να μεταφέρει 63 bcm αερίου, ήδη εμφανίζεται να παραβιάζει τους κανόνες τους οποίους έχει θέσει η ΕΕ για τον ανταγωνισμό

¹⁴ Οι Consultants Kerney (γραφείο συμβούλων) προβλέπει ότι το 2020 οι εισαγωγές φυσικού αερίου θα αυξηθούν σε 413 bcm από 327 bcm σήμερα.

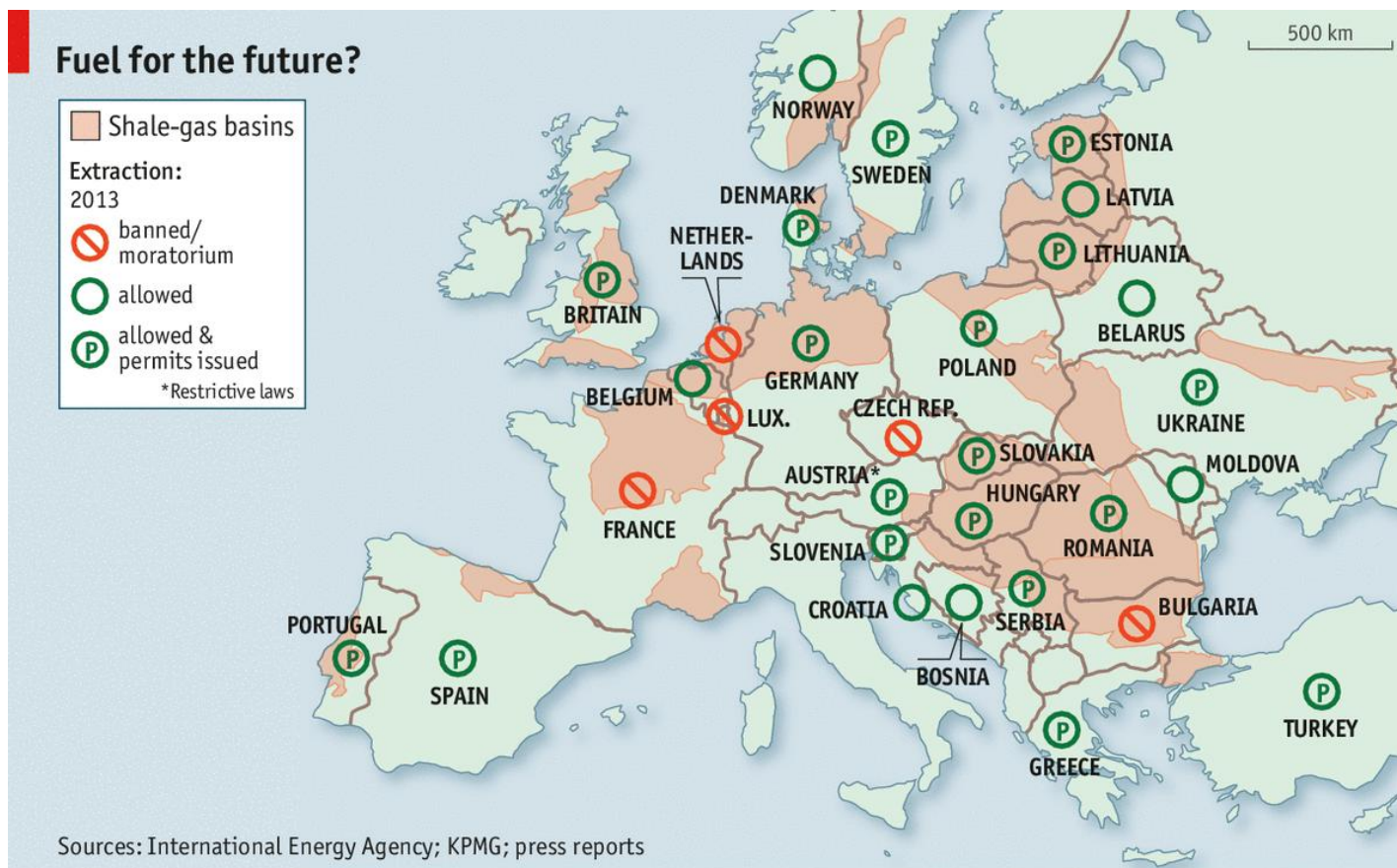
και επομένως η Ευρώπη δεν προβλέπεται να εγκρίνει την χρήση του. Μία τέτοια αντίδραση όμως από πλευράς ΕΕ ευνοεί μη Ρωσικά δίκτυα, όπως τον TAP ο οποίος πρόκειται να ολοκληρωθεί το 2018 και ο οποίος θα φέρνει περίπου 10 με 20 bcm αερίου στην Ευρώπη ετησίως από τον Καύκασο, μέσω Τουρκίας. Επίσης, η βελτίωση των σχέσεων με το Ιράν αναμένεται να φέρει περισσότερο αέριο από την συγκεκριμένη πηγή.

Γ. ΤΟ ΥΠΕΡΣΥΣΤΗΜΑ: ΔΥΝΗΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΜΕ ΜΟΧΛΟ ΤΟ ΣΧΙΣΤΟΛΙΘΙΚΟ ΑΕΡΙΟ

Η Ευρώπη επίσης αναμένεται να αναπτύξει τα αποθέματά της σε σχιστολιθικό αέριο (Shale Gas). Μέχρι προσφάτως δεν υπήρχαν τέτοια σχέδια από τις χώρες που διαθέτουν σχιστολιθικά αποθέματα, κάτι το οποίο άλλαξε όμως χάρις την συμβολή της τεχνολογίας και στη διατήρηση των τιμών του φυσικού αερίου σε επίπεδα που επιτρέπουν να είναι κερδοφόρα αυτού του είδους η παραγωγή φυσικού αερίου.

Σύμφωνα με έρευνα της Energy Information Administration (EIA) των ΗΠΑ, τα επίπεδα εξαγωγής σχιστολιθικού αερίου στην Ευρώπη δεν ανταγωνίζονται αυτά των ΗΠΑ, με την Πολωνία να κατέχει τα πρωτεία με μόλις έξι (6) γεωτρήσεις (US EIA, 2012). Αυτό συμβαίνει διότι δεν είναι όλες οι χώρες – μέλη της ΕΕ πεπεισμένες για τα πλεονεκτήματα της εκμεταλλεύσεως του σχιστολιθικού αερίου. Με εξαίρεση την Πολωνία, όλες οι άλλες Ευρωπαϊκές χώρες είναι διστακτικές ως προς αυτό το ενδεχόμενο κυρίως για λόγους περιβαλλοντικής ευσυνειδησίας. Χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ολλανδία, η Γερμανία, η Γαλλία και η Βουλγαρία, έχουν θέσει νομικά εμπόδια προς αυτήν την κατεύθυνση, χωρίς όμως κάποια από αυτές να έχει απαγορεύσει δια νόμου την εκμετάλλευση των σχιστολιθικών κοιτασμάτων.

Χάρτης 5: Κοιτάσματα Σχιστολιθικού Φυσικού Αερίου στην Ευρώπη, 2013.

Πηγή: Economist, April 5th – 11th 2014.

Το θέμα αυτό παραμένει ανοικτό όχι μόνο για οικονομικούς λόγους, αλλά κυρίως γιατί οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις αυτής της διαδικασίας δεν έχουν πλήρως μελετηθεί και εκτιμηθεί. Εν ολίγοις, ο περιβαλλοντικός αυτός σκεπτικισμός εκφράζεται με τέσσερα (4) βασικά ερωτήματα:

- 1) Γίνεται να περιορισθεί η διαρροή των χημικών, που χρησιμοποιούνται κατά την διάτρηση, στις πηγές νερού;
- 2) Ποιες είναι οι πιθανότητες το σχιστολιθικό αέριο να αντικαταστήσει το πετρέλαιο στις μετακινήσεις;
- 3) Με ποιον τρόπο συνεισφέρει η εκμετάλλευση του σχιστολιθικού αερίου στην μετάβαση προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην δημιουργία μιας οικονομίας με χαμηλές εκπομπές ρύπων;

- 4) Σε τι βαθμό επηρεάζει η διαδικασία εξαγωγής του τη σεισμική δραστηριότητα και την διαρροή χημικών και μεθανίου υπογείως;

Όλα αυτά τα ερωτήματα στόχο έχουν την δυνατότητα ασφαλούς εκμεταλλεύσεως των αποθεμάτων σχιστολιθικού αερίου και όχι την απαγόρευση και εγκατάλειψη αυτού του σχεδίου.

Επομένως, η λύση της παραγωγής ενεργείας μέσω σχιστολιθικού αερίου δεν πρέπει να θεωρείται ως πανάκεια, διότι ναι μεν υπολογίζεται ότι τα σχετικά αποθέματα της Ευρώπης ανέρχονται σε περίπου το ¼ αυτών της Αμερικής, όμως οι νομικές διαδικασίες, η δυσφορία της κοινής γνώμης και η έλλειψη τεχνογνωσίας, κάνουν της εξόρυξη και εκμετάλλευση τού σχιστολιθικού αερίου στην Ευρώπη ένα πολύ δύσκολο εγχείρημα¹⁵. Όσο για τα περιθώρια τα οποία υπάρχουν για τροφοδοσία της Ευρώπης με αμερικανικό σχιστολιθικό αέριο, η προοπτική αυτή παρουσιάζει σημαντικές πρακτικές δυσκολίες, κυρίως λόγω της ελλείψεως της απαραίτητης εξαγωγικής υποδομής, όσον αφορά τις κατάλληλες εγκαταστάσεις¹⁶. Επομένως απαιτούνται επενδύσεις για την κατασκευή της συγκεκριμένης υποδομής η οποία όμως θα κινδυνεύει να αποδειχθεί άχρηστη σε περίπτωση κατά την οποία η Ευρώπη θα αποκαταστήσει την τροφοδοσία της από τις Ρωσικές πηγές.

Όμως στον τομέα αυτό πιθανόν η τεχνολογική εξέλιξη να προσφέρει λύσεις, δεδομένου ότι το κόστος κατασκευής τερματικών σταθμών εισαγωγής LNG έχει σήμερα μειωθεί δραματικά, ενώ παρέχεται ακόμη και η δυνατότης ενοικιάσεως πλωτών εγκαταστάσεων, αντί της δαπανηρής κατασκευής επιγείων σταθμών¹⁷. Τέλος, ακόμη και η έμφαση σε ανανεώσιμες πηγές ενεργείας στην Ευρώπη αναμένεται να συμβάλει στην απεξάρτησή της από την Ρωσία.

¹⁵ Η εταιρεία συμβούλων IHS υπολογίζει ότι το 2020 η παραγωγή του σχιστολιθικού αερίου θα είναι μόνο 4 bcm ετησίως σε σύγκριση με άνω των 70 bcm της Αμερικής σήμερα.

¹⁶ Η εταιρεία HIS υπολογίζει ότι μέχρι το 2020 η Αμερική θα είναι εις θέσιν να εξάγει LNG περίπου 66 bcm, ποσότητα μάλλον μικρή αν συγκριθεί με τις ετήσιες ανάγκες της αγοράς οι οποίες θα έχουν ανέλθει τότε σε 540bcm. Σημειωτέον ότι σημαντικό τμήμα των εξαγωγών αυτών αναμένεται να απορροφηθεί από την Ασιατική αγορά όπου οι τιμές είναι πολύ υψηλές.

¹⁷ Μία τέτοια περίπτωση είναι και ο νέος τερματικός σταθμός LNG της Λιθουανίας αξίας \$325 εκ. ο οποίος θα τεθεί σε λειτουργία στο τέλος του 2014.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΕ ΩΣ ΣΗΜΕΙΟ ΤΡΙΒΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑ

Από την δεκαετία του '70 το εμπόριο στον τομέα του φυσικού αερίου μεταξύ της ΕΕ και των παραγωγών – χωρών βασίζεται σε μακροπρόθεσμα συμβόλαια του τύπου TOP (Take Or Pay)¹⁸ τα οποία προβλέπουν καταμερισμό του επιχειρηματικού κινδύνου μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών εξασφαλίζοντας έτσι την ομαλή τροφοδοσία με φυσικό αέριο. Όμως σε ένα περιβάλλον ανταγωνισμού, η τροφοδοσία της ΕΕ με αέριο δεν μπορεί να βασίζεται σε τέτοιου είδους συμβόλαια, δεδομένου ότι η ίδια η ΕΕ (2007) τα θεωρεί εμπόδια στον πλήρη ανταγωνισμό.

Επομένως, η ΕΕ αντιμετωπίζει την δυσκολία του συμβιβασμού μεταξύ μιας μακροπρόθεσμου επενδύσεως η οποία όμως να εξασφαλίζει τον βραχυπρόθεσμο πλήρη ανταγωνισμό (Rious, 2009). Το πρόβλημα λοιπόν που αντιμετωπίζεται αυτή την στιγμή είναι η υπογραφή βραχυπρόθεσμων συναλλαγών οι οποίες να εξασφαλίζουν ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον και οι οποίες να βασίζονται στις τιμές που διαμορφώνονται στις αγορές Spot, βάσει της προσφοράς και της ζήτησης (Holz, von Hirschhausen & Kempfert, 2008). Οι συναλλαγές αυτές μπορούν να συμβιβάζονται με τα συμβόλαια τύπου TOP, των οποίων οι προβλέψεις όμως θα είναι περισσότερο ελαστικές.

Η Ρωσία από την πλευρά της έχει επιλέξει ένα καθεστώς παραγωγής φυσικού αερίου το οποίο βασίζεται στον κρατικό έλεγχο και επομένως ο ξένος επενδυτής έχει ελάχιστα περιθώρια για να διαδραματίσει κάποιο ρόλο στην αγορά αυτή. Αυτό συμβαίνει γιατί η Ρωσική κυβέρνηση θεωρεί ότι η αξία του αερίου δεν υπολογίζεται αυστηρώς επί οικονομικής βάσεως αλλά κυρίως επί γεωπολιτικής και επομένως έτσι δικαιολογείται ο εθνικός χαρακτήρας παραγωγής στην χώρα. Πρέπει πάντως να ομολογήσει κανείς πως ακόμη και σε μερικές ευρωπαϊκές χώρες παρατηρούνται περιπτώσεις κρατικής παρεμβάσεως και στην αγορά αερίου, π.χ. στην Νορβηγία και την Ολλανδία (Correlje et al., 2002).

Ακολουθεί χαρακτηριστικός κατάλογος στην επομένη σελίδα με τα συμβόλαια που έχει συνάψει η ρωσική Gazprom με τις χώρες της Ευρώπης.

¹⁸ Τα συμβόλαια TOP υπογράφονται επί διμερούς βάσεως, μεταξύ παραγωγού και καταναλωτού και επομένως δεν ενθαρρύνουν την πολιτική του πλήρους ανταγωνισμού στην ΕΕ.

Πίνακας 6: Μακροπρόθεσμα Συμβόλαια της Gazprom με Ευρωπαϊκές Χώρες, 2010.

Country	Company	Duration of contract	Quantities
Germany	E.ON-Ruhrgas (1)	2011–2036	100 Bcm
	E.ON-Ruhrgas	2020–2035	300 Bcm
	E.ON	2009–2020	
	WIEH	2014–2031	90 Bcm
Austria	OMV (2)	2012–2027	7.5 Bcm/yr
Bulgaria	Bulgargaz (3)	2011–2030	3 Bcm/yr
Denmark	Dong Energy (4)	2011–2031	1 Bcm/yr
Italy	ENI (5)	2017–2035	22 Bcm/yr
France	GDF-Suez (5)	2017–2030	12 Bcm/yr
	GDF-Suez (6)	2010–2040	2.5 Bcm/yr
Poland	PGNiG	2009–2037	11 Bcm/yr
Czech Republic	RWE Transgaz (7)	2014–2035	9 Bcm/yr
	Vemex (8)	2008–2012	0.55 Bcm/yr
Romania	WIEH	2012–2030	4.5 Bcm/yr
	WIEH	2012–2030	4.5 Bcm/yr
Slovakia	SPP	20-year contract	6.5 Bcm/yr

Πηγή: Argus FSU Energy, 2010.

Γενικώς, στις χώρες της ΕΕ το βασικό νομικό πλαίσιο που αφορά τις παραγωγούς και διακινούσες χώρες αερίου, παρέχεται από την ECT (Energy Charter Treaty)¹⁹. Όμως, το Δεκέμβριο του 2006 η Ρωσία αρνήθηκε να προσυπογράψει την ECT διότι επιθυμεί να διατηρήσει το μονοπώλιό της στις εξαγωγές αερίου. Επομένως, η διαφωνία αυτή μεταξύ της παραγωγού Ρωσία και των κυρίως καταναλωτριών χωρών της ΕΕ αποτελεί το βασικό σημείο τριβής στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο πλευρών για την έκταση κατά την οποίαν οι συνθήκες ανταγωνισμού θα διέπουν τις συναλλαγές φυσικού αερίου.

Οι χώρες – μέλη της ΕΕ διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό μεταξύ τους όσον αφορά την ενεργειακή εξάρτησή τους από την Ρωσία και επομένως είναι φυσιολογικό και αναμενόμενο ότι θα ακολουθούν διαφορετική ενεργειακή πολιτική στο θέμα της

¹⁹ Η ECT προβλέπει ότι οι συναλλαγές μεταξύ καταναλωτών, παραγωγών και διαμετακομιστών θα εξασφαλίζουν ίση μεταχείριση τόσο στον ξένο όσο και στον εγχώριο παραγωγό.

προμηθείας του φυσικού αερίου. Όμως, ως χώρες – μέλη της ΕΕ, είναι υποχρεωμένες και θα έπρεπε να επιδεικνύουν αλληλεγγύη μεταξύ τους στο πολύ σημαντικό αυτό θέμα. Και παρά τα αντιθέτως γραφόμενα, οι επιμέρους χώρες ακολουθούν ενεργειακή πολιτική η οποία αντιβαίνει προς αυτή άλλων χωρών. Αυτό συμβαίνει διότι οι χώρες – μέλη της ΕΕ έχουν πολύ διαφορετικό επίπεδο ενεργειακής εξαρτήσεως από την Ρωσία, αλλά και διότι η γεωγραφική τους θέση επηρεάζει πάρα πολύ την ασκούμενη πολιτική στο ζήτημα αυτό όπως και η πρόσβασή τους σε εναλλακτικές πηγές φυσικού αερίου.

Ακόμη, οι χώρες – μέλη της ΕΕ έχουν πολύ διαφορετική διαπραγματευτική ισχύ, σε σχέση με τη Ρωσία, η οποία καθορίζεται από το μέγεθος της αγοράς κάθε χώρας και τη θέση της στην αλυσίδα παροχής του αερίου στην αγορά.

Φαίνεται ότι σημαντικό ρόλο στις επιμέρους σχέσεις των κρατών – μελών με την Ρωσία διαδραματίζει ο βαθμός στον οποίο η Ρωσία μπορεί να χρησιμοποιήσει το όπλο του αερίου ως μέσο ασκήσεως πολιτικών πιέσεων. Επομένως, οι χώρες της ΕΕ μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες: Η πρώτη περιλαμβάνει τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες αντιμετωπίζουν την Ρωσία ως απειλή, μία στάση η οποία εν πολλοίς υπαγορεύεται από την γεωγραφική τους θέση και την ιστορική τους εμπειρία. Η άλλη κατηγορία αποτελείται από τις Δυτικές, ισχυρές – οικονομικώς και πολιτικώς – χώρες, οι οποίες προωθούν τα οφέλη τα οποία θα αποκομίσει η ΕΕ σε περίπτωση κατά την οποία η Ρωσία είναι ο βασικός της προμηθευτής σε φυσικό αέριο. Επομένως, δεν υπάρχει μία καθαρή Ευρωπαϊκή θέση σχετικά με τον βαθμό στον οποίο η εξάρτηση από την Ρωσία για την παροχή φυσικού αερίου είναι επιθυμητή.

Υπάρχουν όμως και γεωπολιτικοί λόγοι οι οποίοι επηρεάζουν την στάση των κρατών – μελών της ΕΕ σε σχέση με την Ρωσία και οι οποίοι βασίζονται στην έκταση κατά την οποία οι διάφοροι αγωγοί παροχής φυσικού αερίου τις ευνοούν ή όχι. Επομένως, η φιλολογία που καλλιεργείται περί αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών – μελών της ΕΕ στο θέμα της αντιμετώπισης της Ρωσίας ως βασικού προμηθευτού φυσικού αερίου, παραμένει κενή περιεχομένου όσο οι επιμέρους χώρες επιδιώκουν την επίτευξη των ατομικών τους στόχων αγνοώντας τις επιπτώσεις τους επί των στόχων των άλλων κρατών – μελών της ΕΕ.

Εν κατακλείδι, φαίνεται ότι η Ρωσία έχει ανάγκη τους Ευρωπαίους καταναλωτές φυσικού αερίου, τουλάχιστον όσο και αυτοί έχουν την ανάγκη εισαγωγής του συγκεκριμένου προϊόντος. Πράγματι, οι εξαγωγικές εισπράξεις της Ρωσίας από τις πωλήσεις φυσικού αερίου στο εξωτερικό αποτελούν το 70% των συνολικών ρωσικών

εξαγωγών οι οποίες ανέρχονται σε \$515 δις, μεγάλο μέρος των οποίων κατευθύνεται στις Ευρωπαϊκές αγορές²⁰. Όμως, αντιθέτως προς την περίπτωση του πετρελαίου η αποθήκευση, μεταφορά και αγοραπωλησία του οποίου είναι μάλλον εύκολη διαδικασία, το εμπόριο του φυσικού αερίου απαιτεί πρόσβαση των ρωσικών εταιρειών στις διεθνείς χρηματαγορές, ενώ οι διαδικασίες αγοραπωλησίας διεκπεραιώνονται σε όρους δολλαρίου, όπως όλες οι αγοραπωλησίες στον τομέα της ενεργείας. Τα δεδομένα αυτά προσδίδουν στην Ευρώπη και την Αμερική ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί σε περίπτωση κατά την οποία απαιτηθεί κάτι τέτοιο. Επί παραδείγματι, η Rosneft, ο ρωσικός πετρελαϊκός κολοσσός θα υποστεί σημαντικό πλήγμα σε περίπτωση κατά την οποία εκπέσει από τις λίστες των χρηματιστηρίων του Λονδίνου ή της Νέας Υόρκης. Άλλο μέσο πίεσεως είναι και οι χρηματοοικονομικές κυρώσεις, όπως αυτές οι οποίες επεβλήθησαν στο Ιράν και οι οποίες δεν το εμπόδισαν από το να μεταφέρει πετρέλαιο στον προορισμό του, εμπόδισαν όμως την αποπληρωμή του και την είσπραξη από το Ιράν.

Όλα αυτά, βεβαίως, αναφέρονται στην αποφευκταία σε περίπτωση κατά την οποία οι σχέσεις Ρωσίας – ΕΕ παραμένουν τεταμένες. Στην περίπτωση αυτή οι εξελίξεις θα εξαρτηθούν από τον βαθμό στον οποίον η ΕΕ θα επιλέξει να παραμείνει ενωμένη, ή αντιθέτως θα επικρατήσει η πολιτική του «διαίρει και βασίλευε» από πλευράς Ρωσίας. Εάν συμβεί το πρώτο, τότε απλώς η ΕΕ θα δώσει έμφαση και θα επιταχύνει λύσεις όπως η επέκταση των αποθηκευτικών χώρων, η διασυνοριακή σύνδεση των αγωγών, η απελευθέρωση της αγοράς, οι εναλλακτικές πηγές προμηθείας, και η παραγωγή και προμήθεια του σχιστολιθικού αερίου. Το δεύτερο ενδεχόμενο, όμως πιθανόν να έχει δυσανάλογα δυσμενείς επιπτώσεις και όχι μόνον επί των σχέσεων των Ευρωπαϊκών κρατών μεταξύ τους.

Συγκεκριμένα, στην περίπτωση αυτή και με γνώμονα την προμήθεια φυσικού αερίου, θα ενδυναμωθεί η ήδη εξελισσομένη αργά, αλλά σταθερά, προσέγγιση της Ρωσίας με την Γερμανία, η οποία, είτε το θέλουμε είτε όχι, ηγείται της ΕΕ και έχει συντριπτικώς βαρύνουσα γνώμη στην διαδικασία της λήψεως αποφάσεων. Η κατασκευή του αγωγού Nord Stream απλώς επιβεβαιώνει αυτή την υπάρχουσα τάση σε μία εποχή κατά την οποία από την πλευρά της Βρετανίας, παρατηρείται σκεπτικισμός και αύξουσα αμφισβήτηση των

²⁰ Ενδεικτικώς αναφέρεται ότι το 2013 η Gazprom προμήθευσε τη Δυτική Ευρώπη και την Τουρκία με πάνω από 160 bcm φυσικού αερίου ποσό που είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό που απορροφά η Κίνα ετησίως.

θεσμών της ΕΕ, εξελίξεις οι οποίες επιβεβαιώθηκαν μετά και την εκλογή Junger στην θέση του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Παρατηρείται, επομένως, σύγκλιση Ρωσίας – Γερμανίας και απόκλιση Βρετανίας – ΕΕ, ενώ η Γερμανία κατισχύει της Γαλλίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Οι εξελίξεις αυτές οδηγούν στην διαμόρφωση άξονος Ρωσίας – Γερμανίας με στόχο την παγκόσμιο ηγεμονία, η οποία σίγουρα δεν συμπλέει όχι μόνον με τα βρετανικά, αλλά και με τα Αγγλοσαξονικά συμφέροντα, γενικότερα. Έτσι, οι εξελίξεις αυτές αναμένεται να απομακρύνουν το Αμερικανικό ενδιαφέρον από την Ευρώπη μετά την βρετανική απομάκρυνση από την ΕΕ, ενδεχόμενο το οποίο ίσως έχει καταλυτικές συνέπειες για τα Ευρωπαϊκά στρατηγικά, γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα.

Τα δεδομένα αυτά ενθαρρύνουν την πεποίθηση ότι η θεωρία του Mackinder η οποία διατυπώθηκε στις αρχές του περασμένου αιώνα δεν ήταν συνάρτηση των τότε πολιτικών ισορροπιών και συστημάτων, αλλά, αντιθέτως, μία ισχυρή θεωρητική υποδομή η οποία μπορεί να αντικατοπτρίζει τις σχέσεις των Ευρωπαϊκών κρατών με την Ρωσία και τον Αγγλοσαξονικό παράγοντα, ανεξαρτήτως χρονικής περιόδου και πολιτικών καθεστώτων. Διότι είναι πολύ πιθανόν, εάν επιβεβαιωθεί η αποκλίνουσα ευρωπαϊκή πορεία της Βρετανίας, όπως φαίνεται μετά την εκλογή Junger και το επικείμενο δημοψήφισμα, εάν υπάρξει τελικώς σύγκλιση μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας, με την Γερμανία να ηγεμονεύει της Ενώσεως, τότε θα αναβιώσει η απειλή την οποία ανέδειξε ο Mackinder (1909) ως οργάνωση της Ευρώπης αλλά και της Ασίας γύρω από τον άξονα Ρωσίας – Γερμανίας, ο οποίος θα είναι εξ ορισμού, πλέον, αντίθετος προς τα Αγγλοσαξονικά συμφέροντα.

Συνεπώς θα παρουσίαζε σημαντικό ενδιαφέρον η περαιτέρω έρευνα σχετικά με τον βαθμό κατά τον οποίον η επικράτηση ενός άξονος Ρωσίας – Γερμανίας, επιζήμιου χωρίς αμφιβολία για τα Αγγλοσαξονικά συμφέροντα στην Ευρώπη θα αποβεί επιζήμιος και για τα συμφέροντα της ίδιας της Ευρώπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV: ΤΑ ΚΟΙΤΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Α. ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

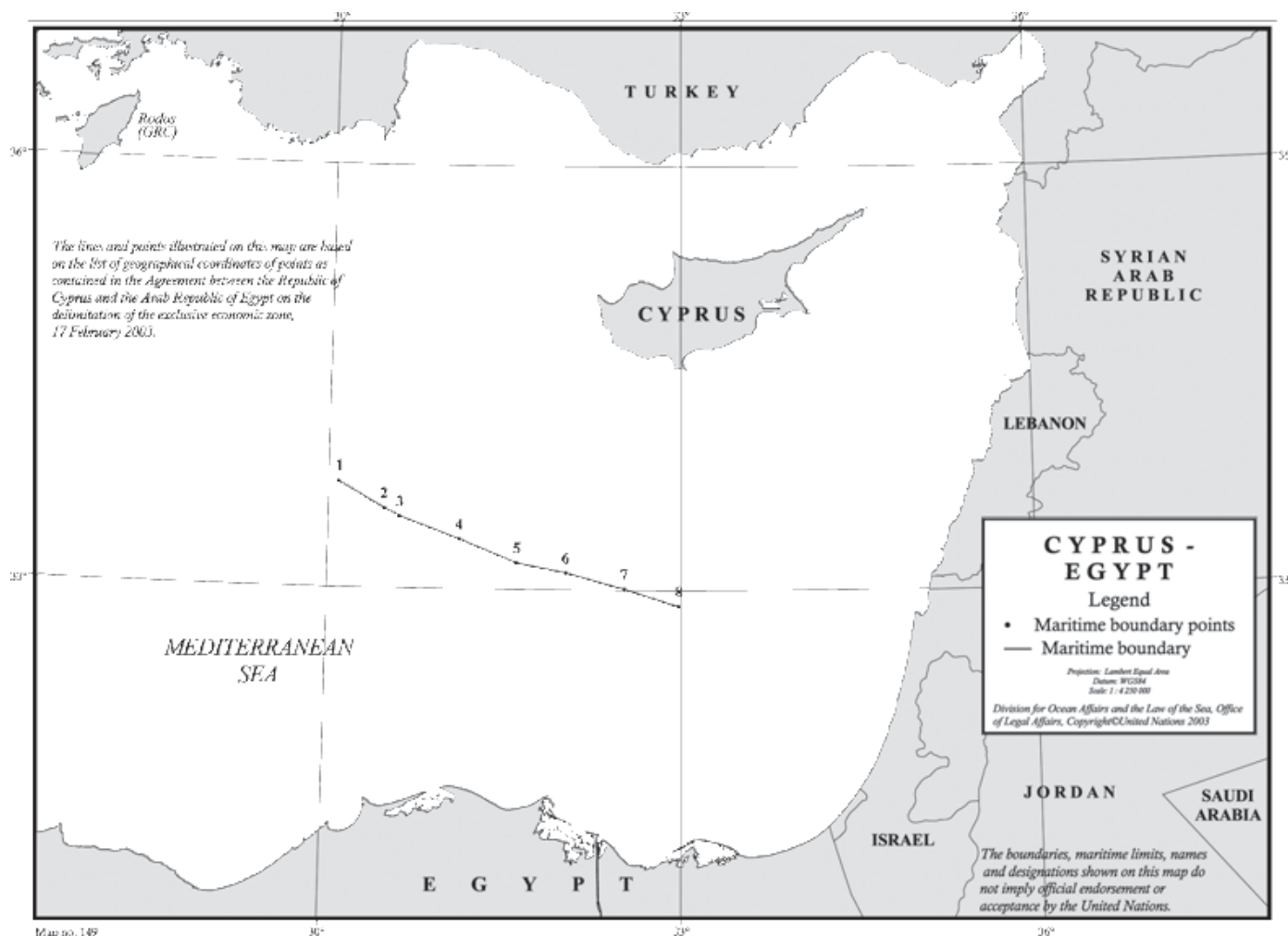
Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι πηγές υδρογονανθράκων της Ανατολικής Μεσογείου έχουν αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία. Η τεχνολογική πρόοδος η οποία έχει συντελεσθεί, αλλά και η άνοδος των τιμών της ενεργείας έχουν δώσει ώθηση στην εκμετάλλευση τόσο του πετρελαίου, αλλά κυρίως του φυσικού αερίου. Μάλιστα, μετά τις πρόσφατες έρευνες η συγκεκριμένη περιοχή τείνει να χαρακτηρίζεται σαν μία από τις πιο σημαντικές πηγές φυσικού αερίου στον κόσμο με αποθέματα περίπου 122 tcf φυσικού αερίου²¹.

Επακόλουθο των εξελίξεων αυτών, όμως, ήταν και οι διάφορες διενέξεις σχετικώς με τα δικαιώματα εξορύξεως φυσικού αερίου από την συγκεκριμένη περιοχή, με γνώμονα κυρίως τον ορισμό της εννοίας της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ)²². Η Κύπρος ήταν η πρώτη η οποία το 2001 ανέλαβε την διενέργεια διερευνητικών γεωτρήσεων στην περιοχή της οι οποίες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν εκεί σημαντικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου (Στυλιανού, 2001). Ακολούθως η Κύπρος ξεκίνησε την διαδικασία συνομιλιών με την Αίγυπτο και τις άλλες χώρες της περιοχής σχετικώς με την οριοθέτηση της ΑΟΖ κάθε χώρας και τα περιθώρια συνεργασίας μεταξύ τους για την μελλοντική εκμετάλλευση των κοιτασμάτων. Αποτέλεσμα των διαδικασιών αυτών ήταν η υπογραφή συμφωνίας μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου το 2003 για την οριοθέτηση των ΑΟΖ των δύο πλευρών (LOSΒ, 2003, σσ. 45-47).

²¹ Αναφορά US Geological Survey Report, 2009.

²² ΑΟΖ είναι θαλάσσιες περιοχές εντός των οποίων τα κράτη εξασκούν ορισμένα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένων των αποκλειστικών δικαιωμάτων για την εκμετάλλευση των ορυκτών πόρων, όπως το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο κάτω από τον πυθμένα του ωκεανού. Αυτές οι ζώνες εκτείνονται προς τα έξω της υφαλοκρηπίδος της χώρας, συνήθως 12 μίλια από την ακτογραμμή, ως ένα συγκεκριμένο εύρος, συνήθως 200 μίλια από την ακτή. Ορίζονται στα άρθρα 55-75 της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θαλάσσης (UNCLOS), το οποίο τέθηκε σε ισχύ το 1994. Παρά το γεγονός ότι ούτε το Ισραήλ, ούτε η Τουρκία έχει υπογράψει τη συμφωνία αυτή, οι ζώνες αυτές έχουν πλέον καθιερωθεί στο διεθνές εθιμικό δίκαιο. Αυτό σημαίνει ότι οι διατάξεις της UNCLOS όσον αφορά την ΑΟΖ εξακολουθούν να εφαρμόζονται αποτελεσματικά και σε αυτά τα κράτη.

Χάρτης 6: Συμφωνία Κύπρου – Αιγύπτου για την ΑΟΖ, 2003

Πηγή: Ηνωμένα Έθνη, "Law of the Sea Bulletin", Vol. 52, December 2003, p. 47.

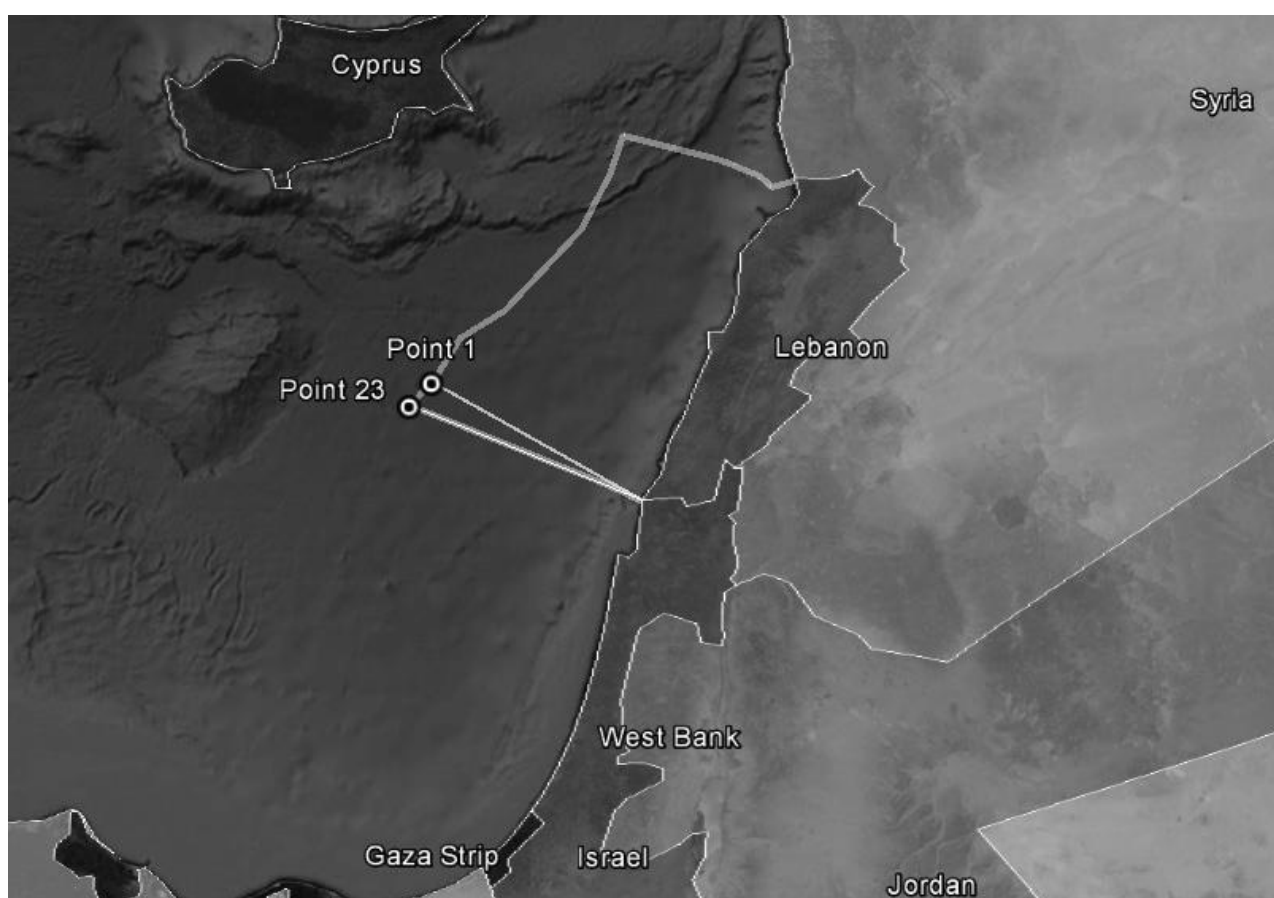
Αντιθέτως προς την περίπτωση της συμφωνίας με την Αίγυπτο, οι συνομιλίες της Κύπρου με την Συρία και τον Λίβανο καθυστέρησαν σημαντικά λόγω παρεμβολής της Τουρκίας η οποία θεωρεί ότι οι συμφωνίες αυτού του είδους βλάπτουν τα συμφέροντά της λεγομένης «Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου» και κατ' επέκτασιν και τα δικά της (Turkish Daily News, 27 Jan. 2007, σ. 1)²³. Προχώρησε, μάλιστα, περισσότερο υπογράφοντας συμφωνία καθορισμού της υφαλοκρηπίδος με την «Τουρκική Δημοκρατία της Βορείου Κύπρου» και άρχισε τις δικές της έρευνες σε αμφισβητούμενες από την Κύπρο περιοχές²⁴.

²³ Δήλωση κατεχωρημένη επίσης στη UN Official Document Database [UNDOCS], A/61/727, S/2007/54, Letter, February 2, 2007.

²⁴ UNDOCS, A/66/851, Letter, June 19, 2012, http://www.un.org/ga/search/view_doc

Από πλευράς Ισραήλ, ήδη από το 1998 η κυβέρνηση υπέγραψε σύμφωνο ερευνών για κοιτάσματα αερίου με την εταιρεία Noble Gas στα χωρικά της ύδατα, καταλήγοντας το 2009 στην ανακάλυψη των κοιτασμάτων στο οικόπεδο Ταμάρ (8.4 tscf) και το 2010 στο Λεβιάθαν (16 tscf)²⁵. Επίσης το Ισραήλ προχώρησε και σε συνεννοήσεις και συμφωνία με την Κύπρο για τον καθορισμό των ΑΟΖ των δύο πλευρών για τις οποίες η Τουρκία έχει διαμαρτυρηθεί στα Ηνωμένα Έθνη²⁶.

Χάρτης 7: Διαφωνία για την ΑΟΖ Μεταξύ Ισραήλ – Λιβάνου, 2012.

Πηγή: Stoker, “The Middle East Journal”, Vol. 66, No. 4, 2012.

²⁵ “Recent Discoveries”, Noble Energy website, July 18, 2012, <http://www.nobleenergyinc.com/Exploration/Recent-Discoveries-130.html>.

²⁶ UNDOCS, A/63/828, S/2009/216, Letter, April 17, 2009; A/65/674, S/2010/674, Letter, December 30, 2010.

Το σημερινό περιβάλλον στην Ανατολική Μεσόγειο χαρακτηρίζεται από σημαντικό βαθμό ασταθείας. Αρχής γενομένης από την λεγόμενη «Αραβική Άνοιξη», η αστάθεια γενικεύθηκε μετά τον εμφύλιο πόλεμο στην Συρία και τον αντίκτυπό του στην ευρύτερη περιφέρεια, μέσω των μεταναστευτικών ροών, ενώ και οι σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ έχουν επίσης διαταραχθεί μετά το επεισόδιο Μαβί Μαρμαρά το Μάιο του 2010. Όμως και η οικονομική διάσταση του περιβάλλοντος αυτού έχει διαταραχθεί μετά την οικονομική κρίση την οποίαν υπέστη ο Ευρωπαϊκός Νότος, αλλά και την εξεύρεση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην ευρύτερη περιοχή.

Β. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έχει ήδη τονισθεί επανειλημμένως στην εργασία αυτή, ότι το θέμα της προμηθείας φυσικού αερίου στην Ευρώπη είναι ζήτημα υψίστης προτεραιότητας για την ενεργειακή της ασφάλεια και επάρκεια. Όμως, προς το παρόν, τουλάχιστον, οι προοπτικές εξασφάλισης της τροφοδοσίας της ΕΕ για το απώτερο μέλλον δεν είναι ιδιαιτέρως ευοίωνες, δεδομένου ότι παρατηρείται στασιμότης στην κατασκευή του Nabucco, ενώ και το ενδεχόμενο της παροχής φυσικού αερίου μέσω South Stream δεν αντιμετωπίζεται με ενθουσιασμό από πολλές χώρες της ΕΕ. Εναλλακτικές προοπτικές δύσκολα θα υπάρξουν δεδομένου ότι τόσο το Τουρκμενιστάν, όσο και το Αζερμπαϊτζάν προσβλέπουν περισσότερο στις χώρες της Ανατολής για την εξαγωγή των, ούτως ή άλλως περιορισμένων ποσοτήτων φυσικού αερίου τις οποίες διαθέτουν. Η προοπτική του Ιράκ ως παρόχου πρέπει να θεωρείται ανύπαρκτη, λόγω των συνεχών προβλημάτων στην περιοχή, ενώ ακόμη και η Ρωσία κατέστησε σαφές με την υπογραφή της προσφάτου συμφωνίας της με την Κίνα ύψους \$400 δις. ότι προσβλέπει μάλλον στις ανεξάντλητες αναπτυξιακές δυνατότητες της Κινεζικής αγοράς, εάν μάλιστα η Ευρώπη επιμείνει στην τακτική των «διστακτικών αντιποίνων» στην επεκτατική της πολιτική.

Απομένει μόνον το ενδεχόμενο προμηθείας από το Ιράν, εάν η προσέγγισή του προς την Δύση ευοδωθεί, ενδεχόμενο το οποίο θα εξαρτηθεί εν πολλοίς και από την έκβαση των εν εξελίξει συνομιλιών για το πυρηνικό του πρόγραμμα. Οι πιέσεις όμως τις οποίες ασκεί το Ισραήλ επί του θέματος, αλλά και η προοπτική της ανόδου των Ρεπουμπλικανών στις επόμενες προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ, δεν επιτρέπουν την διενέργεια αισιόδοξων προβλέψεων ούτε στην περίπτωση αυτή. Επομένως σε ένα περιβάλλον όπως το Ευρωπαϊκό, στο οποίο η εναλλακτική φθηνή και καθαρή χρήση της

πυρηνικής ενεργείας είναι περίπου απαγορευμένη είναι λογικό να προβλέπεται ότι έως το 2030 θα υπάρχει ετήσια υπερβάλλουσα ζήτηση της τάξεως των 40 bcm αερίου.

Δεδομένων των περιορισμένων αυτών μακροπροθέσμων προοπτικών τροφοδοσίας της Ευρώπης σε φυσικό αέριο είναι εύλογο να υποστηρίξει κανείς ότι τα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου θα προσφέρουν βιώσιμη, αλλά κυρίως αξιόπιστη λύση, δεδομένου ότι οι δύο από τις τρεις εμπλεκόμενες χώρες (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ) είναι μέλη όχι μόνον της ΕΕ, αλλά και της Ευρωζώνης, ενώ το Ισραήλ διατηρεί, τόσο για γεωπολιτικούς, όσο και για οικονομικούς λόγους, ιστορικούς δεσμούς με την Ευρώπη. Αντιθέτως, οιαδήποτε σκέψη συγκαταλέγει την Τουρκία στις χώρες από τις οποίες θα εξαρτάται η τροφοδοσία της ΕΕ με φυσικό αέριο, αυτή οδηγεί με απόλυτη βεβαιότητα σε κατάσταση ιδιαιτέρως προβληματικού εφοδιασμού. Αυτό θα προκύψει, όχι μόνον επειδή η Τουρκία δεν μπορεί να αποτελέσει προβλέψιμο πάροχο, όσο οι σχέσεις της με τα κράτη της περιοχής παραμένουν προβληματικές, αλλά περισσότερο διότι τα στρατηγικά και γεωπολιτικά της συμφέροντα πολλές φορές δεν συνάδουν με αυτά της ΕΕ, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το Κυπριακό.

Σύμφωνα με τον Φίλη (2013), «η Ελληνική ενεργειακή ατζέντα, στην παρούσα φάση, απλώνεται από τη διαμετακόμιση και την αποθήκευση έως και την παραγωγή υδρογονανθράκων». Το ζήτημα αυτό, όπως το θέτει ο συγγραφέας, είναι πολύ σημαντικό διότι περιγράφει τις δυνατότητες τις οποίες έχει η Ελλάδα ώστε να καταστεί υπολογίσιμος παράγων στην αγορά φυσικού αερίου, πράγμα το οποίο της παρέχει σημαντικά διαπραγματευτικά πλεονεκτήματα την γεωπολιτική σκηνή. Πιο συγκεκριμένα, κατά τον Φίλη, «με δεδομένη τη συμβολή της χώρας στη μεταφορά αζέρικου αερίου στην Ευρώπη μέσω του Διαδριατικού αγωγού, παρουσιάζεται η δυνατότητα της εμπλοκής της Ελλάδος στην διαμετακόμιση αερίου από πηγές της Ανατολικής Μεσογείου στη Γηραιά Ήπειρο. Είτε μέσω υποθαλασσίου αγωγού, είτε με σταθμούς αεριοποίησης υγροποιημένου φυσικού αερίου στη Βόρεια Ελλάδα και κατόπιν αποστολής του στην ΝΑ Ευρώπη μέσω του εν εξελίξει αγωγού IGB (Interconnector Greece – Bulgaria). Ακόμη μία προοπτική είναι η ανάπτυξη και κατόπιν διασύνδεση του Ελληνικού δικτύου με την Ιταλία για την τροφοδοσία αυτής αλλά κατ' επέκταση και της Κεντρικής Ευρώπης». Επομένως, καταλήγει ο συγγραφέας ότι «η λύση της Ελλάδος «κουμπώνει» με όλες τις εναλλακτικές τροφοδοσίας της Γηραιάς Ηπείρου, προσφέροντας μεγαλύτερη αξιοπιστία, προβλεψιμότητα, άρα και ασφάλεια σε σχέση με άλλες επιλογές», καθώς ως μέλος της ΕΕ, τα συμφέροντα της Ελλάδος συμπίπτουν με αυτά των υπολοίπων κρατών – μελών.

Αλλά και η δημιουργία και εκμετάλλευση αποθηκευτικών χώρων για το φυσικό αέριο με σκοπό την αποθεματοποίηση του προϊόντος για λόγους ασφαλείας θα μπορούσε να αποτελέσει μορφή της Ελληνικής ενεργειακής πολιτικής, ενώ ακόμη και η όποια εγχώριος παραγωγή, εάν και εφ' όσον τελικώς πραγματοποιηθεί, θα μπορεί να συμπληρώνει την τροφοδοσία της Ευρώπης.

Όλες αυτές οι ελκυστικές προοπτικές, όμως, δεν φαίνεται να είναι τόσο απλές και στην υλοποίησή τους, αρχής γενομένης από την περίπτωση της κατασκευής του αγωγού ο οποίος θα συνδέει την Κύπρο (πιθανώς και το Ισραήλ) με την Ελλάδα, έργο το οποίο δεν φαίνεται να ενθουσιάζει, προς το παρόν τουλάχιστον, τους ενδεχόμενους επενδυτές, οι οποίοι εξετάζουν και άλλες εναλλακτικές λύσεις²⁷.

Για την πλήρη και ορθή αποτίμηση της καταστάσεως, επιβάλλεται, επομένως, να έχει κανείς υπ' όψιν του τις περιπτώσεις αυτές, είτε αν αποτελούν υποκατάστατες, είτε συμπληρωματικές λύσεις. Επί παραδείγματι, η κατασκευή σταθμού υδροποίησης (LNG) στο Βασιλικό, όπως και η πλωτή πλατφόρμα FLNG εντός ισραηλινών ή κυπριακών χωρικών υδάτων θα μπορούσαν να θεωρηθούν συμπληρωματικά έργα στον Ελληνικό αγωγό²⁸. Αντιθέτως, η λύση της κατασκευής αγωγού μέσω Τουρκίας δεν εμπλέκει την Ελλάδα, δεδομένου ότι το αέριο της Ανατολικής Μεσογείου θα μεταφέρεται στην Ιταλία μέσω Τουρκίας²⁹.

²⁷ Σύμφωνα με τον Φίλη (2013) με τα σημερινά δεδομένα φαίνεται ότι οι δύο εμπλεκόμενες ισραηλινές εταιρείες (η Noble Energy και η Delek), προκρίνουν μάλλον είτε την λύση της κατασκευής τερματικού σταθμού LNG στο Βασιλικό, είτε την κατασκευή αγωγού μέσω Τουρκίας. Αυτό διότι για την κατασκευή του Ελληνικού υποθαλασσίου αγωγού υπεισέρχονται πολλοί αστάθμητοι παράγοντες, δεδομένου ότι, ενώ έχει ενταχθεί στα έργα κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος με προοπτική χρηματοδότησεως από ευρωπαϊκά κονδύλια, η υλοποίηση της κατασκευής του θα απαιτήσει την συγκατάθεση του νέου ιδιοκτήτη της ΔΕΠΑ, εάν και εφόσον προχωρήσει η ιδιωτικοποίησή της. Επίσης κρίνεται ότι ο υπό μελέτην υποθαλασσιος αγωγός έχει την δυνατότητα μεταφοράς μόνον έως 8 bcm ετησίως, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι πιθανόν να απαιτηθεί η πόντιση ενός ακόμη αγωγού.

²⁸ Ειδικώς ο σταθμός υδροποίησης (LNG) στο Βασιλικό δεν συγκεντρώνει, προς το παρόν τουλάχιστον, ικανές προοπτικές λόγω των μικρότερων του αναμενόμενου ποσοτήτων που έχουν βρεθεί μέχρι σήμερα στην κυπριακή επικράτεια.

²⁹ «Το σχέδιο αυτό παρέχει εξαιρετικές προοπτικές στην Τουρκία η οποία αποβλέπει στην «ενδυνάμωση των σχέσεών της με τις Βουλγαρία, FYROM και Αλβανία (πιθανόν και με τη Σερβία, ίσως και το Μαυροβούνιο) μέσω ενός βαλκανικού project, παρακάμπτοντας την Ελλάδα» (Φίλης, 2013).

Γ. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΕΕ: Η ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΓΟΝΤΟΣ «ΧΡΟΝΟΣ»

Κατά την διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας οι προσπάθειες της χώρας επικεντρώθηκαν στην επανεκκίνηση και τον επαναπροσδιορισμό της Ευρωπαϊκής Θαλάσσιας Πολιτικής σε όλες τις εκφάνσεις της στηριζόμενη ειδικώς στο έργο της Κυπριακής Προεδρίας (Διακήρυξη της Λεμεσού), σε συνδυασμό με τη διάσταση της ασφάλειας που πραγματεύεται η Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της ΕΥΕΔ για την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Θαλάσσιας Ασφάλειας. Στόχος ήταν η υιοθέτηση κειμένου στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ιουνίου του 2014 για τη Θαλάσσια Πολιτική/Στρατηγική, δίνοντας έμφαση σε δύο διαστάσεις: ασφάλεια και ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας .

Σύμφωνα με το τις προτεραιότητες που ετέθησαν (ΕΥ 2014) για την επίτευξη του στόχου αυτού η Ελληνική Προεδρία επεδίωξε, μεταξύ άλλων, τα εξής:

- 1) Τον Θαλάσσιο Χωροταξικό Σχεδιασμό της ΕΕ.
- 2) Την Πολιτική Θαλασσίων Μεταφορών της ΕΕ. δεδομένης της σημασίας της Ναυτιλίας στις προσπάθειες ανάκαμψης της Ευρωπαϊκής οικονομίας.
- 3) Την Στρατηγική της ΕΕ για την Περιφέρεια Αδριατικής και Ιονίου (EUSAIR). Η θαλάσσια και ναυτιλιακή ανάπτυξη, οι μεταφορές, το περιβάλλον και ο τουρισμός αποτελούν τους τέσσερεις πυλώνες της EUSAIR.
- 4) Την Ευρωπαϊκή Στρατηγική Θαλάσσιας Ασφάλειας με θέμα τις εσωτερικές και τις εξωτερικές πτυχές της Ευρωπαϊκής θαλάσσιας ασφάλειας και την προώθηση λύσεων για την αντιμετώπιση των Ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος προκλήσεων για τη θαλάσσια ασφάλεια.
- 5) Την Συνεργασία Υπηρεσιών Ακτοφυλακής.

Όλες αυτές οι επιδιώξεις με γνώμονα πάντοτε την μεγιστοποίηση του οφέλους για την Ελλάδα και τα Ελληνικά συμφέροντα σχετίζονται, αμέσως ή εμμέσως, με τις εξελίξεις στον τομέα της ενεργείας, περιλαμβανομένης, βεβαίως, και της αγοράς φυσικού αερίου. Όμως το στοιχείο το οποίο χρειάζεται να συνοδεύει την απαρίθμηση των επιδιώξεων αυτών είναι ο περιορισμός ο οποίος τίθεται από τον παράγοντα «χρόνος». Θα πρέπει, ειδικότερα, να συνεκτιμηθεί η αλλαγή των μακροπροθέσμων συνθηκών προσφοράς και ζήτησης της

αγοράς, η οποία θα επηρεάσει το περιβάλλον εντός του οποίου η Ελλάδα θα ασκήσει την ενεργειακή της πολιτική. Συγκεκριμένα, αναμένεται να ενταθεί ο ανταγωνισμός στην ενεργειακή αγορά, ενώ, όπως έχει ήδη αναλυθεί προηγουμένως, η προοπτική της παραγωγής, εκμεταλλεύσεως και εξαγωγής σχιστολιθικού αερίου από τις ΗΠΑ σε άκρως ανταγωνιστικές τιμές, αλλά και η ενίσχυση των επενδύσεων για την εξεύρεση νέων κοιτασμάτων ανά τον κόσμο περιορίζουν για την Ελλάδα τα χρονικά περιθώρια επιλύσεως των προβλημάτων και των διαφορών της με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, ώστε να επιτρέψουν την λήψη αποφάσεων στον τομέα της αγοράς ενέργειας.

Συνεπώς, η εμπλοκή της διαστάσεως του χρόνου στην διαδικασία λήψεως αποφάσεων επωφελών για τα Ελληνικά συμφέροντα, απαιτεί την έμφαση στην αξιοποίηση των αμιγώς Ελληνικών κοιτασμάτων, στον βαθμό κατά τον οποίον οι τελικές αποφάσεις για αυτό επαφίενται αποκλειστικά στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, η ολοκλήρωση των ερευνών σχετικά με τα αποθέματα της Ελληνικής ΑΟΖ, θα διευκολύνει την Ελλάδα να προβλέψει αν η εμπλοκή της στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου σε ρόλο διαμετακομιστού θα είναι συμπληρωματική επιλογή ή η μοναδική προκειμένου να αναδειχθεί σε ρυθμιστή των περιφερειακών ενεργειακών εξελίξεων³⁰.

Σε αυτή την άσκηση της ενεργειακής της πολιτικής η Ελλάδα, θα πρέπει πρωτίστως να χρησιμοποιεί την ευρωπαϊκή της ταυτότητα με στόχο την ενίσχυση του ρόλου της στην διεθνή αγορά ενέργειας, αλλά και των γεωπολιτικών της επιδιώξεων. Αυτό, βεβαίως, προϋποθέτει ότι η Ευρώπη, της οποίας οι εισαγωγές αερίου θα ανέρχονται το 2035 στο 82% της καταναλώσεώς της, θα διευκρινίσει το «πώς εννοεί την ασφάλεια τροφοδοσίας της και τη διαφοροποίηση προμηθευτών και διαμεσολαβητών (η Ανατολική Μεσόγειος προσφέρει και τα δύο), με Ελλάδα και Κύπρο στο κέντρο των διεργασιών» (Φίλης, 2013). Πάντως, επί τη ευκαιρία της Ελληνικής προεδρίας της ΕΕ, η Ελλάδα ανέλαβε ήδη σχετικές πρωτοβουλίες με στόχο την αναζήτηση κοινού τόπου με δέλεαρ ένα κοινό ενεργειακό μέλλον, που θα εξασφαλίσει τα Ελληνικά συμφέροντα, επ' ωφελεία της σταθερότητας και της ευημερίας.

³⁰ Η άποψη του Φίλη (2013) στο ζήτημα αυτό είναι ότι «η τόσο μεγάλη επιμονή στο ενεργειακό τρίγωνο Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ, από τη στιγμή που δεν ξεκαθαρίζεται κατά πόσο αυτό είναι ανοιχτό σε προσθήκες, είναι μάλλον αχρείαστη. Και αυτό γιατί η εν λόγω συμμαχία θα έχει καλύτερες προϋποθέσεις ευόδωσης των στόχων της αν γρήγορα μετεξελιχθεί σε πολυγωνική με τη συμμετοχή περισσότερων κρατών της περιοχής, με κλειδί σε αυτή την εξίσωση την Αίγυπτο».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πρόσφατη κρίση στις σχέσεις Ρωσίας – Ουκρανίας υπενθυμίζει για ακόμη μία φορά μετά το 2009 ότι το φυσικό αέριο διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο στην διεθνή εξωτερική πολιτική και στρατηγική σκακιέρα, ρόλος ο οποίος θα συνεχίσει να είναι καθοριστικής σημασίας και να επηρεάζει τις διακρατικές σχέσεις στον 21^ο αιώνα. Κατά συνέπεια, αναπτύσσονται συνεχώς συμμαχίες μεταξύ των κρατών οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις οδηγούν σε ενεργειακές εξαρτήσεις, αμφοτέρωθεν, με τον ρόλο των διαμετακομιστικών κρατών να είναι επίσης κεφαλαιώδους σημασίας.

Το ειδικό βάρος της Ρωσίας στην σκακιέρα αυτή έγκειται στα τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου τα οποία διαθέτει, στην γεωγραφική της θέση και στο εκτεταμένο δίκτυο αγωγών το οποίο διατρέχει το έδαφός της και το οποίο της παρέχει σημαντικό πλεονέκτημα για την άσκηση ελέγχου της Κεντρικής Ασίας και της Ευρώπης. Είναι αρκετά πιθανόν οι σχέσεις Ρωσίας – Ευρώπης να συσφιχθούν συν τω χρόνω με κύριο γνώμονα τα όμορα συμφέροντά τους.

Είναι όμως σημαντικό να παρατηρήσει κανείς ότι, παρά την προοπτική αυτή, η Ρωσία φροντίζει να εξασφαλίζει και άλλους ισχυρούς πελάτες/στρατηγικούς συμμάχους οι οποίοι δεν είναι απαραίτητως διατεθειμένοι να ακολουθήσουν τη γραμμή της Δύσεως σε περιπτώσεις όπως αυτή της προσφάτου Ουκρανικής κρίσεως όταν η Ρωσία απειλήθηκε με περικοπή των εισαγωγών αερίου, όπως και με άλλα μέτρα. Επομένως διαπιστώνει κανείς ότι πέραν από την απλή προμήθεια μίας ακόμα χώρας με φυσικό αέριο, η πρόσφατη συμφωνία με την Κίνα δίνει τη δυνατότητα στην Ρωσία να γίνει ένας ακόμα πιο ισχυρός παίκτης στον τομέα του φυσικού αερίου στη διαρκώς αναπτυσσόμενη Ασιατική αγορά. Μέσω της κατασκευής αυτού του αγωγού, η Ρωσία θα μπορεί να τροφοδοτεί το δίκτυο φυσικού αερίου που σκοπεύει να κατασκευάσει κοντά στο Βλαδιβοστόκ προκειμένου να προμηθεύει πελάτες όπως η Ιαπωνία και η Νότιος Κορέα αλλά ακόμα και την ίδια την Κινεζική, κυρίως παράκτια, αγορά.

Παρά ταύτα, δεν προβλέπεται η Ρωσία να εγκαταλείψει την τροφοδοσία της Ευρώπης, δεδομένου ότι μόνο πέρυσι η Gazprom προμήθευσε τη Δυτική Ευρώπη και την Τουρκία με πάνω από 160 bcm φυσικού αερίου, ποσό που είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό της Κίνας. Και η Ευρώπη όμως με τη σειρά της, δεν μπορεί έτσι απλά να εγκαταλείψει τη Ρωσία ως προμηθευτή.

Από την πλευρά της η ΕΕ δεν φαίνεται να διαθέτει ούτε ισχυρή διαπραγματευτική θέση, αλλά ούτε και ενιαία πολιτική στο θέμα του φυσικού αερίου έναντι της Ρωσίας, όπως φάνηκε από την αδυναμία της όχι μόνον να επιβάλει κυρώσεις, αλλά ακόμη και να συμφωνήσει στο ποιές θα είναι αυτές οι κυρώσεις μετά τα πρόσφατα γεγονότα της Κριμαίας. Αυτό οφείλεται στον διαφορετικό βαθμό εξαρτήσεως από την Ρωσία στο θέμα της προμηθείας φυσικού αερίου, αλλά και στην έλλειψη διασυνοριακών αγωγών μεταξύ των χωρών – μελών της ΕΕ. Όσο για την εναλλακτική λύση της παραγωγής ή της εισαγωγής σχιστολιθικού αερίου από τις ΗΠΑ, η προοπτική δεν φαίνεται ελκυστική, στην μεν πρώτη περίπτωση για περιβαλλοντικούς λόγους, στην δε δεύτερη για οικονομικούς λόγους, εξ αιτίας της υπάρχουσας ανεπαρκούς αμερικανικής εξαγωγικής υποδομής.

Η διαφωνία η οποία υφίσταται μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας στο θέμα της μορφής της αγοράς του φυσικού αερίου είναι ένα ακόμη σημείο τριβής μεταξύ των δύο πλευρών, με την Ρωσία να υποστηρίζει ότι η αξία του αερίου δεν υπολογίζεται αυστηρώς επί οικονομικής βάσεως αλλά κυρίως επί γεωπολιτικής και επομένως έτσι δικαιολογείται η απουσία ανταγωνιστικού πλαισίου στην αγορά του. Η άποψη αυτή αντιβαίνει προς την Ευρωπαϊκή η οποία προωθεί την υπογραφή βραχυπροθέσμων συναλλαγών που εξασφαλίζουν ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον και βασίζονται στις τιμές που διαμορφώνονται στις αγορές Spot, βάσει της προσφοράς και της ζήτησεως.

Η Ελλάδα έχει την δυνατότητα να ενισχύσει το ειδικό της βάρος στην διεθνή αυτή σκηνή επιδιώκοντας να καταστεί διαμετακομιστικό δίκτυο, τόσο ρωσικών όσο και δυτικών συμφερόντων, αναβαθμίζοντας, παράλληλα, τις σχέσεις της και με άλλες χώρες – παρόχους, όπως το Ιράν. Παράλληλα όμως ασκώντας τα κυρίαρχα δικαιώματά της βάσει του διεθνούς δικαίου, έχει την δυνατότητα να αναζητήσει ορυκτά καύσιμα εντός της οικονομικής της ζώνης και να προσελκύσει ξένες επενδύσεις για την εκμετάλλευσή τους. Σε αυτή την άσκηση της ενεργειακής της πολιτικής η Ελλάδα, θα πρέπει πρωτίστως να χρησιμοποιεί την ευρωπαϊκή της ταυτότητα με στόχο την ενίσχυση του ρόλου της στην διεθνή αγορά ενεργείας, αλλά και των γεωπολιτικών της επιδιώξεων.

Στην χάραξη της μελλοντικής ενεργειακής στρατηγικής της Ελλάδος ο παράγων «χρόνος» διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, εφ' όσον ενδέχεται όταν οι ποσότητες της Ανατολικής Μεσογείου – και πολύ περισσότερο οι εγχώριες – τεθούν προς διάθεση, οι ανάγκες της αγοράς (και δη της ευρωπαϊκής) να έχουν διαφοροποιηθεί. Άρα, θα πρέπει να γίνει αντιληπτό και το πως θα διαμορφωθεί το περιβάλλον μέσα στο οποίο καλείται η

Ελλάδα να δράσει και με ποιούς κανόνες θα γίνει αυτό. Αλλά και οι γεωπολιτικές ισορροπίες στην περιοχή πιθανόν να έχουν διαφοροποιηθεί καθ' όσον η κοινή θέση της Ελλάδος με αυτήν της Κύπρου και του Ισραήλ στο θέμα της συνεκμεταλλεύσεως των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου είναι πιθανόν να επηρεασθεί από ενδεχομένη αποκατάσταση των σχέσεων του Ισραήλ με την Τουρκία, προσπάθειες για την οποία έχουν αρχίσει ήδη από πέρυσι. Και στον βαθμό κατά τον οποίον η προσέγγιση των δύο χωρών στεφθεί από επιτυχία, η Τουρκία αναμένεται να εξαντλήσει όλη της την διαπραγματευτική ισχύ ώστε να προστατεύσει τα ζωτικά της συμφέροντα στην περιοχή, με ό, τι συνέπειες αυτό ενδέχεται να έχει στην σύμπραξη του τριπτύχου Ελλάδος – Ισραήλ – Κύπρου για την παραγωγή φυσικού αερίου και την επακόλουθη τροφοδοσία της ΕΕ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

EU Presidency (2014), *Hellenic Presidency 2014*, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο:

<http://www.gr2014.eu/eu-presidency/the-greek-presidency/programme-and-priorities>

European Commission, (2006), *Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο:

<http://ec.europa.eu/energy>

European Commission, (2010), *“Main Origin of Primary Energy Imports”*, European Commission.

Eurostat, Εύρεση στις 14/06/2014, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Main_Page

IEA, (2013), *Key World Energy Statistics*, France, International Energy Agency.

IEA, (2014), *Energy Supply Security. Emergency Response of IEA Countries*, France, International Energy Agency.

IEA, *IEA Energy Statistics on the Web*, Εύρεση στις 14/06/2014, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.iea.org/statistics/>

Noble Energy Website, Εύρεση στις 23/11/2013, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο:

<http://www.nobleenergyinc.com/Exploration/Recent-Discoveries-130.html>

OECD/IEA, (2014), *Energy Efficiency Indicators: Essentials for Policy Making*, France, International Energy Agency.

Turkish Daily News [Ankara], Jan. 23, 2007, σ. 1.

UN Official Document Database [UNDOCS], A/61/727, S/2007/54, *Letter*, February 2, 2007,

Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.un.org/en/documents/>

UN Official Document Database [UNDOCS], A/63/828, S/2009/216, *Letter*, April 17, 2009,

Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.un.org/en/documents/>

UN Official Document Database [UNDOCS], A/65/674, S/2010/674, *Letter*, December 30,

2010, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.un.org/en/documents/>

ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΕΙΣ ΠΗΓΕΣ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ

Boersma, T. & Johnson C., (2012), *The Shale Gas Revolution, US & EU Policies & Research Agendas*, Review of Policy Research.

Borisocheva, K., (2007), *Analysis of the Oil - and Gas - Pipeline -Links between EU and Russia: An Account of Intrinsic Interests*, IIR: Institute of International Relations, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.cere.gr>

Boussena, S. & Locatelli, C., (2011), *Gas Market Developments & their Effect on Relations Between Russia & the EU*, OPEC Energy Review 2011.

Bouzarovski, S., (2009), *East-Central Europe's Changing Energy Landscapes, A Place for Geography*, Royal Geographical Society.

Bouzarovski, S., Petrova, S. & Sarlamanov, R., (2012), *Energy Poverty Policies in the EU, A Critical Perspective*. Energy Policy.

Champion, M. & Chazan G., (2006), *Moscow Trumps West in Battle For Clout in Former Soviet States*.

Cohen, A., (2007), *Europe's Strategic Dependence on Russian Energy*, The Heritage Foundation: Background, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.heritage.org>

Fodstad, M., Midthun, K., Rømo, F. & Tomasgard, A., *Optimization Models for the Natural Gas Value Chain*.

Hubert, F. & Ikonnikova, S., (2009), *Investment Options and Bargaining Power, the Eurasian Supply Chain for Natural Gas*, Munich Personal RePEc Archive.

Kramer, A. E., (2012), *Russia Sees New Benefits to Shale Extraction*.

Mazis, I., & Sgouros, G.A., (2012), *The Greek EEZ: Principles Of A Geopolitical Analysis*, Regional Science Inquiry Journal, Vol. 4, No.2, σσ. 139-158.

McKinder, H.J., (1909), *Democratic Ideals and Reality, A Study in the Politics of Reconstruction*, Constable & Co. Ltd.

Mohsin Hashim, S., (2010), *Power-loss or Power-transition, Assessing the Limits of Using the Energy Sector in Reviving Russia's Geopolitical Stature*.

Mosavi, S.R., (2014), *Iran's Natural Gas Prospects & Options*, Παρουσίαση στο Συνέδριο του I.E.N.E., 8th Southeast Europe Energy Dialogue, σ. 25.

National Intelligence Council, (2008), *Global Trends 2025: A Transformed World*, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.dni.gov>

Nello, S., S. (2012), *The European Union: Economics, Policies and History*, 3rd. ed., McGraw-Hills, pp. 329-331.

Padgett, S., (2012), *Multilateral Institutions, Accession Conditionality & Rule Transfer in the EU*, The Energy Community in South East Europe.

Petrauskas F. & Gasiūnaitė, A., (2013), *Alternative Dispute Resolution in the Field of Consumer Energy Services in the EU*. Jurisprudence.

Pirani, S., (2009), *The Impact of the Economic Crisis on Russian & CIS Gas Markets*, Oxford Institute for Energy Studies, σσ. 26-29, Αναζήτηση στον δικτυακό τόπο: <http://www.oxfordenergy.org/pirani.php>

Saprykin, V., (2004), *Gazprom of Russia in the Central Asian Countries*, Central Asia & the Caucasus, Vol. 29, σσ. 81-93.

Schmidt-Felzmann, A., (2011), *EU Member States' Energy Relations with Russia, Conflicting Approaches to Securing Natural Gas Supplies*.

Souleimanov, E. & Kraus, J., (2012), *Turkey, An Important East-West Energy Hub*. Middle East Policy Council.

Stoker, J., (2012), *No EEZ Solution, The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean*, The Middle East Journal.

Stylianou, Ph., (2001), *Cyprus Braces For Oil Bonanza*, Middle East News, Durham.

United Nations (2003), *Law of the Sea Bulletin*, [LOS] Vol. 52, σσ. 45–47.

Yazdani, E., (2006), *Competition Over the Caspian Oil Routes, Oilers and Gamers Perspective*, Turkish Journal of International Relations.

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

Ασλάνογλου, Μ., 2014, *Αξιολογώντας την Εξέλιξη του Ενεργειακού Τομέα*, Αθήνα, Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας.

Βαρουφάκης, Γ., (2011), *Ο Παγκόσμιος Μινώταυρος*, Λιβάνης, σσ. 73-124.

Γρίβας, Κ., (2013), *Ο εν Δυνάμει Γεωστρατηγικός Ρόλος των Κυπριακών Ενεργειακών Αποθεμάτων σε μια Αποκεντρωμένη Διεθνή Γεωγραφία Ενέργειας*, Αθήνα.

Μάζης, Ι.Θ., (2002), *Γεωπολιτική: Η Θεωρία & η Πράξη*, Αθήνα, Παπαζήσης.

Μάζης, Ι.Θ., (2013), *Ελληνο-ισραηλινές Σχέσεις & Αμοιβαία Εθνικά Συμφέροντα*, Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Μακίντερ, Χ. Σέρ, (2006), *Ο Γεωγραφικός Άξονας της Ιστορίας, Δημοκρατικά Ιδεώδη & Πραγματικότητα & Άλλες Τρεις Εισηγήσεις*, επ. Ι. Θ Μάζης, Παπαζήσης.

Μουτσάτσος, Π., (2010), *Ενεργειακή Διπλωματία & Διπλωματία των Αγωγών. Ανάλυση του Πλέγματος των Γεωοικονομικών Επιδιώξεων των Δρώντων. Προοπτικές Εξελίξεων*, Αθήνα.

Μωυσής, Ρ., 2014, *Η Ενέργεια & ο Ρόλος της στο Νέο Αναπτυξιακό Πρότυπο*, Αθήνα, IOBE.

Παπακανέλλος, Δ., 2014, *Το Ενεργειακό Δίλημμα της Χώρας – Αναπτυξιακό & Γεωπολιτικό*, Αθήνα, Kantor Management Consultants.

Παρίσης, Ι., (2013), *Διαμόρφωση του Στρατηγικού Περιβάλλοντος της Μεσογείου. Στρατηγική Αξιολόγηση – Κύριες Προκλήσεις & Απειλές*, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

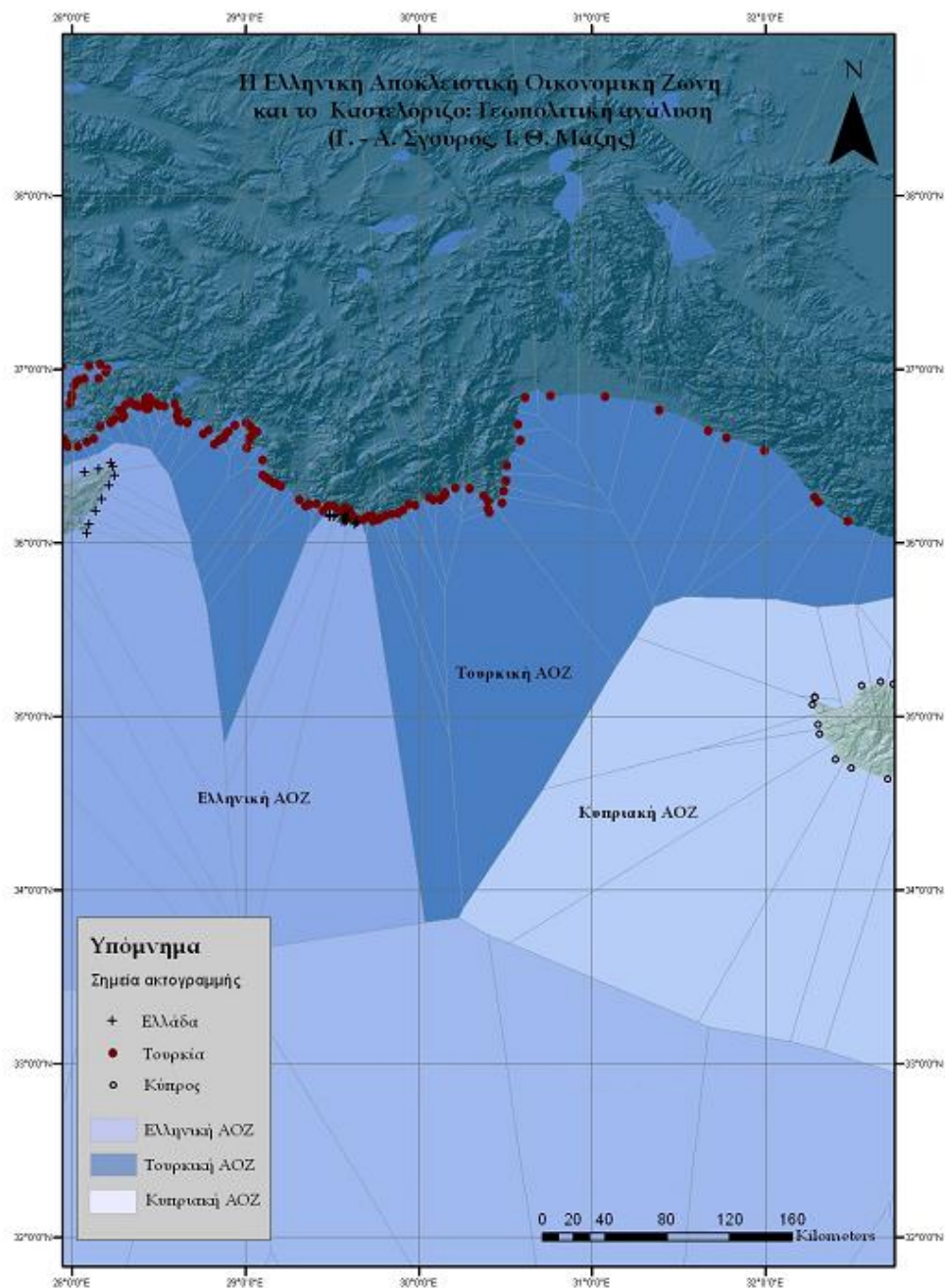
Τζαβέλλα, Ν., (2012), *Σχέδιο Έκθεσης Σχετικά με τον Ενεργειακό Χάρτη Πορείας για το 2050, Ένα Μέλλον με Ενέργεια*, Επιτροπή Βιομηχανίας, Έρευνας & Ενέργειας.

Φίλης, Γ.Κ., (2013), *Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Γεωπολιτική: Όταν το «Αιθέριο Χερουβίμ» Ακόμη Ψιθυρίζει*, Αθήνα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Χάρηξη Ελληνικής – Τουρκικής & Κυπριακής ΑΟΖ με τη Μέθοδο των Πολυγώνων Thiessen

Πηγή : Mazis & Sgouros, 2012.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Στάδια στην Αλυσίδα Ορισμού της Αξίας του Φυσικού Αερίου

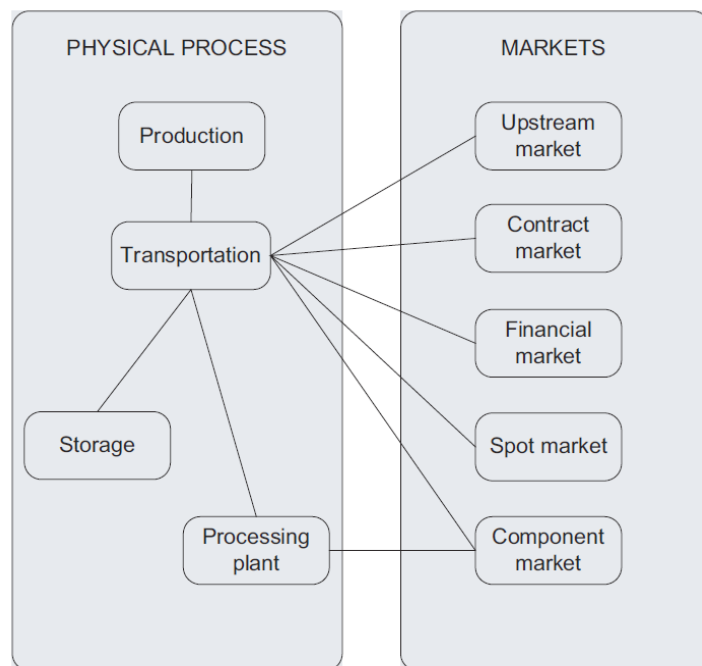
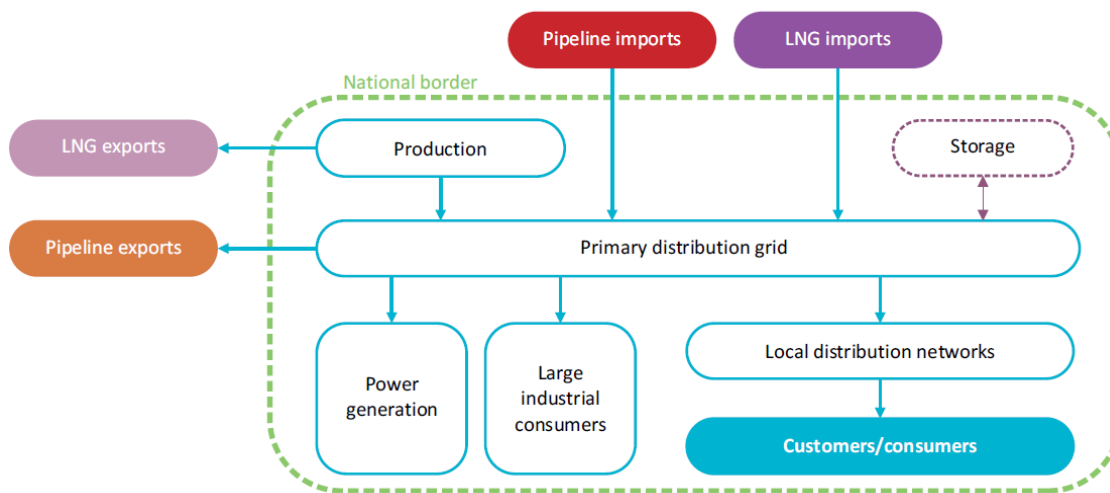

Fig. 1. Important objects in the natural gas value chain

Πηγή: Fodstad et al., 2004.

Στάδια στην Αλυσίδα Ορισμού της Αξίας του Φυσικού Αερίου

Figure 3.2 Natural gas supply chain

Πηγή: IEA, 2014.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

Επίπεδο Αλληλεξαρτήσεως σε Φυσικό Αέριο & Ηλεκτροδότηση Χωρών των Βαλκανίων

TABLE 2. Terms of interdependence in gas and electricity

	Natural gas		Electricity	
	Net import ratio (%)	Market share Russia (%)	Net import ratio (%)	Main source/(destination)
Albania	—	—	10.7	Greece Montenegro
Bosnia-Herzegovina	100.0	100	— 11.6	(Croatia Montenegro)
Bulgaria	99.5	100	— 16.4	(Greece Serbia Macedonia)
Croatia	41.0	100	19.8	Serbia Hungary Bosnia-Herzegovina
Macedonia	100.0	100	19.7	Bulgaria (Greece)
Montenegro	—	—	30.0	Bosnia-Herzegovina (Albania)
Romania	29.5	100	— 6.7	(Serbia)
Serbia	86.0	100	— 2.0	Romania (Croatia)

Sources: Economic Consulting Associates (2009); Pöyry/Nord Pool (2010).

Πηγή: Padgett, 2012.

Αποδεδειγμένα Κοιτάσματα Φυσικού Αερίου σε Τρεις (3) Χώρες της Κεντρικής Ασίας

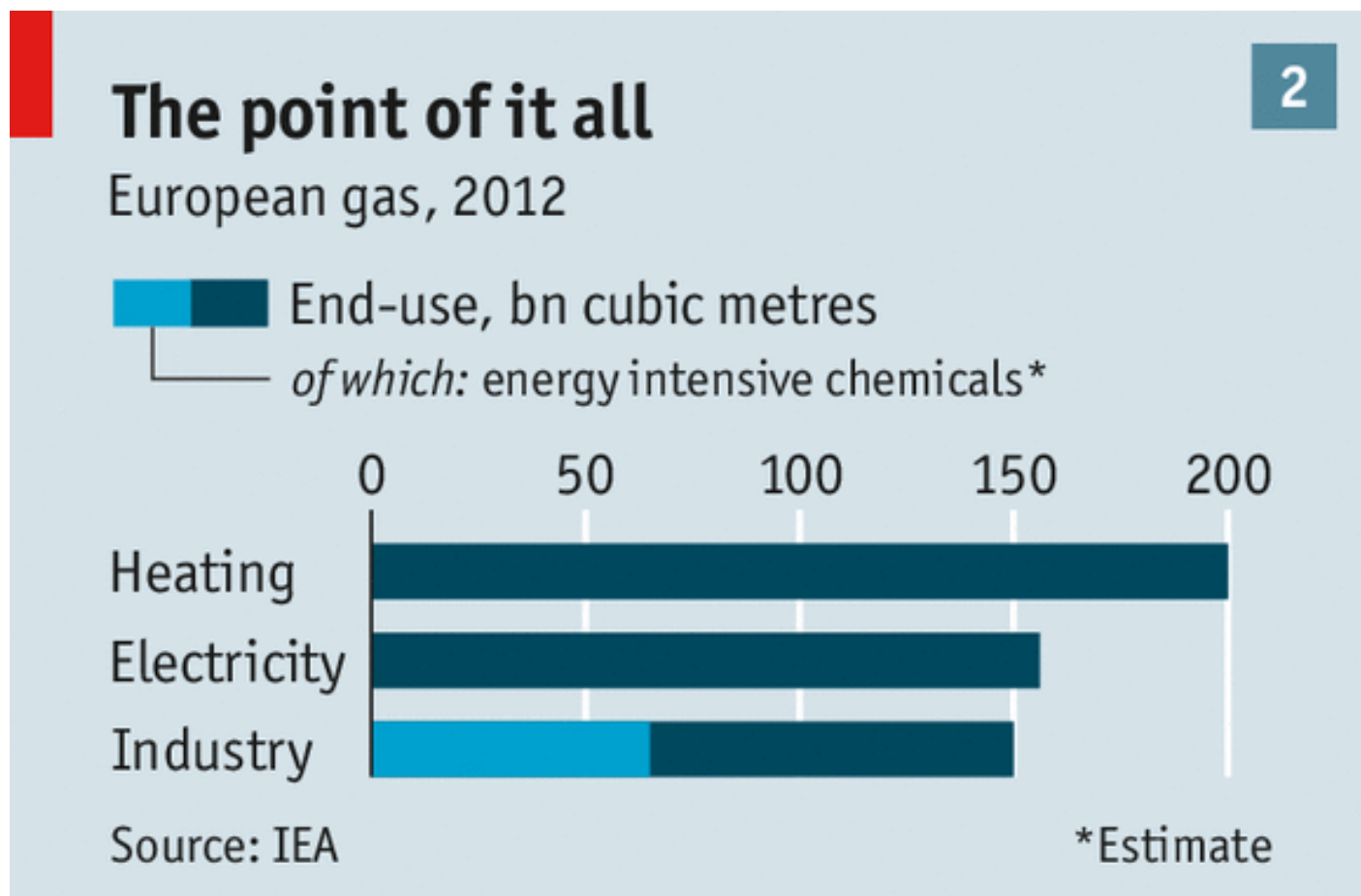
Table 1: Proven natural gas reserves of some Central Asian countries, 2008

	Proven reserves Gm ³	Output, Gm ³ /yr	Consumption, Gm ³ /yr
Kazakhstan	1,820	30.2	20.6
Uzbekistan	1,580	62.2	48.7
Turkmenistan	7,940	66.1	19.0
Total	11,340	158.5	88.3

Source: BP Statistical Review of World Energy, June 2009

Πηγή: Locatelli, 2010.

Τελική Χρήση Φυσικού Αερίου στην Ευρωπαϊκή Αγορά

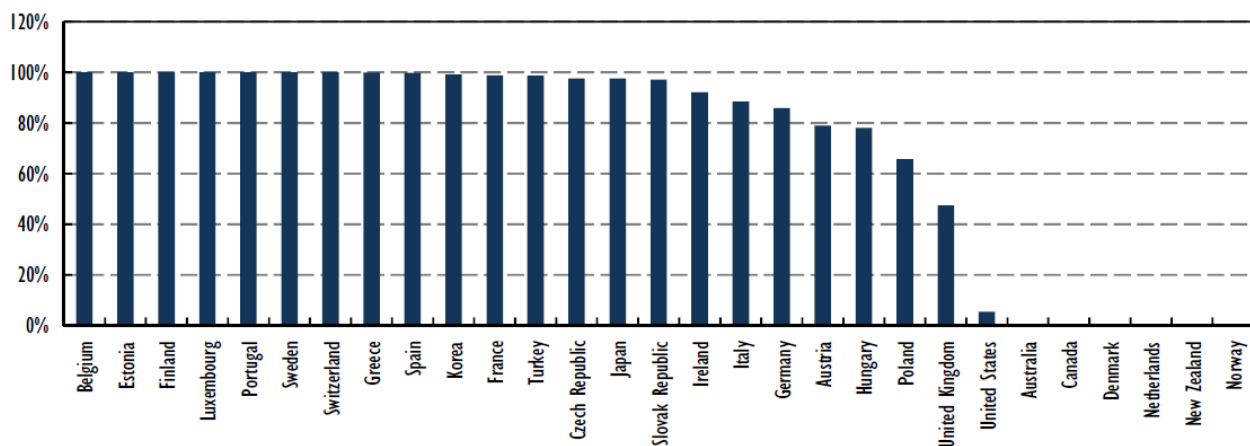

Πηγή: Economist, April 5th – 11th 2014.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε

Εξάρτηση σε Εισαγωγές Φυσικού Αερίου, 2012

Figure 3.4 Natural gas import dependence: 2012

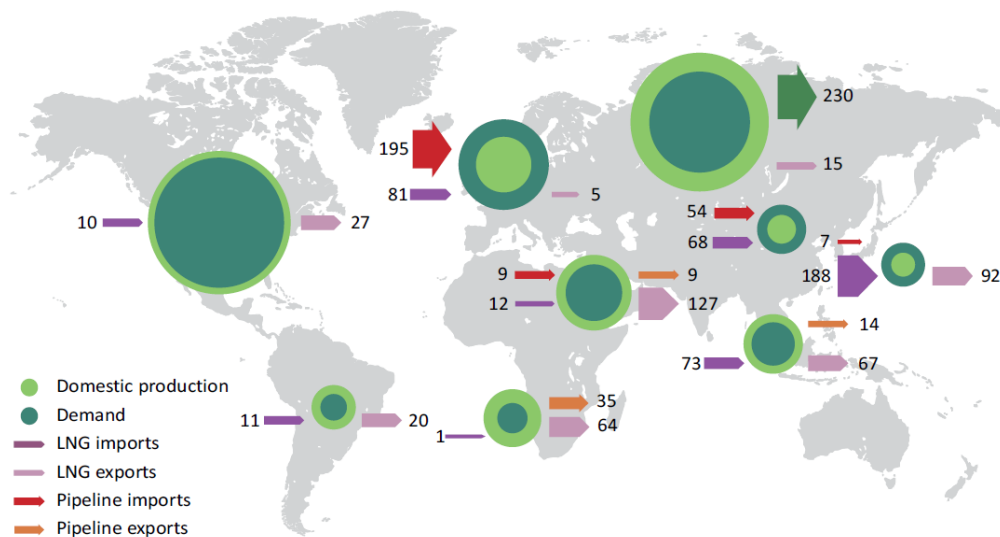

Source: IEA, 2013c.

Πηγή: IEA, 2013

Πρόβλεψη Εμπορίου & Διακινήσεως Φυσικού Αερίου το 2018

Figure 3.1 Inter-regional natural gas trade 2018 (bcm)

This map is without prejudice to the status of or sovereignty over any territory, to the delimitation of international frontiers and boundaries and to the name of any territory, city or area.

Source: IEA, 2013a.

Πηγή: IEA, 2013.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ

Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

EUROPEAN COMMISSION

PRESS RELEASE

Brussels, 6 March 2014

Towards an EU integrated approach to global maritime security

The European Commission and the High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy have adopted today a Joint Communication to the European Parliament and the Council "For an open and secure global maritime domain: elements for a European Union maritime security strategy".

This joint communication presents a vision of the Union's maritime security interests and threats, and proposes the areas in which cooperation between various maritime players can be enhanced beyond what is already good practice today. It encompasses all maritime functions, from coastguards to navies, port authorities and customs duty officers and would affect the EU waters as well as each ship sailing under EU Member States' – flag and have a global reach. This document will now serve as a basis for the work with Member States towards a full-fledged EU maritime security strategy.

Catherine Ashton, High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy and Vice President of the Commission said:

"The security and well-being of Europeans greatly depend on open and safe seas. It is therefore necessary for the EU to deal with maritime threats and challenges. We need a joined-up approach, as demonstrated in the Horn of Africa where we have achieved significant results in fighting piracy. This Communication paves the way for a more systematic use of all the tools we have at our disposal and will allow us to speak with one voice to our international partners."

Maria Damanaki, EU Commissioner for Maritime Affairs and Fisheries said:

"Ensuring the security of our seas and oceans is a prime objective of the EU. Our citizens expect effective responses to the protection of ports and off-shore installations, securing our

sea-borne trade, addressing potential threats from criminal activities at sea or possible disputes of maritime boundaries. Today we are taking an important step forward. It is the first time that the EU is developing a holistic strategy of this kind, which will help foster blue growth and the creation of new jobs in the maritime sector."

The purpose of the new strategy is to identify the maritime interests of the EU such as prevention of conflicts, protection of critical infrastructure, effective control of external borders, the protection of the global trade support chain and the prevention of illegal, unregulated and unreported fishing. It spells out the multitude of risks and threats the EU and its citizens may be confronted with: territorial maritime disputes, maritime piracy, terrorism against ships and ports or other critical infrastructure, organised sea-borne crime and trafficking up to potential impacts of natural disasters or extreme events.

Re-enforced cooperation between all maritime actors can efficiently address the risks and threats better than today. According to the communication, the strategy should focus on five specific areas where a coordinated approach in the EU based on already existing tools would have an added value:

- External action
- Maritime awareness, surveillance and information sharing
- Capability development and capacity building
- Risk management, protection of critical maritime infrastructure and crisis response
- Maritime security research and innovation, education and training

Background

The European Union is surrounded by seas and oceans, which are drivers for the European economy with great potential. At the same time maritime security functions are performed by a wide range of actors in fields such as maritime transport, fisheries inspection, border control, law enforcement and other authorities. They cover a vast spectrum of challenges, threats and risks aiming to ensure good governance at sea – conditional for an open, safe and secure global maritime domain.

EUNAVFOR Operation ATALANTA together with other EU measures has helped containing piracy in the Western Indian Ocean. They show that EU external action can make a real

difference, and it can provide useful lessons for further actions. Existing efforts need to be streamlined in order to ensure synergies and cost efficiency in times of financial crisis. Even more so since the EU has strategic maritime interests around the globe and needs to be able to safeguard those interests adequately and efficiently.

EU's interest in maritime security: facts and figures

- Of its 28 Member States, 23 are coastal states and 26 are Flag States.
- EU Member States are responsible for the control of a coastline over 90,000 kilometres in length, border two oceans and four seas, in addition to overseas territories and national security installations throughout other oceans. They together have more than 1200 commercial ports; more than 8,100 flagged vessels (over 500 GT); 4300 registered maritime companies; there are 764 big ports and more than 3800 port facilities. There are 80 Registered Security Operators appointed by the MS.
- 90% of the EU's external trade and 40% of its internal trade is transported by sea.
- European ship owners manage 30% of the world's vessels and 35% of world shipping tonnage - inter alia 55% of container vessels and 35% of tankers, representing 42% of the value of global seaborne trade.
- More than 400 million passengers pass through EU ports each year.
- Over 20% of world tonnage is registered under EU Member States flag and over 40 % of world fleet is controlled by EU companies.
- There are 22 Fisheries partnership agreements (FPAs) with third countries.
- EU fishing fleet in 2011 - 83 014 vessels with gross tonnage 1 696 175, the European fleet operates world-wide.

Πηγή: European Commision, 2014.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ

Προτεραιότητες της Ελληνικής Προεδρίας την ΕΕ για το 2014

Hellenic Presidency: Program & Priorities

Greece will hold the Presidency of the Council of the European Union in the first half of 2014, before handing over reins to Italy on 1 July 2014. It is the fifth time that Greece will hold the Presidency since its accession to the European Communities in 1981.

Greece assumes the Presidency of the Council of the EU at a time that Europe is going through a crucial transitional phase. The financial crisis imposed the implementation of restrictive fiscal policies in order to overcome initial deficiencies in the architecture of the EMU, safeguard financial stability and gradually return to sustainable public finances. However, the extent and intensity of the crisis, as well as the level of recession and unemployment that have ensued, have shaken the confidence of an important segment of European citizens in EU institutions and their ability to design and implement reliable, sound and growth-enhancing economic policies aiming at recovery, prosperity and high levels of employment. At the same time, austere fiscal policies had a great effect on social cohesion, particularly in countries directly affected by the crisis.

At this important juncture, the EU's biggest challenge is to foster growth, competitiveness and jobs and to ensure stability and prosperity for all; for this the EU has to reaffirm its mission at the hearts and minds of its citizens. In this context, the EU is called upon today to safeguard financial stability through the deepening of the EMU, to boost growth-enhancing economic policies aiming to fight unemployment by, and inter alia, enhancing synergies between migration and growth and to restore lending to the economy, in particular to SMEs.

Briefly, the promotion of policies and actions for achieving growth, combating unemployment, promoting economic and social cohesion and structural reforms, deepening integration and completion of EMU, as well as addressing external challenges, including EU enlargement, formulate the priority framework of Hellenic Presidency.

Elections for a new European Parliament during the first semester of 2014 is yet another factor that sets the context of the Hellenic Presidency.

Main principles - objectives

The **main principles** which will guide the work of the Presidency can be summarized as follows:

1. Enhancing civic and society engagement in the EU, through policies and initiatives in response to citizens' everyday problems, concerns and insecurities. Our effort will focus on the areas of economic recovery, employment, cohesion, mobility of EU citizens and European security, both internal and external. The ultimate goal is the evolution of the EU into a community of shared values and "common destiny" for all its citizens, while preserving and strengthening the European social and economic model.
2. Deepening the Union, especially the EMU, by promoting policies and actions to remedy and restore initial deficiencies in the Euro area architecture, which have been unveiled by the recent crisis. In this context, the aim remains to preserve the integrity of the common currency, on a solid and sustainable basis, and to ensure financial stability. EMU deepening will take place fully respecting the Single Market, through a procedure open to non-Eurozone member-states.
3. Reinforcing EU democratic legitimacy and accountability along with building up the collectivity and solidarity links among Member States, as well as incrementally constructing European democracy and expanding civil rights.

Fields of Action

I. Growth – Jobs – Cohesion

In a period when unemployment has reached unacceptably high rates in several EU member-states, affecting especially the youth, and when recession is a constant threat to European economies, growth becomes a matter of overriding importance for the Hellenic Presidency. Growth benefits the economy and promotes social cohesion and political stability in the Union, in a multifaceted way. From the Presidency's perspective, Jobs and Growth are structurally and inextricably connected. Within this framework, the initiatives and actions at the European level for reversing the negative employment trends and for

boosting job creation are absolutely necessary in order to avert the danger of a “jobless growth”.

Striking the right balance between fiscal consolidation and growth-enhancing policies (in full alignment with the Europe 2020 Strategy) is considered to be the catalyst towards achieving the necessary cohesion among national economic policies, hence among European societies. It is such a cohesion that constitutes the laying foundation of further European integration, which is the second priority of the Hellenic Presidency.

The main objective is to return to sustainable public finances while promoting jobs-creating growth policies. This could be achieved through the enhanced implementation of the Compact for Growth and Jobs, a focus on employment, as well as improved SME’s access to finance, by, inter alia, prioritizing the implementation of the EIB-Commission Investment Plan.

The European Investment Bank (EIB) can have a strong role in relation to the labour-intensive projects (e.g. projects for SMEs, basic infrastructure, energy and climate) also having the support and trust of the European Central Bank (ECB).

The Hellenic Presidency welcomes the EIB’s new mandate to the European Investment Fund (EIF) of up to EUR 4 billion and will support the Commission and the EIB in their efforts to further enhance the EIF capacity through an increase in its capital with a view to reaching final agreement by May 2014.

The Hellenic Presidency will further explore all possible ways to increase funding for the real economy, and particularly for the SMEs, by promoting the discussion on the financing of growth, including long-term alternative sources of funding.

In any case, it would be essential to launch the dialogue on those specific subject areas that offer high growth potential and, at the same time, job creation, such as innovation, services to firms, transport, shipping and tourism.

The interim evaluation of the "Europe 2020 Strategy", which will begin at the Spring 2014 European Council, lends the context and offers the opportunity for concrete initiatives. A first, but not sufficient, step in the right direction was taken by the European Council in June 2013, when European leaders decided to strengthen efforts to combat youth

unemployment, and, at the same time, to endorse the joint EIB-Commission initiative («Investment Plan») to finance SMEs, as the key employers in the European economy.

II. Further Integration of the EU - eurozone

Deepening the new EMU architecture, restoring financial liquidity and returning to growth will certainly remain key priorities for the EU rotating presidencies of the coming years, including the Hellenic one. These priorities will need to be developed in their full potential, while respecting the integrity of the Single Market.

In this framework, progress on the following building blocks will be emphasized as follows:

The promotion of the banking union, by the adoption of its cornerstone legislative piece, the Single Resolution Mechanism Regulation, before the end to the European Parliament's current legislature.

Further progress concerning the effective implementation and further integration of the new EU/Eurozone economic governance mechanisms, so as to enhance synergies between member-states in a growth- and jobs-friendly way, including by facilitating discussions on the establishment of the Partnerships for Growth, Jobs and Competitiveness.

We will strive to lay the foundations of an ever-prosperous, well-coordinated EMU, with the right balance between solidity and solidarity. This new Eurozone would put a definite end to the instability and uncertainty observed, in particular in the “periphery”.

Special emphasis will be attached to the social dimension of the EMU, as one of the pillars for its further deepening. For the first time, the social dimension of the EMU will be integrated in the 2014 European Semester cycle.

At the same time, we will need to work towards the strengthening of an institutional structure that would ensure enhanced transparency, accountability, national ownership and credibility towards the citizens of Europe. This dimension entails particular importance as an answer to the demographic and fiscal crisis of the European welfare state.

III. Migration-Borders-Mobility

Instability in the European periphery, together with the perseverance of the causes that lead to immigration flows into Europe, increase these flows and place an extra burden on EU member states, in a period of economic crisis, when all forces and efforts should be focused on reforms aiming at safeguarding stability and revitalizing growth. This burden falls mainly on the EU member-states that are at Europe's external borders, as well as on those heavily affected by recession and unemployment.

In this context, the Hellenic Presidency will concentrate its efforts at highlighting the positive aspects of a comprehensive migration management to the benefit of boosting growth and will spare no efforts in promoting all dimensions of migration and mobility policies. At the same time, action is envisaged to tackle the problems arising from illegal migration in economy, social cohesion and political stability.

More specifically:

Since its launch in 2005 the Global Approach constitutes the main framework for EU policy and action in the area of the external relations in the field of Migration and Asylum. The renewed Global Approach on Migration and Mobility focuses on four operational priorities: i) better organizing legal migration and fostering well managed mobility ii) preventing and combating illegal migration and eradicating trafficking in human beings iii) maximizing the development impact of migration and mobility iv) promoting international protection and enhancing the external dimension of asylum.

Developing an area of freedom, security and justice has been and will continue to be a major objective for the EU. Today that Europe is facing multi-faceted challenges, it is more than necessary to reinforce the common European policy on the areas of Justice and Home Affairs. Such a common policy must be founded on genuine solidarity, joint responsibility and cooperation between member states.

IV. Maritime Policies- A thematic that will run horizontally through the Presidency's priorities

The Sea is an area of privilege in terms of knowledge and action for Greece and an inexhaustible source of growth and prosperity for the whole of Europe.

Being a traditionally maritime country, Greece acknowledges the great potential and opportunity that marine and maritime activities hold for the EU economy as a whole, on the condition of sustainability. At the same time, Europe has obvious strategic interests that justify the urge to bring to the fore and deal with security problems of sea borders management.

In this context, Greece introduces an horizontal thematic that will run through all three of the presidency's priorities, namely the EU Maritime Policies.

The main idea of this thematic is to redefine and re-launch the EU Maritime Policy in all its aspects. Building upon the work of previous Presidencies and, in particular, the Cyprus Presidency (Limassol declaration) and combining it with the security dimension tackled in the forthcoming Commission-EEAS Communication on a European Maritime Security Strategy.

Objective: Adoption of a text on Maritime Policies at the June 2014 European Council, highlighting the two dimensions: security and growth, including energy.

In this context, the Hellenic Presidency will endeavor to promote the following actions:

Integrated Maritime Policy (IMP) in the "Marine and Maritime Agenda for Growth and Jobs".

The Hellenic Presidency will work to promote the European Commission initiatives, as these are set in "Blue Growth, opportunities for marine and maritime sustainable growth" (the IMP's contribution to achieving the goals set on the Europe 2020 Strategy), in continuation of the Limassol Declaration (IMP relaunch) and the GAC Conclusions (December 2012) in this sector ("Marine and Maritime Agenda for growth and jobs"). Draft conclusions on IMP, expected to be adopted June 2014, include references to all relevant issues, namely blue energy, aquaculture, seabed mapping, exploitation of marine mineral resources, blue biotechnology and environmental issues and insularity. In the draft text, the dimension of intersectional and trans-border cooperation in the Sea could be added as a priority, with special emphasis on actions to be taken for further promoting the European Coast Guard Functions Forum (see no.6 below).

Maritime Spatial Planning. The Hellenic Presidency will play a decisive part in the adoption of the proposed Directive by the European Commission aiming at improving maritime spatial planning and integrated coastal regions management in EU member-states.

EU Maritime Transport Policy. Given the importance of Maritime activities in the efforts for the recovery of the European economy and its overall contribution to EU wealth production, our goal is to update the relevant EU strategy on Maritime Transport until 2018, in light of the recent international developments (Asian economies' booming, developments in the maritime markets, boosting job creation in the wider maritime activities). Considering the fact that a mid term review has been requested by the Member States to the Commission until the end of 2013 according to the Council Conclusions in March 2009, emphasis is attributed to a respective follow up regarding Council Conclusions on maritime transport policy (mid-term review).

EU Strategy for the Adriatic and Ionian Region (EUSAIR). In implementation of the December 2012 EC Conclusions –in which it was decided to prepare an EU Macro-Region Strategy for the Adriatic and Ionian Region- preparation of the EUSAIR has been launched. Maritime & Marine growth, Transport, Environment, and Tourism comprise the four pillars of the EUSAIR. The Commission is expected to adopt and present the Communication and the Action Plan to the Council by June 2014. The Hellenic Presidency considers the EU Macro-Region Strategy for the Adriatic and Ionian Region as a priority and, in this context, will organize a Stakeholder Conference to promote it.

Maritime Security Strategy (MSS). The preparations for a joint European Commission/High Representative Communication on elements for an EU Maritime Security Strategy are underway (to be presented by early in 2014). The joint Communication is expected to address both internal as well as external aspects of EU maritime security and promote global solutions in dealing with maritime security challenges of European concern; in this context, all EU and member-states' capabilities should be fully exploited and relevant coordination should be sought. An actual **EU Maritime Security Strategy is expected to be adopted during the Hellenic Presidency** (June 2014 European Council).

Cooperation of Coast Guard functions. Our goal is the introduction of the issue to the Council Conclusions presented for Integrated Maritime Policy. During the European Coast

Guard Functions Forum 2012-2013, under Hellenic Chairmanship, the adopted Conclusions of the 5th Plenary stressed the need for better cooperation in this field.

Maritime and Coastal Tourism. The European Commission is preparing a Communication to set up an EU Strategy on Maritime and Coastal Tourism. The Hellenic Presidency will promote all initiatives on this field by, among other actions, organizing a High Level Conference on Maritime and Coastal Tourism.

Sea-borne Migration. It constitutes a sensitive issue, due to its obvious importance for European security. Our goal is to promote this issue, inter alia, in the framework of the third priority of the Greek Presidency (Migration, Borders, Mobility).

Πηγή: <http://gr2014.eu/eu-presidency/the-greek-presidency/programme-and-priorities>